



สถาบันระหว่างประเทศ
เพื่อการค้าและการพัฒนา

วิกฤตการณ์โลก

ผลกระทบต่ออุตสาหกรรม

อาหารทะเลแปรรูป



สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา
International Institute for Trade and Development

สารบัญ

หน้า

วิกฤตการเงินโลก ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

1.	อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง	3
1.1	การผลิตและการค้าในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของโลก	3
1.2	การผลิตในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย	4
1.2.1	โครงสร้างการผลิต	4
1.2.2	กระบวนการผลิต	5
1.2.3	โครงสร้างต้นทุนการผลิต	6
1.2.4	แหล่งวัตถุดิบ	7
1.3	การค้าในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย	7
1.4	ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย	9
1.5	สถานการณ์ปัจจุบันของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของโลก	11
1.6	สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลกต่ออุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งในไทย	12
1.6.1	สถานการณ์ปัจจุบัน	12
1.6.2	ผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลก	13
1.7	ห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง	15
2.	อุตสาหกรรมปลาหมึกกระป๋อง	19
2.1	การผลิตและการค้าในอุตสาหกรรมปลาหมึกกระป๋องของโลก	19
2.2	การผลิตในอุตสาหกรรมปลาหมึกกระป๋องของไทย	21
2.2.1	โครงสร้างการผลิต	21
2.2.2	ขั้นตอนการผลิต	22
2.2.3	โครงสร้างต้นทุนการผลิต	23
2.2.4	แหล่งวัตถุดิบ	23
2.3	การค้าในอุตสาหกรรมปลาหมึกกระป๋องของไทย	24
2.4	ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมปลาหมึกกระป๋องของไทย	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.5 สถานการณ์ปัจจุบันในอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องของโลก	26
2.6 สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลก ต่ออุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องในไทย	27
2.6.1 สถานการณ์ปัจจุบัน	27
2.6.2 ผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลก	28
2.7 ห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกของอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋อง	30
3. ความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทย	33
3.1 การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขัน	33
3.2 การวิเคราะห์ความสามารถในการปรับตัว	35
3.3 การวิเคราะห์การกำกับดูแลกิจการ	37
3.4 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ	37
3.5 การวิเคราะห์ห้บการเงิน	37
3.6 การวิเคราะห์ในระดับธุรกิจของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป	44
4. ปัญหาสำคัญอื่นๆ ของอุตสาหกรรมนอกจากผลกระทบจากวิกฤตการณ์ การเงินโลก	47
4.1 ข้อกำหนดด้านมาตรฐานสินค้า	47
4.2 กฎระเบียบของสหภาพยุโรปเกี่ยวกับการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unregulated and Unreported - IUU Fishing)	47
4.3 ปัญหาด้านแรงงาน	48
4.4 ข้อกล่าวหาว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทย มีการใช้แรงงานเด็ก	49
4.5 การตรวจสอบคุณภาพของวัตถุดิบ	49
4.6 ความผันผวนของราคาวัตถุดิบ	49
4.7 ต้นทุนค่าขนส่งที่สูง	50
4.8 การไม่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA)	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. บทเรียนและโอกาสจากวิกฤตการณ์	50
6. มาตรการให้ความช่วยเหลืออุตสาหกรรมที่ภาครัฐกำลังดำเนินการ	51
6.1 มาตรการภาครัฐที่จะช่วยบรรเทาผลกระทบจากวิกฤตฯ	51
6.2 มาตรการให้ความช่วยเหลืออุตสาหกรรมที่ภาครัฐกำลังดำเนินการ	54
6.2.1 มาตรการด้านแรงงาน	54
6.2.2 มาตรการสนับสนุนการใช้ศูนย์กระจายสินค้า (Distribution Center) เพื่อการส่งออก	54
6.2.3 มาตรการในการเพิ่มผลิตภาพการผลิตให้กับผู้ประกอบการ	54
6.2.4 มาตรการในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารในระยะยาว	54
7. บทสรุป	55
8. เอกสารอ้างอิง	56
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. ผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008	58
ก.1 วิกฤตการณ์ซับไพรม์	58
ก.2 การส่งผ่านผลกระทบของปัญหาสินเชื่อซับไพรม์สู่ภาคการเงิน ของสหรัฐอเมริกา	58
ก.3 ผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกต่อภาคเศรษฐกิจที่แท้จริง ของสหรัฐอเมริกา	60
ก.4 ช่องทางการส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินไปยัง ประเทศอื่น	62
ก.5 การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกจาก สหรัฐอเมริกาไปภูมิภาคยุโรป	64
ก.6 การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกจาก สหรัฐอเมริกาไปภูมิภาคเอเชีย	77

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ก.7 มาตรการของสหรัฐอเมริกาในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	90
ก.8 มาตรการของยุโรปในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	94
ก.9 มาตรการของเอเชียในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	98
ก.10 มาตรการระดับนานาชาติในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	101
ก.11 ข้อสรุปมาตรการในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	103
ก.12 แนวโน้มการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกจากวิกฤตการณ์การเงิน ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2008	105
ก.13 ผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008 ต่อไทย	109
ก.14 เอกสารอ้างอิง	116
ภาคผนวก ข. จำนวนและลักษณะของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ที่ได้รับผลกระทบด้านยอดขายจำแนกตามระดับความรุนแรงของ ผลกระทบ	119
ภาคผนวก ค. สรุปประเด็นสัมมนาระดมสมอง	125

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมกึ่งของไทยแยกตามขนาดโรงงาน	6
ตารางที่ 2	ต้นทุนการแปรรูปกุ้งขาวแช่เย็นแช่แข็ง	6
ตารางที่ 3	บริษัทสำคัญและกำลังการผลิตปลาทูน่ากระป๋อง	22
ตารางที่ 4	โครงสร้างต้นทุนการผลิตของอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋อง	23
ตารางที่ 5	การนำเข้าปลาทูน่าแช่แข็งของไทย	23
ตารางที่ 6	อัตราส่วนสภาพคล่องของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป	38
ตารางที่ 7	อัตราส่วนสภาพคล่องของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป จำแนกตามประเภทบริษัท (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี)	39
ตารางที่ 8	อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอุตสาหกรรม อาหารทะเลแปรรูป	40
ตารางที่ 9	อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอุตสาหกรรมอาหาร ทะเลแปรรูป จำแนกตามประเภทบริษัท (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี)	41
ตารางที่ 10	อัตราส่วนโครงสร้างเงินทุนของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป	41
ตารางที่ 11	อัตราส่วนโครงสร้างเงินทุนของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป จำแนกตามประเภทบริษัท (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี)	42
ตารางที่ 12	อัตรากาเรเดบิตของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป	43
ตารางที่ 13	ลักษณะทางธุรกิจที่ส่งผลให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งมากและกลยุทธ์ ที่ธุรกิจใช้ในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป	45
ตารางที่ 14	ลักษณะทางธุรกิจที่ส่งผลให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งและกลยุทธ์ ที่ธุรกิจใช้ในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป	46
ภาคผนวก		
ตารางที่ ก.1	มูลค่าการตัดสินใจขนาดสินทรัพย์ของสถาบันการเงินสำหรับปี ค.ศ. 2007 - 2010	66
ตารางที่ ก.2	อัตรากาเรเดบิตเปลี่ยนแปลงในดัชนีราคาที่อยู่อาศัยของสหรัฐอเมริกา และประเทศในสหภาพยุโรป	68
ตารางที่ ก.3	การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป เมื่อเลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย	72

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ ก.4	ดัชนีหลักทรัพย์ในสหภาพยุโรปเมื่อสิ้นปี ค.ศ. 2009	73
ตารางที่ ก.5	การขยายตัวของมูลค่าการส่งออกจากภูมิภาคยุโรปไปสหรัฐอเมริกา	75
ตารางที่ ก.6	อัตราส่วนสินทรัพย์สภาพคล่องของระบบธนาคารในภูมิภาคเอเชีย	80
ตารางที่ ก.7	มูลค่าความเสียหายจากการลงทุนในหลักทรัพย์และกองทุนของ เลแมนบราเดอร์สของประเทศในภูมิภาคเอเชีย	80
ตารางที่ ก.8	การตัดลดสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ของประเทศ ในภูมิภาคเอเชีย	81
ตารางที่ ก.9	อัตราส่วนกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงของประเทศในภูมิภาคเอเชีย	82
ตารางที่ ก.10	การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียเมื่อเลแมนบราเดอร์ส เข้าสู่กระบวนการล้มละลาย	83
ตารางที่ ก.11	การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาและภูมิภาคเอเชียปี ค.ศ. 2009 (ข้อมูลเดือนมกราคม-พฤศจิกายนเมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008)	86
ตารางที่ ก.12	การหดตัวของการส่งออกจากประเทศในภูมิภาคเอเชียไป สหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2009	87
ตารางที่ ก.13	มูลค่าการส่งออกและนำเข้าของจีน	89
ตารางที่ ก.14	มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของบางประเทศในสหภาพยุโรป	97
ตารางที่ ก.15	อัตราดอกเบี้ยนโยบายของประเทศในภูมิภาคเอเชีย	98
ตารางที่ ก.16	มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของบางประเทศในภูมิภาคเอเชีย	100
ตารางที่ ก.17	ประเทศที่เข้าโครงการรับความช่วยเหลือด้านการเงินจาก IMF	103
ตารางที่ ก.18	สรุปมาตรการในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ	105
ตารางที่ ก.19	การคาดการณ์อัตราดอกเบี้ยโตทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชีย	108
ตารางที่ ก.20	อัตราส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของสถาบันการเงินในไทย	111
ตารางที่ ก.21	การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องและเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง	112

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	สัดส่วนมูลค่าการส่งออกอาหารทะเลแปรรูปของไทยในปี ค.ศ. 2008	2
ภาพที่ 2	ตลาดนำเข้ากุ้งแช่เย็นแช่แข็งที่สำคัญของโลก	4
ภาพที่ 3	มูลค่าการส่งออกกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย	8
ภาพที่ 4	ตลาดส่งออกกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทยปี ค.ศ. 2009	8
ภาพที่ 5	ห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง	17
ภาพที่ 6	ประเทศผู้ส่งออกปลาทูน่ากระป๋องที่สำคัญของโลก	20
ภาพที่ 7	มูลค่าการนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องของตลาดนำเข้าสำคัญของโลก ปี ค.ศ. 2008	21
ภาพที่ 8	มูลค่าการส่งออกปลาทูน่ากระป๋องของไทย	24
ภาพที่ 9	ตลาดส่งออกปลาทูน่ากระป๋องของไทยปี ค.ศ. 2009	25
ภาพที่ 10	ห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋อง	32
ภาคผนวก		
ภาพที่ ก.1	การขยายตัวของสินเชื่อในสหภาพยุโรป (คิดเป็นสัดส่วนต่อ GDP)	67
ภาพที่ ก.2	Credit Default Swap ของประเทศในสหภาพยุโรป	69
ภาพที่ ก.3	TED Spread ของยุโรป	69
ภาพที่ ก.4	การลงทุนทางตรงระหว่างประเทศและการลงทุนในหลักทรัพย์ ของภูมิภาคยุโรป	74
ภาพที่ ก.5	TED Spread ของประเทศในภูมิภาคเอเชีย	79
ภาพที่ ก.6	TED Spread ของญี่ปุ่น	79
ภาพที่ ก.7	การเคลื่อนไหวของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชีย	84
ภาพที่ ก.8	การไหลเข้าของเงินลงทุนสุทธิในหลักทรัพย์ในเอเชียและดัชนีหลักทรัพย์ ของบางประเทศของกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ในภูมิภาคเอเชีย	85
ภาพที่ ก.9	เงินลงทุนในหลักทรัพย์สุทธิดัชนีหลักทรัพย์ของญี่ปุ่น	86
ภาพที่ ก.10	TED Spread ของไทย	111

วิกฤตการเงินโลก ผลกระทบต่อ อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

ประเทศไทยมีภาคเกษตรกรรมขนาดใหญ่ มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรและมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ทำให้ไทยมีความได้เปรียบในการผลิตสินค้าเกษตรกรรมและอาหาร ภาคเกษตรกรรมยังมีความสำคัญต่อประเทศในด้านการจ้างงานอีกด้วย โดยในปี ค.ศ. 2008 มีการจ้างงานคิดเป็นร้อยละ 39 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และจากการที่ไทยมีแหล่งวัตถุดิบทางการเกษตรที่มีคุณภาพเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสินค้าเกษตรโดยเฉพาะอาหารแปรรูปมีความสำคัญมากขึ้นในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ ดังจะเห็นได้จากสถิติการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปของไทยในปี ค.ศ. 2008 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 13.3 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด จึงถือได้ว่าอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปสร้างรายได้ให้กับประเทศจากการส่งออกในระดับที่สูง

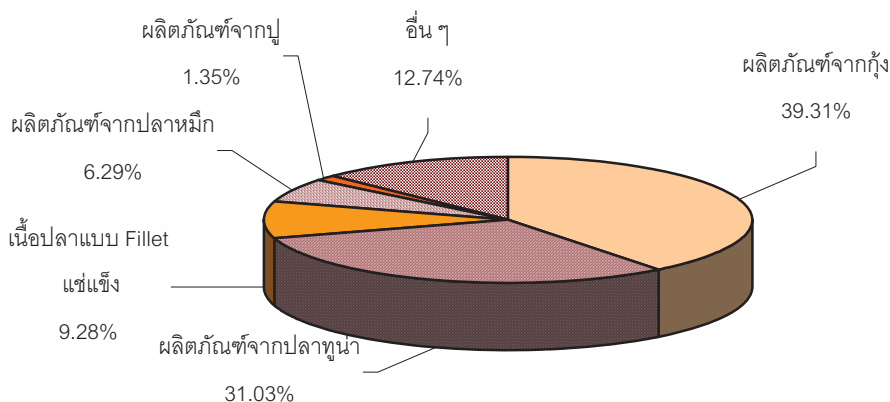
เมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่สำคัญในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูป จะพบว่า อาหารทะเลแปรรูปสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศสูงสุด โดยมีมูลค่าการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 27.5 ของมูลค่าการส่งออกของอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปทั้งหมด ดังนั้น อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปจึงเป็นอีกอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทยจากความเชื่อมโยงกับภาคเกษตรกรรม อันเป็นภาคการผลิตพื้นฐานของประเทศ และก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มถึงร้อยละ 15 - 20¹ อีกทั้ง ยังมีศักยภาพที่จะเติบโตได้อย่างมากในอนาคต ดังจะเห็นได้จากรายงานขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติปี ค.ศ. 2008 ที่พบว่า ปริมาณการบริโภคอาหารทะเลของประชากรโลกเพิ่มจากปริมาณเฉลี่ย 9.9 กิโลกรัมต่อคนในช่วงทศวรรษ 1960 มาเป็นคนละ 16.4 กิโลกรัมในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงโอกาสของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทยในการขยายตัวและสร้างรายได้จากการส่งออกที่สูงขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ ตลาดส่งออกที่สำคัญของอุตสาหกรรมประกอบไปด้วยสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น ซึ่งล้วนเป็นประเทศที่เป็นต้นต่อหรือได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008 อย่างรุนแรงดังนั้น จึงเลือกอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมาทำการศึกษาในเชิงลึก เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวิกฤตฯ ดังกล่าว

เมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์ในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปจะพบว่าผลิตภัณฑ์จากกุ้งและปลาทูน่ามีความสำคัญที่สุดดังที่แสดงในภาพที่ 1 โดยมีมูลค่าการส่งออกสูงเป็นอันดับ 1 และ 2 ตามลำดับ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70 ของมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลแปรรูปทั้งหมด ซึ่งไทยยังเป็นผู้ส่งออกอันดับ 1 ของผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ชนิดอีกด้วย

¹ ข้อมูลปี ค.ศ. 2001 จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในการศึกษาเชิงลึกของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปนี้จะเลือกศึกษาเฉพาะ 2 ผลิตภัณฑ์หลัก คือ (1) กุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและ (2) ปลาทูน่ากระป๋อง เนื่องจากผลิตภัณฑ์ทั้งสองเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญที่สุดของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อีกทั้งตลาดส่งออกหลักของทั้ง 2 ผลิตภัณฑ์คือสหรัฐอเมริกา กลุ่มประเทศในยุโรป และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008 เป็นอย่างมาก โดยผลิตภัณฑ์จากกุ้งและปลาทูน่ากระป๋องมีสัดส่วนมูลค่าการส่งออกไปกลุ่มประเทศดังกล่าวสูงถึงร้อยละ 75 และร้อยละ 30 ในปี ค.ศ. 2009 ตามลำดับ ดังนั้น ทั้งสองสินค้านี้ จึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์การเงินโลกที่เกิดขึ้นต่อไทย

ภาพที่ 1 สัดส่วนมูลค่าการส่งออกอาหารทะเลแปรรูปของไทยในปีค.ศ. 2008



ที่มา: ศูนย์วิจัยวิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร (ข้อมูลเบื้องต้นจากกรมศุลกากร)

ในส่วนต่อไปของบทนี้ จะกล่าวถึงภาพรวมด้านการผลิตและการค้าของโลกและของไทย ความสามารถในการแข่งขัน สภาวะการณ์ปัจจุบันในตลาดโลกและของไทยนับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008 เป็นต้นมา และห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกของอุตสาหกรรม โดยจะเริ่มจากอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง ก่อนจะกล่าวถึงอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋อง จากนั้นจะกล่าวถึงบทเรียนและโอกาสในช่วงวิกฤต และมาตรการให้ความช่วยเหลืออุตสาหกรรมที่ภาครัฐกำลังดำเนินการอยู่

1. อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง

ผลิตภัณฑ์จากกุ้งเป็นสินค้าที่ทำรายได้จากการส่งออกให้กับไทยในระดับที่สูง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ไทยเป็นผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์จากกุ้งเป็นอันดับ 1 ของโลก นอกจากนี้ อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง ยังเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงวัตถุดิบจากในประเทศเป็นหลัก จึงมีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมต้นน้ำและอุตสาหกรรมปลายน้ำในประเทศ อีกทั้ง ยังมีสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศต้นกำเนิดของวิกฤตฯ เป็นตลาดปลายทางที่สำคัญ คือ โดยมีสัดส่วนส่งออกไปยังตลาดดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 49 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด ดังนั้น อุตสาหกรรมนี้จึงเป็นอุตสาหกรรมที่มีความน่าสนใจในการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวิกฤตฯ ดังกล่าว

1.1 การผลิตและการค้าในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของโลก

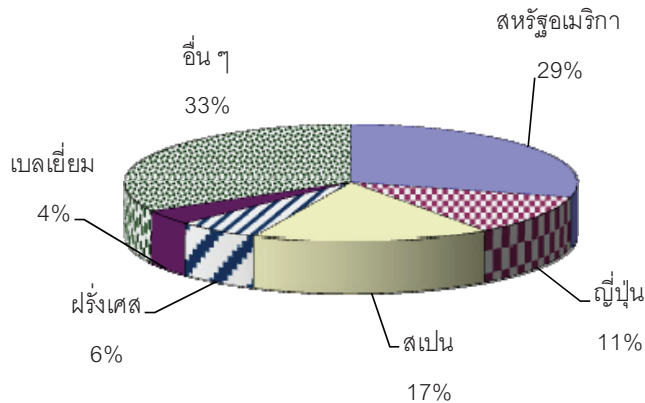
ผลิตภัณฑ์จากกุ้งเป็นผลิตภัณฑ์ประมงที่มีมูลค่าการค้าสูงมากเป็นอันดับ 1 ของโลก สัดส่วนผลิตภัณฑ์จากกุ้งคิดเป็นร้อยละ 17 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศของผลิตภัณฑ์ประมงทั้งหมด โดยมีไทย จีน และเวียดนาม เป็นผู้ส่งออกสำคัญ

เมื่อพิจารณาในด้านการผลิตกุ้งซึ่งเป็นวัตถุดิบต้นน้ำของการแปรรูปกุ้ง พบว่ากุ้งสดจะมาจากสองส่วนด้วยกัน คือ การจับจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และการเลี้ยงในฟาร์ม โดยกุ้งส่วนมากที่มีการค้าขายในตลาดโลกนั้นเป็นกุ้งน้ำเค็มที่มาจากการเลี้ยงในฟาร์ม ประเทศผู้ผลิตหลัก ได้แก่ จีน รองลงมา คือ ไทย เวียดนาม อินโดนีเซีย และอินเดีย โดยกุ้งที่มีการเพาะเลี้ยงมากที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ กุ้งขาวแวนนาไม (*Penaeus vannamei*) จากเดิมที่เคยเน้นการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ (*Penaeus monodon*) เนื่องจากจากกุ้งพันธุ์ดังกล่าวมีปัญหาด้านปริมาณผลผลิตที่ไม่สูงมากและข้อจำกัดในการพัฒนาสายพันธุ์ให้ทันต่อโรค

ผลิตภัณฑ์จากกุ้งที่มีการค้าขายในตลาดโลกที่สำคัญที่สุด คือกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น กุ้งสดแช่แข็งเป็นตัว ทั้งแบบมีหัว ไม่มีหัว ไร้หาง กุ้งเป็นชิ้นแช่แข็ง หรือกุ้งแช่แข็งเป็นก้อน โดยกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งนี้จะเป็นวัตถุดิบเพื่อใช้ในการนำไปปรุงอาหารสำหรับครัวเรือนและภัตตาคาร หรือใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการแปรรูปลักษณะอื่นๆ เพื่อการค้าต่อไป ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญรองลงมาได้แก่กุ้งแปรรูปและกุ้งปรุงสำเร็จ ซึ่งมีลักษณะพร้อมบริโภค เพียงนำมาละลายน้ำแข็งหรืออุ่นร้อนก็สามารถรับประทานได้

เมื่อพิจารณาด้านการค้าในตลาดโลก จากภาพที่ 9.2 จะพบว่าสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำเข้ากุ้งแช่เย็นแช่แข็งรายใหญ่ที่สุดในโลก โดยในปี ค.ศ. 2008 มีมูลค่าการนำเข้าอยู่ที่ 3,149.81 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ขยายตัวจากปี ค.ศ. 2007 ร้อยละ 5.91 ตลาดนำเข้าที่สำคัญรองลงมา ได้แก่ ญี่ปุ่น สเปน และฝรั่งเศส

ภาพที่ 2 ตลาดนำเข้ากุ้งแช่เย็นแช่แข็งที่สำคัญของโลก



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

1.2 การผลิตในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย

อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง เป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของไทย ซึ่งมีการใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่มีอยู่ในประเทศเกือบทั้งหมด และสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการส่งออกได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงานเป็นหลัก และกระบวนการผลิตมีความเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ในประเทศเป็นอย่างมาก จึงสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศได้สูง

1.2.1 โครงสร้างการผลิต

การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกุ้ง สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มผลิตภัณฑ์หลัก คือ

1. ผลิตภัณฑ์กุ้งดิบแช่เยือกแข็ง (Frozen raw shrimp) แบ่งได้เป็น

- กุ้งไว้หัวแช่แข็งทั้งตัว
- กุ้งเด็ดหัวแต่ยังไม่แกะเปลือก
- กุ้งแกะเปลือกผ่าหลัง
- กุ้งแกะเปลือกไว้หาง
- เนื้อกุ้งล้วนๆ ปอกเปลือก ไม่มีหาง
- กุ้งแกะเปลือกผ่าหลังไว้หาง
- กุ้งแกะเปลือกไม่ผ่าหลัง
- กุ้งผ่าแบบแบน ผ่าลึกตั้งแต่คอกุ้งยาวตลอดหลัง เป็นต้น

2. ผลิตภัณฑ์กุ้งสุกแช่เยือกแข็ง (Frozen cooked shrimp) และกุ้งพร้อมบริโภค ได้แก่ การทำให้กุ้งสุกก่อนนำไปแช่เยือกแข็งหรือบรรจุกระป๋อง
3. กุ้งเพิ่มมูลค่า (Frozen value added shrimp product) เป็นการนำกุ้งไปปรุงแต่งหรือปรุงสำเร็จก่อนนำไปแช่เยือกแข็ง เพื่อนำไปใช้ในการอุ่นรับประทานหรือประกอบอาหาร เช่น สะเก็ดกุ้ง เปาะเปี๊ยะกุ้ง กุ้งระเบิด เป็นต้น

1.2.2 กระบวนการผลิต

กุ้งแช่เย็นแช่แข็ง

มีขั้นตอนการผลิตดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพของวัตถุดิบ ได้แก่ การตรวจสอบหากลิ้นโคลน การตรวจสอบหยาบปฏีชีวนะตกค้าง เป็นต้น
2. การล้างทำความสะอาดกุ้งที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วด้วยน้ำผสมคลอรีน
3. การคัดแยกกุ้งตามขนาดเพื่อนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ต้องการ กุ้งที่ไม่ได้คุณสมบัติตามที่ต้องการ จะถูกนำไปคัดแยกอีกครั้ง เพื่อให้ได้ตามมาตรฐานและความต้องการในการผลิตสินค้าอื่นๆ ตามต้องการต่อไป
4. การแช่แข็งกุ้ง
5. การบรรจุภัณฑ์ ก่อนจะนำไปเก็บในห้องเย็นเพื่อรอการจัดจำหน่ายต่อไป

โดยกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งนี้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามกรรมวิธีแช่แข็ง คือ กุ้งสดแช่แข็งเป็นก้อน และกุ้งสดแช่แข็งเป็นตัวๆ

กุ้งแปรรูปอื่นๆ

สำหรับผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกุ้งอื่นๆ จะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไปภายหลังจากกระบวนการทำความสะอาดหรือคัดแยก โดยอาจนำไปลวกหรือต้มให้สุก หรือนำไปปรุงรสหรือผสมกับผลิตภัณฑ์อื่นๆ เพื่อทำเป็นสินค้าตามที่ต้องการ ก่อนจะนำเข้าสู่กระบวนการแช่แข็ง และเก็บรักษาในห้องเย็นเพื่อรอการจัดจำหน่ายต่อไป เว้นแต่การแปรรูปเป็นกุ้งกระป๋อง ซึ่งจะไม่มีการแช่แข็ง

โรงงานแปรรูปกุ้งส่วนใหญ่ในไทย จะเป็นโรงงานผลิตกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง โดยในปี ค.ศ. 2007 มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 126 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 68.1 ของโรงงานแปรรูปกุ้งทั้งหมด โดยในจำนวนนี้มีโรงงานขนาดใหญ่ที่มีเงินลงทุนมากกว่า 100 ล้านบาทอยู่ทั้งสิ้น 12 โรงงาน

ตารางที่ 1 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมกึ่งของไทยแยกตามขนาดโรงงาน

ประเภท	จำนวนโรงงาน			รวม	ร้อยละ
	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่		
กึ่งสดแช่เย็นแช่แข็ง	61	53	12	126	68.1
กึ่งกระป๋อง	0	4	1	5	2.7
กึ่งแปรรูปอื่นๆ	20	30	4	54	29.2
รวม	81	87	17	185	100

ที่มา: ฐนียา (2008) (ข้อมูลจากสถาบันอาหารโดยใช้ข้อมูลเบื้องต้นจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม)

1.2.3 โครงสร้างต้นทุนการผลิต

ต้นทุนหลักของการแปรรูปกึ่งคือต้นทุนวัตถุดิบ ตามมาด้วยต้นทุนค่าแรง นอกจากนั้นจะเป็นค่าสาธารณูปโภค ค่าบรรจุภัณฑ์ ค่าขนส่ง ค่าเสื่อมราคา และต้นทุนอื่นๆ โดยอุตสาหกรรมแปรรูปกึ่งของไทยนั้นเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในขั้นตอนการคัดแยกกึ่งการปอกเปลือก เว้นแต่การทำกึ่งกระป๋องซึ่งจะพึ่งพิงเครื่องจักรในกระบวนการผลิตด้วย

ถ้าพิจารณาเฉพาะกรณีของกึ่งขาวแช่เย็นแช่แข็ง สัดส่วนต้นทุนการผลิตถูกแสดงอยู่ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ต้นทุนการแปรรูปกึ่งขาวแช่เย็นแช่แข็ง

ค่าใช้จ่าย	ร้อยละ
ค่าวัตถุดิบ	65.3
ค่าแรงงาน	10.4
ค่าไฟฟ้า/ประปา/เชื้อเพลิง	6.9
ค่าบรรจุภัณฑ์	3.5
ค่าดอกเบี้ย	102
ค่าธรรมเนียมภาษี	1.4
ค่าตัวแทนหยหน้า	1.7
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	8.2
รวม	100

ที่มา: ฐนียา (2008) (ข้อมูลจากสถาบันอาหารโดยใช้ข้อมูลเบื้องต้นจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม)

1.2.4 แหล่งวัตถุดิบ

กุ้งที่นำมาใช้แปรรูปเพื่อการส่งออกส่วนใหญ่จะเป็นกุ้งที่มาจากการเพาะเลี้ยงสายพันธุ์ที่มีความสำคัญ ได้แก่ กุ้งขาวแอฟริกาหรือกุ้งขาวแวนนาไม (*Penaeus vannamei*) เนื่องจากเลี้ยงง่ายโตเร็ว ต้านทานโรคได้ดี โดยในปี ค.ศ. 2007 มีสัดส่วนการเพาะเลี้ยงกุ้งขาวถึงร้อยละ 90 ของการเพาะเลี้ยงกุ้งทั้งหมด แหล่งเพาะเลี้ยงกุ้งที่สำคัญในประเทศ ได้แก่ สุราษฎร์ธานี จะเข้เกรา นครศรีธรรมราช จันทบุรี สงขลา ส่วนจังหวัดอื่นๆ ที่มีการเพาะเลี้ยงกุ้งน้ำเค็ม จะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดทะเล

กุ้งน้ำเค็มและกุ้งน้ำจืดที่ได้จากการจับตามแหล่งน้ำธรรมชาตินั้น ส่วนใหญ่จะใช้เพื่อการบริโภคสดในประเทศเป็นหลักเนื่องจากจับได้ปริมาณน้อย ประกอบกับการที่สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตลาดส่งออกหลักของผลิตภัณฑ์จากกุ้งได้ประกาศห้ามนำเข้ากุ้งที่จับจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติของไทย โดยอ้างเหตุผลว่ากระบวนการจับกุ้งนั้นไม่ได้ใช้เครื่องมือที่อนุรักษ์เต่าทะเล จึงทำให้กุ้งที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูป เป็นกุ้งน้ำเค็มที่มาจากการเพาะเลี้ยง

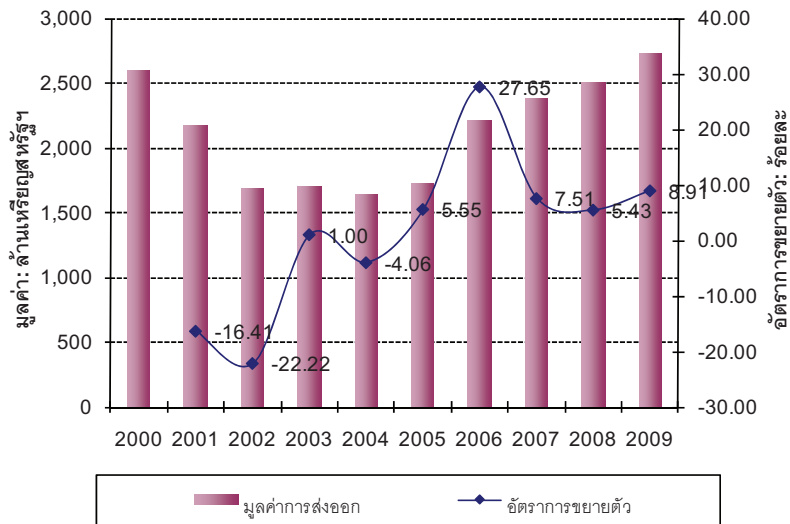
นอกจากนี้ ไทยยังมีการนำเข้ากุ้งแช่เย็นแช่แข็งเพื่อเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเป็นสินค้าอื่นๆ แต่มีปริมาณไม่สูงนัก เนื่องจากไทยสามารถผลิตกุ้งสดในประเทศได้ในจำนวนที่มากอยู่แล้ว กุ้งแช่เย็นแช่แข็งที่มีการนำเข้าส่วนมากจะเป็นกุ้งพันธุ์ที่ไม่มีการเพาะเลี้ยงหรือจับได้ในไทย

1.3 การค้าในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย

ในส่วนของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งนั้น จากภาพที่ 3 ไทยมีมูลค่าการส่งออกกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง 2,723.75 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แม้ว่าในปี ค.ศ. 2008 ตลาดปลายทางสำคัญของไทยจะประสบปัญหาวิกฤต แต่มูลค่าการส่งออกกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งยังมีการขยายตัวร้อยละ 5.43 ในขณะที่ปี ค.ศ. 2009 มูลค่าการส่งออกยังมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่องอยู่ที่ร้อยละ 8.91

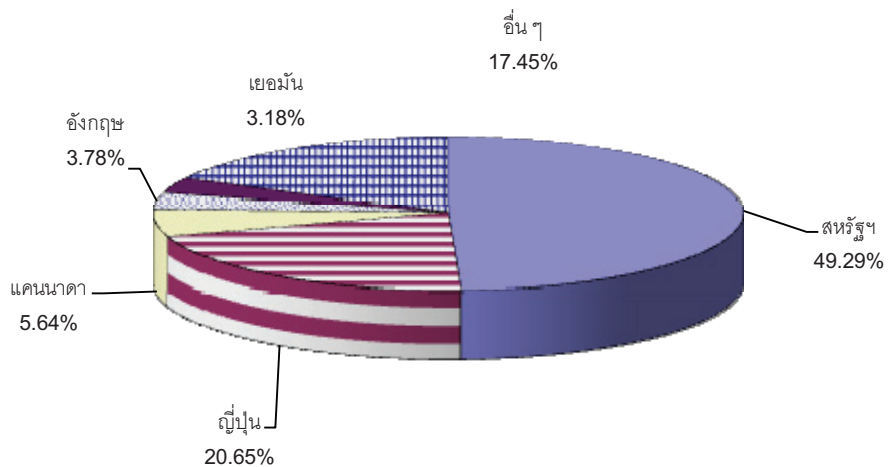
เมื่อพิจารณาประเทศคู่ค้าของไทย จากภาพที่ 4 ซึ่งแสดงตลาดส่งออกกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทยในปี ค.ศ. 2009 จะพบว่า ตลาดส่งออกหลักของไทย คือ สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 49.29 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของไทย ตามมาด้วย ญี่ปุ่น แคนาดา และสหราชอาณาจักร

ภาพที่ 3 มูลค่าการส่งออกทั้งแปรรูปและกึ่งแปรรูปและกึ่งแปรรูปของไทย



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก

ภาพที่ 4 ตลาดส่งออกทั้งแปรรูปและกึ่งแปรรูปของไทยปี ค.ศ. 2009



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก

1.4 ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย

จากงานศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทย สามารถสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของอุตสาหกรรมได้ดังนี้

จุดแข็งของอุตสาหกรรม

- ไทยมีความชำนาญในด้านการเพาะเลี้ยงกุ้ง มีพันธุ์กุ้งที่ทนต่อโรค
- สภาพทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยต่อการเพาะเลี้ยงกุ้ง
- มีแรงงานที่มีฝีมือ
- ผู้ประกอบการมีศักยภาพในการแปรรูปสินค้า สามารถทำได้ตามมาตรฐานที่ประเทศคู่ค้ากำหนด สินค้าที่ผลิตได้มีมาตรฐานความปลอดภัยสูง เป็นที่ยอมรับในตลาดโลก
- เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงวัตถุดิบในประเทศเป็นหลัก
- ผู้ประกอบการของไทยดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมนี้มานาน มีชื่อเสียงและได้รับความน่าเชื่อถือจากประเทศคู่ค้า
- ผู้ประกอบการมีการวิจัยและพัฒนาทั้งผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง และมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต รวมถึงมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าอยู่ตลอดเวลา ผ่านการวิจัยและพัฒนา เช่น ผลิตภัณฑ์พร้อมปรุง (Ready-to-cook) และผลิตภัณฑ์พร้อมรับประทาน (Ready-to-eat)

จุดอ่อนของอุตสาหกรรม

- ความผันผวนของราคาและปริมาณกุ้งสดที่ใช้เป็นวัตถุดิบ
- วัตถุดิบบางชนิดต้องนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น อาหารเลี้ยงกุ้ง ยาปฏิชีวนะ เป็นต้น
- การขาดแคลนแรงงานของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง ทำให้ต้องพึ่งแรงงานต่างด้าวซึ่งมีปัญหในเรื่องของกฎระเบียบและค่าใช้จ่ายในการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่สูง
- การขอใบรับรองด้านมาตรฐานสินค้า ต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายหน่วยงาน ทำให้เกิดความล่าช้า

- หน่วยงานภาครัฐได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในกฎระเบียบหรือมาตรฐานสินค้าของประเทศคู่ค้าที่ล่าช้า ทำให้กระบวนการชี้แจงรายละเอียดหรือตอบโต้มาตรการดังกล่าวล่าช้าไปด้วย ผู้ประกอบการจึงเสียเปรียบประเทศคู่แข่งอื่นๆ
- ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์การเป็นอย่างมาก เนื่องจากอุตสาหกรรมมีอัตรากำไรสุทธิค่อนข้างต่ำ

โอกาสของอุตสาหกรรม

- การได้ประโยชน์ทางด้านภาษีจากการลงนามในข้อตกลงเขตการค้าเสรี เช่น กรณีความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA)
- ประเทศผู้นำเข้าขาดความเชื่อถือในการปฏิบัติตามมาตรฐานสินค้าของประเทศคู่แข่ง เช่น จีน ซึ่งประสบปัญหาในเรื่องความน่าเชื่อถือของคุณภาพผลิตภัณฑ์ จากปัญหาการปนเปื้อนของสารเมลามีนในผลิตภัณฑ์อาหารในปี ค.ศ. 2008 ในขณะที่ประเทศอินโดนีเซียยังขาดความพร้อมในการออกเอกสารรับรองผลิตภัณฑ์ตามข้อกำหนดของสหภาพยุโรปที่เริ่มบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2010
- สหรัฐอเมริกาประกาศยกเลิกการเก็บพันธบัตรค่าประกันการนำเข้าร้อยละ 10 ของมูลค่าอากรพุ่มตลาด โดยเปลี่ยนมาเรียกเก็บเพียงร้อยละ 10

ภาวะคุกคามของอุตสาหกรรม

- การเผชิญกับคู่แข่งที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า เช่น จีนและอินเดีย
- มาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษีของประเทศคู่ค้า เช่น การห้ามนำเข้ากุ้งน้ำเค็มที่ได้จากการจับของสหรัฐอเมริกาด้วยเหตุผลที่ว่าเรือประมงของไทยไม่มีเครื่องมือในการประมงที่อนุรักษ์เต่าทะเล หรือการกล่าวหาการใช้แรงงานเด็กในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทยจากสหรัฐอเมริกา เป็นต้น
- พื้นที่ที่ใช้เพาะเลี้ยงกุ้งมีอย่างจำกัด และถูกใช้ไปเกือบทั้งหมดแล้ว ทำให้ยากที่จะขยายกำลังการผลิต
- ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนอาจส่งผลให้มีการนำเข้ากุ้งจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอาจมีสารตกค้างเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตสินค้า
- ค่าธรรมเนียมในการทำธุรกรรมการเงิน เช่น ค่าธรรมเนียมในการขอเปิดเอกสารสินเชื่อ (Letter of credit) ปรับตัวสูงขึ้น
- ขั้นตอนที่ล่าช้าและซับซ้อนในการขอใบรับรองคุณภาพและมาตรฐานสินค้าจากภาครัฐ แต่จะแก้ไขได้หากมีการจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) ซึ่งขณะนี้กรมประมงได้มีการเสนอแนวคิดที่จะจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว

1.5 สถานการณ์ปัจจุบันของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของโลก

สหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นผู้บริโภคหลักของอุตสาหกรรม วิกฤตที่เกิดขึ้นทำให้ผู้บริโภคในสหรัฐอเมริกามีความระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น ในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร ภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบรุนแรงได้แก่ธุรกิจภัตตาคาร จากการศึกษาของ Globefish พบว่าการบริโภคอาหารทะเลกว่าร้อยละ 50 ของสหรัฐอเมริกาเป็นการบริโภคในภัตตาคาร อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจของ NPД Group พบว่านับตั้งแต่เกิดวิกฤตฯ ขึ้นในสหรัฐอเมริกาในช่วงปลายปี ค.ศ. 2008 ธุรกิจภัตตาคารได้ชะลอตัวลงอย่างมาก เนื่องจากผู้บริโภคมีการบริโภคอาหารตามภัตตาคารลดลงเพื่อลดค่าใช้จ่าย ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ย่อมส่งผลไปยังการสั่งซื้อวัตถุดิบอย่างกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง โดยในสหรัฐอเมริกานั้น กลุ่มภัตตาคารอาหารทะเล Oceanaire ซึ่งเป็นภัตตาคารระดับสูงได้เข้าสู่กระบวนการล้มละลาย และกลุ่มภัตตาคารอาหารทะเล Shells ได้ประกาศปิดกิจการอันเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ NPД Group ยังคาดการณ์ว่าธุรกิจภัตตาคารในสหรัฐอเมริกายังจะได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ต่อไปอีก และจะยังไม่มีการฟื้นตัวในช่วงครึ่งปีแรกของปี ค.ศ. 2010

สำหรับสถานการณ์ในปี ค.ศ. 2009 นั้น สหรัฐอเมริกามีการนำเข้าผลิตภัณฑ์กุ้งลดลงร้อยละ 7.97 โดยประเทศผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งไปสหรัฐอเมริกาที่ได้รับผลกระทบรุนแรง ได้แก่ เวียดนามและอินโดนีเซีย ซึ่งมีการหดตัวของปริมาณการส่งออกไปสหรัฐอเมริกถึงร้อยละ 12.6 และ 17.7 ตามลำดับ และปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งจากจีนไปสหรัฐอเมริกามีการหดตัวที่อัตราร้อยละ 8.4 แต่ในส่วนของไทยนั้น ปริมาณการส่งออกมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในช่วงวิกฤตฯ สหรัฐอเมริกาไม่ได้ลดการนำเข้าผลิตภัณฑ์กุ้งจากไทย แต่มีการลดการนำเข้าจากประเทศอื่นๆ ที่เป็นประเทศคู่แข่งของไทย

นอกจากนี้ ช่องทางการจำหน่ายผ่านร้านค้าปลีก เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ต ยังเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในช่วงวิกฤตฯ เนื่องจากผู้บริโภคมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการรับประทานอาหารนอกบ้าน มาเป็นการซื้ออาหารพร้อมปรุงหรือพร้อมรับประทาน ดังจะเห็นได้จากการที่ Walmart ซึ่งเป็นกลุ่มค้าปลีกรายใหญ่ของสหรัฐอเมริกา มียอดขายสุทธิปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.2 ในรอบปีการเงิน ค.ศ. 2009

ในส่วนของกลุ่มประเทศยุโรปนั้น มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์กุ้งปรับตัวลดลงร้อยละ 3 ในไตรมาสแรกของปี ค.ศ. 2009 แต่มีทิศทางในการปรับตัวที่ดีขึ้น โดยปริมาณการนำเข้าผลิตภัณฑ์กุ้งของตลาดยุโรปในไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2009 มีการขยายตัว ตลาดปลายทางสำคัญในสหภาพยุโรปที่ยังมีการหดตัวของปริมาณการนำเข้า ได้แก่ สเปน โดยมีการหดตัวร้อยละ 2.52 ในขณะที่ประเทศอื่นๆ เช่น สหราชอาณาจักร และเยอรมันมีการขยายตัวของปริมาณการนำเข้าในปี ค.ศ. 2009 อยู่ที่ร้อยละ 6.09 และ 16.4 ตามลำดับ

ผลกระทบจากวิกฤตฯ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของผู้บริโภค โดยมีการเปลี่ยนมาบริโภคสินค้าขนาดเล็กลง หรือใช้วัตถุดิบเช่นกุ้งที่มีขนาดเล็กลงกว่าเดิม เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้า นอกจากนี้ ช่องทางการจำหน่ายตามซูเปอร์มาร์เก็ตยังกลายเป็นช่องทางจำหน่ายที่สำคัญ เนื่องจากการลดการบริโภคอาหารตามภัตตาคารของผู้บริโภค โดยในช่วง 6 เดือนแรก ของปี ค.ศ. 2009 นั้น Sainsbury และ Tesco ซึ่งเป็นกลุ่มซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ของสหราชอาณาจักรมีการปรับตัวสูงขึ้นของยอดจำหน่ายร้อยละ 7.1 และ 8.3 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางในตลาดสหรัฐอเมริกาที่มีการขยายตัวในยอดจำหน่ายของธุรกิจค้าปลีก

ในส่วนของตลาดญี่ปุ่น จากการสำรวจของ Globefish ในช่วง 9 เดือนแรกของปี ค.ศ. 2009 พบว่าปริมาณการนำเข้าผลิตภัณฑ์จากกุ้งมีการขยายตัวเล็กน้อย เนื่องจากการแข็งค่าของเงินเยน การลดราคาสินค้าของผู้ค้าปลีก และอุปสงค์ของภาคครัวเรือนที่มีการปรับตัวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 8.3 อย่างไรก็ดี อุปสงค์ในส่วนของบริษัทภัตตาคารและร้านอาหารกลับมีการปรับตัวลดลง ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เช่นเดียวกับตลาดอื่นๆ แต่ในภาพรวมแล้ว การส่งออกของไทยไปยังตลาดญี่ปุ่นมีการขยายตัวเล็กน้อย ในขณะที่การส่งออกของเวียดนามและอินโดนีเซียที่เป็นคู่แข่งสำคัญมีการหดตัวลง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ประเทศผู้นำเข้ารายหลักในผลิตภัณฑ์กุ้งมีการนำเข้าที่ลดลง แต่ไทยไม่ได้รับผลกระทบดังกล่าวแต่อย่างใด เนื่องจากประเทศคู่ค้าลดการนำเข้าจากประเทศอื่นแต่ไม่ได้ลดการนำเข้าจากไทย

1.6 สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลกต่ออุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งในไทย

อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทยเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ไม่รุนแรงมากนัก โดยภาพรวมในปี ค.ศ. 2009 อุตสาหกรรมมีการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกเมื่อเปรียบเทียบกับปี ค.ศ. 2008

1.6.1 สถานการณ์ปัจจุบัน

ด้านการผลิต

อุปสงค์ของผลิตภัณฑ์กุ้งในตลาดโลกมีการปรับตัวลดลง เนื่องจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้น ประกอบกับในปี ค.ศ. 2009 ไม่มีเหตุการณ์สำคัญที่จะช่วยเพิ่มการบริโภคอาหารทะเลดังเช่นปี ค.ศ. 2008 เช่น กีฬาโอลิมปิกที่จีน ราคาของผลิตภัณฑ์กุ้งในปี ค.ศ. 2009 จึงมีการปรับตัวลดลง ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งโดยตรง ทำให้ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2009 เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกุ้งบางส่วน ออกมาเรียกร้องให้มีการจํานําราคากุ้งเพื่อป้องกันการตกต่ำของราคา โดยภาครัฐมีการกำหนดปริมาณ

การรับจำนำไว้ที่ 10,000 ตัน แต่ต่อมาได้มีการยกเลิกโครงการดังกล่าวเนื่องจากทางภาครัฐไม่สามารถเจรจาให้ผู้ประกอบการห้องเย็นเข้าร่วมโครงการได้ นอกจากนี้ ทางสมาคมผู้เลี้ยงกุ้งทะเลไทยและสมาคมกุ้งไทยได้มีการกำหนดแนวทางเพื่อการลดกำลังการผลิตในปี ค.ศ. 2009 ลงร้อยละ 20 เพื่อไม่ให้ราคากุ้งประสบภาวะตกต่ำลงไปมากกว่าที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม จากการที่ประเทศคู่แข่งสำคัญ เช่น อินโดนีเซีย จีน เวียดนาม ประสบปัญหาด้านโรคระบาดในกุ้งและภัยธรรมชาติ ทำให้ผู้ผลิตเริ่มมีการขยายกำลังการผลิตในช่วงครึ่งหลังของปี ค.ศ. 2009 ส่งผลให้ปริมาณการผลิตในภาพรวมของปี ค.ศ. 2009 ยังมีการปรับตัวสูงขึ้นกว่าปี ค.ศ. 2008

ในส่วนของการแปรรูปนั้น ปริมาณการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันกับผลผลิตจากการเลี้ยงกุ้ง เนื่องจากผู้แปรรูปและผู้เพาะเลี้ยงมีการประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอถึงปริมาณวัตถุดิบที่ผู้แปรรูปต้องการ ปริมาณการผลิตจึงมีการปรับตัวสูงขึ้นเช่นเดียวกันกับปริมาณการเพาะเลี้ยง

ด้านการค้า

มูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์จากกุ้งของไทยมีการขยายตัวร้อยละ 8.91 ในปี ค.ศ. 2009 โดยเป็นผลมาจากการที่ประเทศคู่ค้าเลือกที่จะลดคำสั่งซื้อจากประเทศอื่นแทน เนื่องจากผู้ประกอบการไทยสามารถผลิตสินค้าที่มีมาตรฐานสูง มีความหลากหลายมาก และเป็นที่ยอมรับของลูกค้า อีกทั้งประเทศคู่แข่งที่สำคัญของไทยประสบปัญหาด้านโรคระบาดและภัยธรรมชาติ ทำให้ประเทศคู่ค้าเลือกซื้อสินค้าจากไทยเป็นหลัก ประกอบกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) ซึ่งช่วยให้ไทยสามารถส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งแปรรูปไปญี่ปุ่นได้มากขึ้น จึงทำให้การส่งออกของไทยไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้น

1.6.2 ผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลก

ผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมได้รับสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่

ผลกระทบด้านยอดขาย

แม้ว่าตลาดปลายทางหลักของผลิตภัณฑ์กุ้งแช่เย็นแช่แข็งจะเป็นประเทศที่เป็นต้นตอของวิกฤตฯ หรือได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่รุนแรง แต่อุตสาหกรรมนี้ไม่ได้รับผลกระทบด้านยอดขายที่รุนแรง โดยในปี ค.ศ. 2009 มูลค่าการส่งออกยังมีการขยายตัวอยู่

อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการแต่ละรายในอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ครั้งนี้แตกต่างกันออกไป โดยผู้ประกอบการบางรายมีคำสั่งซื้อที่ลดลงจากตลาดสหรัฐอเมริกาและยุโรป ซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าหลักของผู้ประกอบการแต่อยู่ในระดับที่ไม่รุนแรงมากนัก ซึ่งการหดตัวของยอดขายจะอยู่ระหว่างร้อยละ 1 ถึงร้อยละ 5 ในขณะที่ผู้ประกอบการบางรายที่ให้สัมภาษณ์ยอดขาย

ที่เพิ่มสูงขึ้น โดยตลาดส่งออกที่มีการขยายตัวทดแทน ได้แก่ญี่ปุ่น ซึ่งการขยายตัวของตลาดนี้เป็นผลมาจากปัญหาของประเทศคู่แข่ง เช่น การที่จีนประสบปัญหาการปนเปื้อนของสารเมลามีนในอาหาร การเกิดโรคระบาดของกุ้งในเวียดนาม ทำให้มีการเปลี่ยนมาสั่งสินค้าจากไทยแทน

ผลกระทบด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมีการพึ่งพิงแหล่งเงินทุนที่แตกต่างกันออกไป ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ จะมีการพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินในประเทศ แต่อยู่ในระดับที่แตกต่างกัน ผู้ประกอบการที่เป็นบริษัทมหาชนจะใช้การระดมทุนจากตลาดหลักทรัพย์ประกอบด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขยายการลงทุน อย่างไรก็ตาม วิกฤตที่เกิดขึ้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้แหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินในประเทศมากนัก เนื่องจากที่ผ่านมาธุรกิจอุตสาหกรรมมีผู้ประกอบการที่ดี ประกอบกับไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรง ทำให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้สามารถพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินในประเทศต่อไปได้ ผลกระทบด้านแหล่งเงินทุนที่อาจมีบ้างเกิดจากการที่ธนาคารใช้ระยะเวลาในการพิจารณาสินเชื่อนานขึ้น หรือในบางครั้งจะเลือกที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการในทางอื่นแทน เช่น การให้สินเชื่อระยะยาวเพื่อใช้ในการลงทุนแทน

ในส่วนของแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินต่างประเทศนั้น ไม่ใช่แหล่งเงินทุนหลักของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรม เนื่องจากผู้ประกอบการยังคงมีความกังวลในการใช้แหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินจากต่างประเทศหลังจากปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี ค.ศ. 1997

บริษัทส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมจะพึ่งพิงเงินทุนจากเจ้าของกิจการและผลกำไรสะสม โดยเฉพาะบริษัทจำกัด ซึ่งมักใช้ควบคู่กับแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินภายในประเทศ ในส่วนของบริษัทต่างชาติ จะมีการพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศจากบริษัทแม่ในต่างประเทศด้วย

ผลกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป เป็นอุตสาหกรรมที่มีส่วนเพิ่มกำไร (profit margin) ในระดับที่ต่ำ โดยมีค่าเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 3 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนจึงส่งผลกระทบต่อผลกำไรของผู้ประกอบการโดยตรง ซึ่งผู้ประกอบการบางรายที่ได้สัมภาระณ์มีการใช้เครื่องมือทางการเงินเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน และมีผู้ประกอบการบางรายที่ใช้วิธีกระจายความเสี่ยงจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน โดยการทำการซื้อขายเป็นเงินสกุลของประเทศคู่ค้า เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้เงินสกุลใดสกุลหนึ่งเป็นหลัก

อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กยังมีการใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงไม่มากนัก และบางรายไม่ได้มีการป้องกันความเสี่ยงเลย เนื่องจากค่าธรรมเนียมที่ธนาคารเรียกเก็บนั้นสูงเกินกว่าที่ผู้ประกอบการจะรับได้ หรือผู้ประกอบการไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ดีพอในเรื่องการบริหารความเสี่ยง นอกจากนี้ ผู้ประกอบการขนาดกลางและเล็กยังมีปัญหาในการเข้าถึงบริการด้านการป้องกันความเสี่ยง และยังมีปัญหาในเรื่องของความล่าช้าในการพิจารณาอนุมัติการทำธุรกรรมอีกด้วย

ผลกระทบด้านอื่น

นอกเหนือจากผลกระทบที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นแล้ว ยังมีผลกระทบอื่นๆ ที่ผู้ประกอบการได้รับ เช่น

- การที่บริษัทคู่ค้าต้องรอขอให้ลดราคาสินค้าลง
- การที่บริษัทคู่ค้าขอยืดระยะเวลาการชำระค่าสินค้าออกไปเนื่องจากปัญหาด้านสภาพคล่อง
- การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของผู้บริโภค โดยลดการทานอาหารจากภัตตาคารลง แต่หันมาซื้ออาหารไปปรุงเองจากซูเปอร์มาร์เก็ตมากขึ้น เลือกร้านอาหารถูกและมีปริมาณในการซื้อต่อครั้งลดลงหรือเปลี่ยนคุณภาพในการซื้อ เช่น กุ้งมีขนาดเล็กลง
- ผู้ซื้อให้ความสำคัญกับคุณภาพและมาตรฐานสินค้ามากขึ้น
- ค่าธรรมเนียมในการทำธุรกรรมทางการเงิน เช่น การออกหนังสือรับประกันการชำระเงิน (Letter of Credit) ปรับตัวสูงขึ้น

1.7 ห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง

กิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. อุตสาหกรรมต้นน้ำ ได้แก่ การทำฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งและการประมง
2. อุตสาหกรรมกลางน้ำ ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การคัดแยกและทำความสะอาด การเตรียมความพร้อมวัตถุดิบ การปรุงรสและการปรุงสุก การแช่แข็ง การบรรจุ การกระจายสินค้าในประเทศและการส่งออก
3. อุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ การค้าปลีก

อุตสาหกรรมต้นน้ำ

กิจกรรมในอุตสาหกรรมต้นน้ำนี้เกี่ยวข้องกับการจัดหาวัตถุดิบ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น วัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากฟาร์มเพาะเลี้ยงภายในประเทศ และจะมีวัตถุดิบบางส่วนที่มีการนำเข้าจากต่างประเทศ ถ้าเป็นวัตถุดิบที่ไม่มีการเพาะเลี้ยงภายในประเทศหรือเมื่อวัตถุดิบในประเทศมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ดังนั้น อุตสาหกรรมต้นน้ำของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง ได้แก่ อุตสาหกรรมเพาะเลี้ยงกุ้ง และอาจมีการเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมประมงแต่ไม่มากนัก

กิจกรรมสนับสนุนของอุตสาหกรรมต้นน้ำ ประกอบไปด้วย อุตสาหกรรมเพาะพันธุ์กุ้ง อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมยาสำหรับสัตว์น้ำ และอุตสาหกรรมโลจิสติกส์

อุตสาหกรรมกลางน้ำ

กิจกรรมในอุตสาหกรรมกลางน้ำจะเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมวัตถุดิบและการแปรรูป โดยเริ่มจากการคัดแยกและทำความสะอาด การแกะเปลือก การเด็ดหัว การผ่าหลัง ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มต้นสำหรับการแปรรูป เพื่อนำวัตถุดิบที่ผ่านกระบวนการนี้แล้วไปแปรรูปเป็นสินค้าตามที่ต้องการ โดยขั้นตอนนี้จะใช้แรงงานเป็นหลัก โดยอาจมีการใช้เครื่องจักรร่วมด้วย แต่ไม่มากนัก

กุ้งที่ผ่านกระบวนการเตรียมความพร้อมแล้วจะถูกนำมาแปรรูปไปเป็นผลิตภัณฑ์ตามที่ต้องการ เช่น การแช่แข็งกุ้งสด การแปรรูปเป็นกุ้งต้มสุก กุ้งต้มแช่แข็ง เป็นต้น กุ้งที่แปรรูปแล้วจะถูกนำมาแช่แข็งและบรรจุในบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อการจัดจำหน่ายและการส่งออกต่อไป

กิจกรรมสนับสนุนของอุตสาหกรรมกลางน้ำ ได้แก่ อุตสาหกรรมเครื่องจักรสำหรับการแปรรูป และแช่เย็นแช่แข็ง อุตสาหกรรมห้องเย็น อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ อุตสาหกรรมเครื่องปรุงรส เป็นต้น

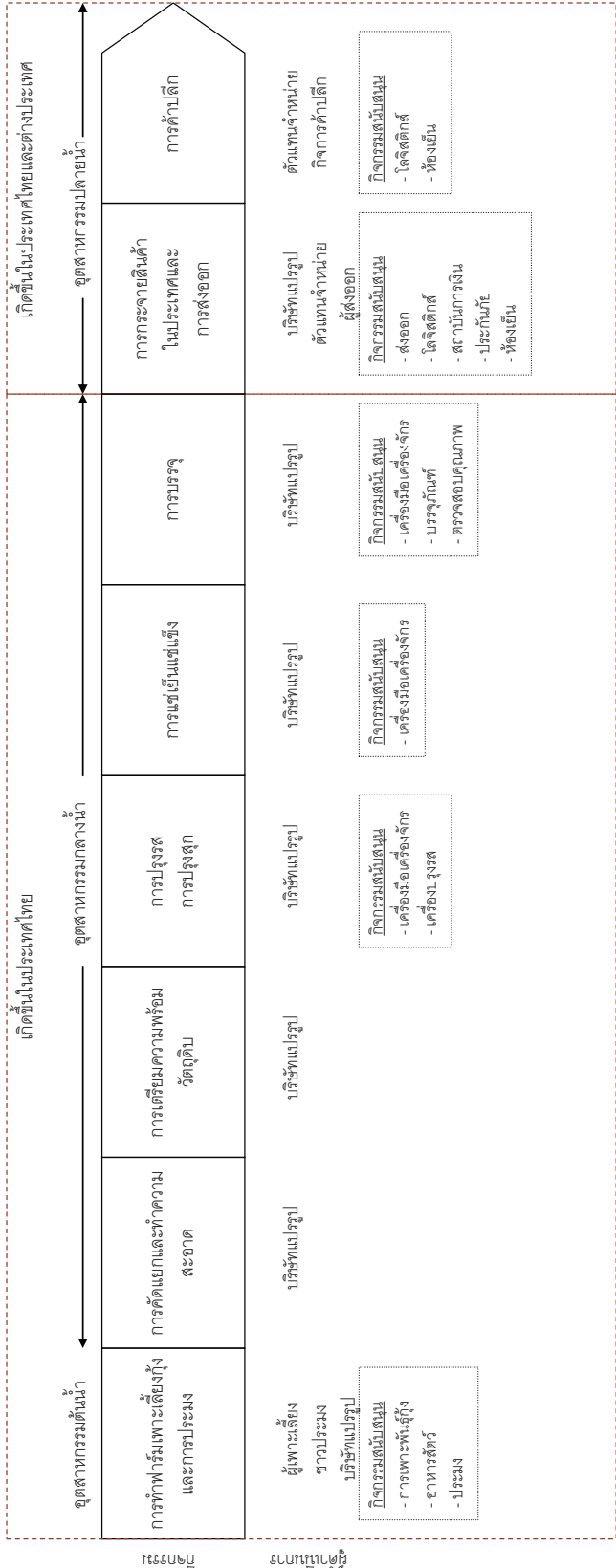
อุตสาหกรรมปลายน้ำ

กิจกรรมในอุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มีการแปรรูปเสร็จเรียบร้อยแล้วให้กับผู้บริโภคผ่านช่องทางการค้าปลีก โดยการจำหน่ายส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในต่างประเทศเป็นหลัก เนื่องจากผู้ผลิตไม่มีตราสินค้าเป็นของตนเองจึงไม่ได้เป็นผู้กระจายสินค้าในตลาดปลายทาง และการบริโภคในประเทศจะเป็นการบริโภคกุ้งสดมากกว่า

กิจกรรมสนับสนุนของอุตสาหกรรมปลายน้ำได้แก่ อุตสาหกรรมโลจิสติกส์ ธนาคารและสถาบันการเงิน อุตสาหกรรมห้องเย็น เป็นต้น

กิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งเกือบทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ที่จะเกี่ยวข้องกับการนำเข้าวัตถุดิบบางชนิด เช่น อาหารสัตว์ ยาสำหรับสัตว์น้ำ และกุ้งแช่เย็นแช่แข็งบางชนิดเพื่อมาเป็นวัตถุดิบสำหรับการแปรรูปที่มีมูลค่าเพิ่ม

ภาพที่ 5 ห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง



ที่มา: จากการศึกษาจากผู้ประกอบการ

บทสรุป

อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง เป็นอุตสาหกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมในประเทศที่สูง โดยกิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกของอุตสาหกรรมเกือบทั้งหมดเกิดขึ้นในไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของอุตสาหกรรมต้นน้ำและกลางน้ำ เนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้มาจากการเพาะเลี้ยงในประเทศ จะมีการนำเข้าแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะไทยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยในการเพาะเลี้ยงกุ้ง และมีการพัฒนาพันธุ์กุ้งที่ทนต่อโรค นอกจากนี้ อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทยยังมีจุดแข็งจากการมีฝีมือแรงงาน และมีผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมซึ่งที่ยอมรับในตลาดโลกในด้านมาตรฐานและคุณภาพสินค้าอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงตลาดส่งออกเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกถึงเกือบร้อยละ 50 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด ถึงกระนั้น อุตสาหกรรมนี้กลับไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากวิกฤตฯ โดยในปี ค.ศ. 2009 มูลค่าการส่งออกมีการขยายตัวประมาณร้อยละ 10 ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเทศคู่แข่งที่สำคัญ เช่น จีน ประสบปัญหาด้านการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์อาหาร และเวียดนามที่ประสบปัญหาด้านโรคระบาดในกุ้ง นอกจากนี้ กุ้งยังจัดเป็นสินค้าอาหารซึ่งมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ต่ำ และมีความผันผวนของยอดขายตามภาวะวิกฤตฯ ไม่มากนัก

ผลกระทบอีกประการหนึ่งจากวิกฤตฯ ครั้งนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงในช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า เนื่องจากผู้บริโภคในตลาดปลายทางมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการรับประทานอาหารนอกบ้าน มาเป็นการซื้ออาหารมาปรุงเองหรือซื้ออาหารพร้อมรับประทานจากซูเปอร์มาร์เก็ต ซึ่งสินค้าที่จำหน่ายในช่องทางนี้จะมีราคาไม่แพงมาก ทำให้ผู้ประกอบการสามารถเปลี่ยนช่องทางการจัดจำหน่ายและลักษณะผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคได้ จึงส่งผลให้อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากวิกฤตฯ

สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอย่างรุนแรงจากวิกฤตฯ ครั้งนี้กลับเป็นความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนในช่วงวิกฤตฯ เนื่องจากอุตสาหกรรมนี้มีส่วนเพิ่มกำไร (Profit margin) ที่ต่ำ ความผันผวนดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อผลกำไรและสภาพคล่องของธุรกิจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็ก เนื่องจากผู้ประกอบการกลุ่มนี้มีการใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงน้อยมากหรือไม่ได้ใช้เลย

2. อุตสาหกรรมปลาหน้ากะป่อง

ปลาหน้ากะป่องเป็นอีกผลิตภัณฑ์หนึ่งที่สำคัญในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป และเน้นการส่งออกเป็นหลัก โดยไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและผู้ส่งออกที่สำคัญที่สุดของโลก เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมปลาหน้ากะป่องมีลักษณะที่แตกต่างจากอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง กล่าวคือ อุตสาหกรรมนี้มีการพึ่งพิงวัตถุดิบจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากกองเรือประมงไทยไม่มีศักยภาพที่เพียงพอที่จะจับปลาหน้าได้ และปลาหน้าที่มีอยู่ในน่านน้ำไทยมีอยู่เพียงจำนวนน้อยเท่านั้น

ดังนั้น อุตสาหกรรมปลาหน้ากะป่อง จึงเป็นอีกอุตสาหกรรมหนึ่งที่ต้องศึกษาเพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้

2.1 การผลิตและการค้าในอุตสาหกรรมปลาหน้ากะป่องของโลก

ปลาหน้าเป็นผลิตภัณฑ์ประมงที่มีความสำคัญมากผลิตภัณฑ์หนึ่งของโลก เนื่องจากปลาหน้าเป็นสินค้าที่คนนิยมบริโภคอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะปลาหน้ากะป่อง เนื่องจากมีราคาไม่แพงและให้โปรตีนสูง เมื่อพิจารณาจากสถิติสัตว์น้ำที่มีปริมาณการจับสูงที่สุด 10 อันดับแรกของโลก ในปี ค.ศ. 2006 จะพบว่า มีปลาหน้าท้องแถบ (Skipjack) ติดอันดับที่ 3 และปลาหน้าคีรีบเหลือง (Yellow Fin) ติดอันดับที่ 10 โดยมีปริมาณการจับอยู่ที่ 2.5 ล้านตัน และ 1.1 ล้านตันตามลำดับ

จากข้อมูลขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ระบุว่าปริมาณการจับปลาหน้าของโลกเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยประเทศที่เป็นผู้จับปลาหน้ารายใหญ่ของโลก ได้แก่ ญี่ปุ่น ไต้หวัน สเปน อินโดนีเซีย และเกาหลีใต้ และแหล่งจับปลาหน้าที่ใหญ่ที่สุดคือ มหาสมุทรแปซิฟิก รองลงมา คือ มหาสมุทรแอตแลนติก และมหาสมุทรอินเดีย

สายพันธุ์ของปลาหน้าที่นำมาใช้เพื่อการบริโภคได้แก่

- ปลาหน้าท้องแถบ (Skipjack)
- ปลาหน้าคีรีบยาว (Albacore หรือ Long Finned)
- ปลาหน้าคีรีบเหลือง (Yellow Fin)
- ปลาหน้าคีรีบน้ำเงิน ได้แก่ ปลาหน้าคีรีบน้ำเงินใต้ (Southern Blue Fin) ปลาหน้าคีรีบน้ำเงินแปซิฟิก (Pacific Blue Fin) และปลาหน้าคีรีบน้ำเงินแอตแลนติก (Atlantic Blue Fin)
- ปลาหน้าดำตาโต (Big Eye)

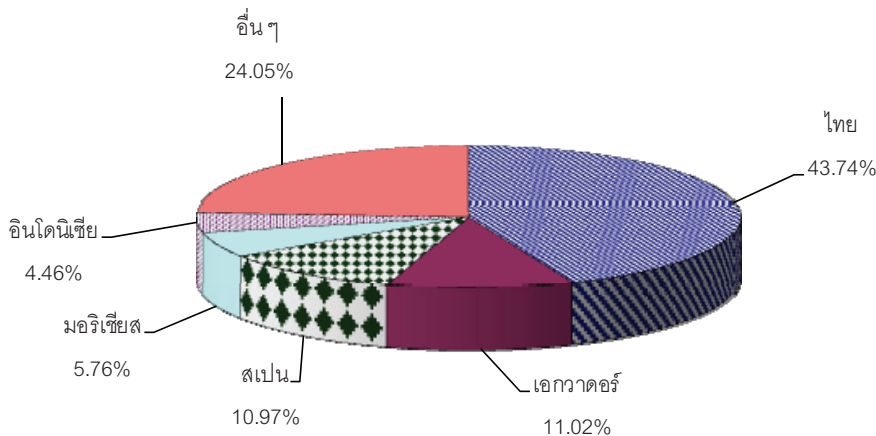
ในตลาดโลก ปลาทูน่าที่จับได้ จะมีการค้าในลักษณะต่างๆ ดังนี้

- ปลาทูน่าสด ปลาทูน่าแช่แข็ง และปลาทูน่าที่แลแล้วเพื่อนำไปเป็นวัตถุดิบสำหรับทำ ปลาทูน่ากระป๋อง
- ปลาทูน่าสดและปลาทูน่าแช่เย็น เพื่อการบริโภคโดยตรง โดยปลาทูน่าลักษณะนี้ที่มีราคาสูงที่สุด ได้แก่ ปลาทูน่าสดสำหรับชาซีมิ
- ผลิตภัณฑ์แปรรูปอื่นๆ เช่น ปลาทูน่ารมควัน ปลาทูน่าแห้ง และอาหารแปรรูปที่ทำจากปลาทูน่า

ประเทศผู้ส่งออกปลาทูน่าสดและปลาทูน่าแช่แข็งสำหรับนำไปใช้บริโภคและแปรรูป ได้แก่ ไต้หวัน เกาหลีใต้ สเปน ฝรั่งเศส และออสเตรเลีย

ปลาทูน่ากระป๋องเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปหลักของปลาทูน่า มีมูลค่าการค้าที่สูง และไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกปลาทูน่ากระป๋องอันดับ 1 ของโลกดังที่แสดงในภาพที่ 6 โดยมีประเทศคู่แข่งที่สำคัญได้แก่ เอกวาดอร์ สเปน ฟิลิปปินส์ และมอริเชียส โดยในปี ค.ศ. 2008 มูลค่าการส่งออกปลาทูน่ากระป๋องของไทยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.74 ของตลาดโลก ประเทศคู่แข่งที่สำคัญของไทย เช่น เอกวาดอร์ มีสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกในตลาดโลกเพียงร้อยละ 11.2 เท่านั้น

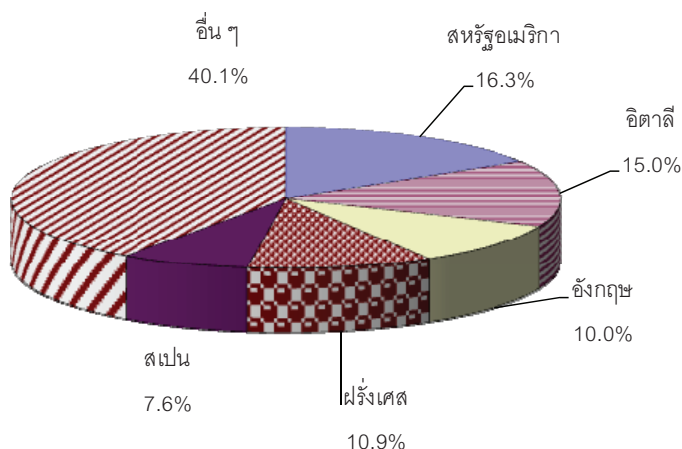
ภาพที่ 6 ประเทศผู้ส่งออกปลาทูน่ากระป๋องที่สำคัญของโลก



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก

ในส่วนของการนำเข้า จากภาพที่ 9.7 จะเห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้นำเข้าปลาทูน่ากระป๋องรายใหญ่ที่สุดในโลก ในปี ค.ศ. 2008 มูลค่าการนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องของสหรัฐอเมริกาสูงถึง 843.97 ล้านดอลลาร์ หรือคิดเป็นร้อยละ 16.3 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมด ตลาดนำเข้าที่มีมูลค่าการนำเข้ารองลงมา ได้แก่ อิตาลี สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส

ภาพที่ 7 มูลค่าการนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องของตลาดนำเข้าสำคัญของโลกปี ค.ศ. 2008



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก

2.2 การผลิตในอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องของไทย

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องในไทยคือการพึ่งพิงวัตถุดิบจากการนำเข้าเป็นหลัก งานศึกษาของบวร (2008) พบว่าประมาณร้อยละ 90 ของวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปลาทูน่ากระป๋องมาจากการนำเข้า เนื่องจากอุตสาหกรรมประมงไทยยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดหาวัตถุดิบเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมได้

2.2.1 โครงสร้างการผลิต

จากข้อมูลของกรมโรงงานอุตสาหกรรม² ในปี ค.ศ. 2007 พบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมผลิตปลาทูน่ากระป๋องจำนวน 26 โรงงาน มีกำลังการผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 770,000 ตันต่อปี และสร้างการจ้างงานประมาณ 32,000 คน โดยในจำนวนนี้มีแรงงานต่างด้าวรวมอยู่ด้วย เนื่องจากในอุตสาหกรรมนี้อยู่ในภาวะขาดแคลนแรงงาน

ตารางที่ 3 แสดงถึงบริษัทผู้ผลิตปลาทูน่ากระป๋องที่มีกำลังการผลิตสูงที่สุด 5 อันดับของไทยพร้อมที่ตั้งและกำลังการผลิต

² อ้างถึงในบวร (2008)

ตารางที่ 3 บริษัทสำคัญและกำลังการผลิตปลาทุ่นกระป๋อง

บริษัท	ที่ตั้ง	กำลังการผลิต (ตัน/ปี)
บริษัทไทยรวมสินพัฒนาอุตสาหกรรมจำกัด	สมุทรสาคร	90,000
บริษัทไทยยูเนียนโพรเซ่นโปรดักส์จำกัด (มหาชน)	เพชรบุรี	80,000
บริษัทไอเอสเอเวลลูจำกัด	กรุงเทพมหานคร	79,224
บริษัทโซติวิวัฒน์อุตสาหกรรมการผลิตจำกัด*	สงขลา	70,000
บริษัททรอปิคอลแคนนิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)*	สงขลา	30,000

*บริษัทที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

ที่มา: บวร (2008)

2.2.2 ขั้นตอนการผลิต

ขั้นตอนการผลิตปลาทุ่นกระป๋อง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ
2. กระบวนการละลายน้ำแข็ง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปลาทุ่นกระป๋อง ส่วนใหญ่จะเป็นปลาทุ่นแช่แข็ง เว้นแต่เป็นวัตถุดิบจากในประเทศที่เป็นปลาทุ่นสดและปลาทุ่นแช่เย็น หลังจากการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ปลาทุ่นแช่แข็งจะผ่านเข้าสู่กระบวนการละลายน้ำแข็งเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับขั้นตอนการผลิตต่อไป
3. การเตรียมความพร้อมวัตถุดิบ โดยการนำปลาทุ่นที่ละลายน้ำแข็งแล้วไปผ่าท้องเพื่อนำเครื่องในออกและทำความสะอาด
4. การนึ่ง ปลาทุ่นที่ผ่าท้องและทำความสะอาดแล้วจะถูกนำไปนึ่งเป็นเวลา 60 - 90 นาที จากนั้นจะถูกนำมอลดอุณหภูมิให้เท่ากับอุณหภูมิห้อง
5. การซุดหนัง ปลาที่นึ่งเสร็จแล้วและถูกลดอุณหภูมิให้เท่ากับอุณหภูมิห้อง จะถูกนำมาซุดหนัง แยกหัวปลา กระดูกและก้างออก
6. การบรรจุ เนื้อปลาที่แยกเอาหนังและก้างออกแล้วจะถูกบรรจุลงกระป๋อง โดยในขั้นตอนนี้จะมีการเติมเครื่องปรุงต่างๆ เช่น น้ำมันพืช น้ำเกลือ ซอสมะเขือเทศ หรือซอสปรุงรสอื่นๆ
7. กระบวนการไล่อากาศและปิดผนึก กระป๋องที่ผ่านการบรรจุแล้วจะถูกนำไปผ่านกระบวนการไล่อากาศ ปิดผนึก และนึ่งเพื่อฆ่าเชื้อ จากนั้นกระป๋องจะถูกลดอุณหภูมิลงเพื่อทำการปิดฉลากและบรรจุกล่องต่อไป

ในกระบวนการผลิตปลาทุ่นกระป๋องนั้น จะมีผลพลอยได้ เช่น หัวปลา ก้างปลา และเลือด ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการผลิตอาหารสัตว์ได้ และน้ำที่ใช้ในการนึ่งปลาทุ่นสามารถส่งออกไปเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปได้

2.2.3 โครงสร้างต้นทุนการผลิต

ตารางที่ 4 แสดงถึงโครงสร้างต้นทุนการผลิต ซึ่งจะเห็นว่าต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่ของปลาทุ่นกระป๋องเป็นต้นทุนจากวัตถุดิบ ซึ่งผันผวนตามปริมาณการจับปลาทุ่น ฤดูกาลจับ ราคาน้ำมัน และอัตราแลกเปลี่ยน วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเกือบทั้งหมดเป็นวัตถุดิบที่ต้องพึ่งพิงการนำเข้าเป็นหลัก มีการใช้ปลาทุ่นที่จับได้โดยชาวประมงไทยแต่ไม่มากนัก ต้นทุนอื่นๆ ได้แก่ ต้นทุนค่าบรรจุภัณฑ์ ต้นทุนค่าแรงงาน ต้นทุนค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น

ตารางที่ 4 โครงสร้างต้นทุนการผลิตของอุตสาหกรรมปลาทุ่นกระป๋อง

ค่าใช้จ่าย	ร้อยละ
ค่าวัตถุดิบ	77.76
ค่าบรรจุภัณฑ์	11.34
ค่าแรงงาน	4.26
ค่าสาธารณูปโภคและค่าใช้จ่ายอื่นๆ	4.97
รวม	100

ที่มา: บวร (2008)

2.2.4 แหล่งวัตถุดิบ

ปลาทุ่นที่ใช้ในการผลิตปลาทุ่นกระป๋องในประเทศไทยส่วนใหญ่คือปลาทุ่นท้องแถบ โดยมีการใช้ปลาทุ่นครีบลำและปลาทุ่นครีบบาวประกอบด้วย แต่ในปริมาณที่ไม่มากนัก แหล่งนำเข้าวัตถุดิบหลักของไทย ได้แก่ ใต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เป็นต้น โดยวัตถุดิบที่นำเข้าจะเป็นปลาทุ่นแช่แข็งเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 5 การนำเข้าปลาทุ่นแช่แข็งของไทย

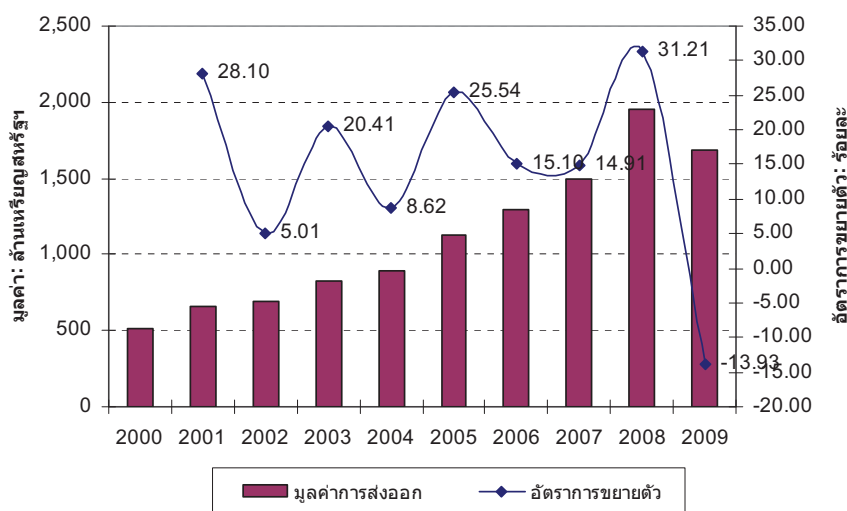
	ปี ค.ศ. 2006	ปี ค.ศ. 2007	ปี ค.ศ. 2008
ปริมาณ (ตัน)	783,427	725,237	806,882
มูลค่า (ล้านบาท)	31,263	30,054	47,029

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

2.3 การค้าในอุตสาหกรรมปลาทุ่นำกระป๋องของไทย

เมื่อพิจารณาสถิติการส่งออกปลาทุ่นำกระป๋องของไทย ภาพที่ 8 แสดงให้เห็นว่ามูลค่าการส่งออกปลาทุ่นำกระป๋องของไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม มูลค่าการส่งออกในปี ค.ศ. 2009 มีอัตราลดลงถึงร้อยละ 13.93 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008 โดยมีมูลค่าการส่งออก 1,684.36 ล้านบาทหรือสหรัฐ การลดลงของมูลค่าการส่งออกนี้ เป็นผลมาจากการที่ราคาปลาทุ่นำที่ใช้เป็นวัตถุดิบในตลาดโลกมีการปรับตัวลดลง จึงส่งผลให้ราคาปลาทุ่นำกระป๋องมีการปรับตัวลดลงตามไปด้วย แต่ถ้าพิจารณาปริมาณการส่งออก จะพบว่าการปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.6

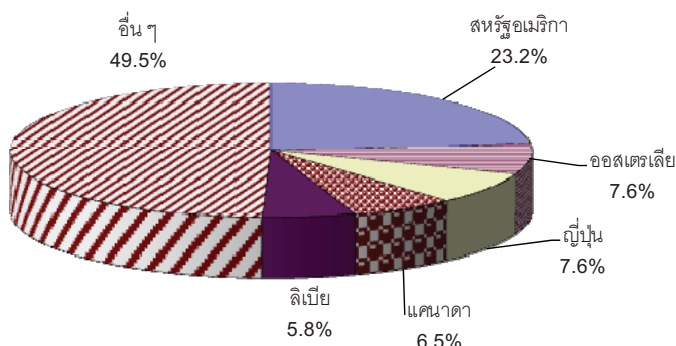
ภาพที่ 8 มูลค่าการส่งออกปลาทุ่นำกระป๋องของไทย



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก

ในส่วนของการตลาดส่งออกหลักนั้น ไทยส่งออกปลาทุ่นำกระป๋องไปสหรัฐอเมริกามากที่สุด ดังที่แสดงให้เห็นในภาพที่ 9 มูลค่าการส่งออกปลาทุ่นำกระป๋องไปสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2009 คิดเป็นร้อยละ 23 ของมูลค่าการส่งออกปลาทุ่นำกระป๋องทั้งหมด โดยมีตลาดส่งออกสำคัญรองลงมาได้แก่ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น แคนาดา และอียิปต์

ภาพที่ 9 ตลาดส่งออกปลาพ่น้ำกระป๋องของไทยปี ค.ศ. 2009



ที่มา: World Trade Atlas ห้องสมุดการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมการค้าส่งออก

2.4 ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมปลาพ่น้ำกระป๋องของไทย

สามารถสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของอุตสาหกรรมปลาพ่น้ำกระป๋องของไทยจากงานศึกษาที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

จุดแข็งของอุตสาหกรรม

- แรงงานมีทักษะและความสามารถสูง ช่วยลดการสูญเสียในการผลิตได้มาก
- สินค้าส่งออกของไทยมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในตลาดโลก
- ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้ มีการประกอบธุรกิจมานาน เป็นที่ได้รับการยอมรับในด้านคุณภาพสินค้าจากประเทศคู่ค้า และมีขนาดใหญ่เพียงพอและเหมาะสมต่อการประกอบธุรกิจในอุตสาหกรรมที่มีอัตรากำไรต่ำ
- มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น สเต็กปลาพ่น้ำ ปลาพ่น้ำสไลด์

จุดอ่อนของอุตสาหกรรม

- การพึ่งพิงวัตถุดิบจากต่างประเทศเป็นหลัก
- ต้นทุนการผลิตมีความผันผวนตามฤดูกาล ปริมาณจับ ราคาน้ำมัน และอัตราแลกเปลี่ยน
- การขาดแคลนแรงงานในประเทศ

- ผู้ประกอบการขนาดกลางและเล็กขาดความรู้ความเข้าใจที่ดีพอในการจัดการความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อผลกำไรของผู้ประกอบการ
- ต้นทุนโลจิสติกส์ในประเทศที่สูง

โอกาสของอุตสาหกรรม

- เป็นสินค้าทางเลือกแทนเนื้อสัตว์อื่นในช่วงวิกฤตฯ เพราะเป็นสินค้าที่ให้โปรตีนสูง และราคาไม่แพง
- การขยายตัวของตลาดในแถบตะวันออกกลาง

ภาวะคุกคามของอุตสาหกรรม

- มาตรการทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีของประเทศคู่ค้า เช่น มาตรการด้านสุขอนามัย และสิทธิประโยชน์ที่ประเทศคู่ค้าให้กับประเทศคู่แข่งของไทย
- ขั้นตอนที่ล่าช้าและซับซ้อนในการขอใบรับรองคุณภาพและมาตรฐานสินค้าจากภาครัฐ แต่จะแก้ไขได้หากมีการจัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) ซึ่งขณะนี้กรมประมงได้มีการเสนอแนวคิดที่จะจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว
- ข้อจำกัดด้านการอนุญาตให้แรงงานต่างด้าวเข้าทำงานในอุตสาหกรรมนี้ ทำให้อุตสาหกรรมขาดแคลนแรงงาน
- สหภาพยุโรปออกกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการประมงที่ผิดกฎหมาย ไม่มีการกำกับดูแล และไม่มีการบันทึก (Illegal, Unreported and Unregulated Fishing: IUU) ส่งผลให้ขั้นตอนการส่งสินค้าไปสหภาพยุโรปมีความซับซ้อนและยุ่งยากมากขึ้น

2.5 สถานการณ์ปัจจุบันในอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องของโลก

ตั้งแต่ช่วงปลายปี ค.ศ. 2007 ราคาปลาทูน่าที่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับปลาทูน่ากระป๋องมีความผันผวนอย่างมาก โดยราคาระดับวัตถุดิบเฉลี่ยในตลาดโลกเมื่อเดือนธันวาคมปีค.ศ. 2008 อยู่ที่ 1,600 เหรียญสหรัฐต่อตัน ต่อมาราคาได้ปรับตัวลดลงถึงร้อยละ 43.7 มาอยู่ที่ตันละ 900 เหรียญสหรัฐในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 2009 ก่อนจะปรับตัวสูงขึ้นเป็น 1,100 เหรียญสหรัฐในเดือนถัดไป ความผันผวนของราคาสินค้าเช่นนี้ ทำให้การกำหนดราคาปลาทูน่ากระป๋องทำได้ยากและมีความผันผวนตามไปด้วย

ในด้านของตลาดนำเข้าที่สำคัญของโลกนั้น ปริมาณการนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องของสหรัฐอเมริกาในช่วง 9 เดือนแรกของปี ค.ศ. 2009 มีการปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.94 อันเป็นผลมาจากการปรับตัวลดลงของราคาวัตถุดิบในตลาดโลก ส่งผลให้ราคาปลาทูน่ากระป๋องปรับตัวลดลงตามไปด้วย

ในส่วนของสหภาพยุโรป มีปริมาณการนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องในปี ค.ศ. 2009 ลดลงร้อยละ 15.84 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008 และในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 2008 สหภาพยุโรปได้ออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม ได้แก่กฎระเบียบเกี่ยวกับการประมงที่ผิดกฎหมาย ไม่มีการกำกับดูแล และไม่มีทะเบียน (Illegal, Unregulated, and Unrecorded: IUU) ซึ่งจะมีผลบังคับใช้กับผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการประมงน้ำเค็มในปี ค.ศ. 2010 โดยประเทศนอกกลุ่มสหภาพยุโรปต้องแสดงเอกสารรับรองว่าสินค้านั้นไม่มีลักษณะ IUU ส่งผลให้อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับปลาทูน่าต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับกฎระเบียบดังกล่าว

สำหรับการนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องในญี่ปุ่นนั้น จากสถิติการนำเข้าตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 2009 จนถึงเดือนพฤษภาคมพบว่า มูลค่าการนำเข้ามีการปรับตัวลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปี ค.ศ. 2008 ร้อยละ 19 แต่เมื่อพิจารณาลงไปรายละเอียดแล้วจะพบว่า การนำเข้าปลาทูน่ากระป๋องที่ทำจากปลาทูน่า (Skipjack) มีมูลค่าการนำเข้าที่ปรับตัวขึ้นเล็กน้อย แต่ผลิตภัณฑ์อื่นๆ ในหมวดนี้มีการปรับตัวลดลงทั้งหมด

2.6 สถานการณ์ปัจจุบันและผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลกต่ออุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องในไทย

อุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋อง เป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ไม่รุนแรงมากนัก เนื่องจากปลาทูน่ากระป๋องเป็นอาหารที่ให้โปรตีนสูงและมีราคาถูก เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับผู้บริโภคในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ถึงแม้ว่ามูลค่าการส่งออกจะปรับตัวลดลง แต่ถ้ามองพิจารณาปริมาณการส่งออกของไทยในช่วงปี ค.ศ. 2009 จะพบว่ามีปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.6 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องได้รับผลกระทบทางด้านราคาเท่านั้น

2.6.1 สถานการณ์ปัจจุบัน

ด้านการผลิต

เมื่อพิจารณาการนำเข้าปลาทูน่าแช่แข็งเพื่อมาเป็นวัตถุดิบของผู้ประกอบการในประเทศ จะพบว่าในปี ค.ศ. 2009 นั้น ปริมาณการนำเข้าปลาทูน่าทองแถบ (Skipjack) ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่นิยมใช้ในการผลิตปลาทูน่ากระป๋องมากที่สุด มีการขยายตัวร้อยละ 9.9 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการขยายตัวของการผลิตในช่วงเวลาดังกล่าว รวมถึงการซื้อวัตถุดิบ

มาเก็บไว้เพิ่มขึ้น เนื่องจากราคาปลาหูฉลามลดลง อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณามูลค่าการนำเข้าปลาหูฉลามชนิดนี้จะพบว่ามีการหดตัวถึงร้อยละ 25.11 เนื่องจากการลดลงอย่างต่อเนื่องของราคาปลาหูฉลามในตลาดโลก

ด้านการค้า

ในช่วงปลายปี ค.ศ. 2008 ราคาปลาหูฉลามมีการปรับตัวลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ราคาปลาหูฉลามกระป๋องปรับลดลงตามไปด้วย มูลค่าการส่งออกในปี ค.ศ. 2009 มีการปรับตัวลดลงลงร้อยละ 13.9 แม้ว่าปริมาณการส่งออกปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.6 ซึ่งการที่มูลค่าการส่งออกมีการปรับตัวลดลงมากนั้น มาจากการปรับตัวลดลงของราคาปลาหูฉลามในตลาดโลกมีการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงกลางปี ค.ศ. 2008 ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น

ในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี ค.ศ. 2008 มีการชะลอตัวของคำสั่งซื้อซึ่งเป็นผลมาจากแนวโน้มราคาวัตถุดิบที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้นำเข้าชะลอการตัดสินใจ และมีการเจรจาต่อรองราคาระหว่างผู้นำเข้ากับผู้ผลิตในไทยให้ปรับลดราคาสินค้าลง

สาเหตุที่ทำให้ปลาหูฉลามกระป๋องได้รับผลกระทบที่มากกว่าผลิตภัณฑ์จากกุ้งนั้น เนื่องจากลักษณะผลิตภัณฑ์ของปลาหูฉลามกระป๋อง เป็นสินค้าที่มีลักษณะที่เหมือนกัน (Homogeneous product) สินค้าที่ผลิตจากผู้ผลิตแต่ละรายแทบจะไม่มี ความแตกต่างกันในด้านของคุณภาพ และมีความหลากหลายในตัวผลิตภัณฑ์ที่จำกัด ในขณะที่ผลิตภัณฑ์จากกุ้งนั้นมีความหลากหลายมาก ทั้งในแง่ของคุณภาพและการปรุงรส ทำให้ผู้ประกอบการไทย ซึ่งมีจุดแข็งในด้านคุณภาพและการสร้างมูลค่าเพิ่มได้รับผลกระทบน้อยกว่าประเทศคู่แข่ง ในขณะที่อุตสาหกรรมปลาหูฉลามกระป๋องในประเทศไทยยังมีการขยายตัวของปริมาณการส่งออก โดยเฉพาะในตลาดสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตลาดปลายทางสำคัญ ในขณะที่ประเทศคู่แข่งอื่นๆ เช่น อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ มีการหดตัวของปริมาณส่งออกในตลาดดังกล่าว

2.6.2 ผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลก

อุตสาหกรรมปลาหูฉลามกระป๋องมีความสัมพันธ์กับตลาดโลกมากทั้งในส่วนอุตสาหกรรมต้นน้ำและปลายน้ำ ผู้ประกอบการจำเป็นต้องบริหารความเสี่ยงในแง่ของอัตราแลกเปลี่ยนตลอดเวลา แต่ผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่ได้รับมีความรุนแรงไม่มากนัก โดยผลกระทบที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

ผลกระทบด้านยอดขาย

ในช่วงปลายปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงที่วิกฤต ในสหรัฐอเมริกาได้แพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ส่งผลให้ยอดขายสินค้าในช่วงปลายปีปรับตัวลดลง โดยมีสาเหตุสำคัญจากการปรับตัวลดลงของราคาปลาทูน่าอย่างต่อเนื่องตามภาวะราคาน้ำมัน ทำให้ผู้ซื้อตัดสินใจชะลอคำสั่งซื้อลง อีกทั้งผู้นำเข้าที่ซื้อสินค้าในช่วงปลายปี ไม่สามารถขายสินค้าได้ จึงมีสินค้าคงคลังเหลือเป็นจำนวนมาก จนต้องมีการชะลอการสั่งซื้อสินค้าในช่วงต้นปี ค.ศ. 2009 แต่ปริมาณการส่งออกมีการปรับตัวสูงขึ้นหลังจากช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้ปริมาณการส่งออกของปี ค.ศ. 2009 มีการขยายตัวร้อยละ 5.6

อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบด้านยอดขายที่แตกต่างกันออกไป ผู้ประกอบการที่ให้สัมภาษณ์บางรายมียอดขายปรับตัวลดลงร้อยละ 10 ถึง 20 โดยเป็นการปรับตัวลดลงของยอดจำหน่ายในสหรัฐอเมริกาและตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นตลาดปลายทางหลักของผู้ประกอบการ ในขณะที่ผู้ประกอบการอีกกลุ่มหนึ่งให้สัมภาษณ์มียอดจำหน่ายที่เพิ่มสูงขึ้น บางรายมียอดสั่งซื้อเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 20 โดยมียอดสั่งซื้อเพิ่มขึ้นจากตลาดสหรัฐอเมริกา แอฟริกาใต้ และตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นผลจากการที่ผู้ประกอบการมีความได้เปรียบในด้านการตลาด เช่น มีหน่วยงานด้านการตลาดในต่างประเทศหรือมีพันธมิตรทางการค้าในต่างประเทศที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการตลาด ทำให้สามารถขยายฐานลูกค้าได้มาก

นอกจากนี้ยอดขายปลาทูน่ากระป๋องในกลุ่มประเทศยุโรป โดยเฉพาะปลาทูน่าที่เป็นยี่ห้อของซูเปอร์มาร์เก็ตเอง ปรับตัวสูงขึ้น ซึ่งปลาทูน่ากระป๋องที่เป็นยี่ห้อของซูเปอร์มาร์เก็ตนี้จะมีราคาถูกกว่าปลาทูน่ากระป๋องยี่ห้อทั่วไป ดังนั้นผู้ผลิตที่ทำการผลิตปลาทูน่ากระป๋องเพื่อจำหน่ายในตลาดนี้จะได้รับประโยชน์จากสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำในครั้งนี้

ในภาพรวมของอุตสาหกรรมทั่วโลก คำสั่งซื้อเริ่มกลับมาอีกครั้งตั้งแต่ช่วงปลายไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009

ผลกระทบด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

ผู้ผลิตปลาทูน่ากระป๋องจะพึ่งพาแหล่งเงินทุนในลักษณะเดียวกับอุตสาหกรรมกึ่งแปรรูปและกึ่งแช่เย็นแช่แข็ง กล่าวคือ ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางจะพึ่งพาแหล่งเงินทุนภายในกิจการ ในขณะที่ผู้ประกอบการขนาดใหญ่ จะพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากตลาดหลักทรัพย์และสถาบันการเงินในประเทศ โดยในภาพรวมผู้ประกอบการส่วนมากในอุตสาหกรรมไม่ได้รับผลกระทบด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนมากนัก

อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมบางรายในอุตสาหกรรมมีการได้รับผลกระทบในด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนอยู่บ้าง เนื่องจากสถาบันการเงินไม่ปล่อยสินเชื่อให้

ผู้ประกอบการในช่วงวิกฤตฯ ส่งผลให้ผู้ประกอบการรายดังกล่าวต้องระดมเงินทุนเพิ่มเติมจาก
ส่วนของผู้ถือหุ้น

ผลกระทบจากความผันผวนอัตราแลกเปลี่ยน

ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมปลาทุ่นำการป้องกันจะมีการนำเข้าวัตถุดิบเกือบทั้งหมดก็ตาม แต่ด้วย
ช่วงระยะเวลานับตั้งแต่การนำเข้าวัตถุดิบไปจนถึงการได้รับการชำระเงินค่าสินค้ามีความห่างกันมาก
ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางมีการใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงน้อยหรือไม่ใช้เลย
จึงได้รับผลกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนอย่างรุนแรง นอกจากนี้ การที่อุตสาหกรรม
มีส่วนเพิ่มกำไร (Profit margin) ต่ำ ผลกระทบดังกล่าวจึงมีผลอย่างมากต่อสภาพคล่องและการ
ดำเนินงานของธุรกิจ

ในส่วนของระดับอัตราแลกเปลี่ยนนั้น ผู้ประกอบการบางรายยังเห็นว่าค่าเงินบาทใน
ปัจจุบันแข็งค่ามากเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่ง ทำให้สูญเสียความสามารถทางการ
แข่งขันในตลาดโลก ซึ่งเป็นปัญหาเดียวกับอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง

ผลกระทบด้านอื่น

ผู้ประกอบการปลาทุ่นำได้รับผลกระทบด้านอื่นคล้ายกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมกุ้ง
ดังนี้

- การที่บริษัทคู่ค้าต่อรองขอให้ลดราคาสินค้าลง
- การที่บริษัทคู่ค้าขอยืดระยะเวลาการชำระค่าสินค้าออกไปเนื่องจากปัญหาด้าน
สภาพคล่อง

2.7 ห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกของอุตสาหกรรมปลาทุ่นำการป้องกัน

กิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่าของของอุตสาหกรรมปลาทุ่นำการป้องกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. อุตสาหกรรมต้นน้ำ ได้แก่ การประมงและการนำเข้าวัตถุดิบ
2. อุตสาหกรรมกลาน้ำ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมวัตถุดิบ การนึ่งและชุดแห้ง
การปรุงรส การบรรจุ การกระจายสินค้าในประเทศและการส่งออก
3. อุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ การจัดจำหน่ายสินค้าให้กับผู้บริโภค

อุตสาหกรรมต้นน้ำ

กิจกรรมในอุตสาหกรรมต้นน้ำ ได้แก่ การจัดทรวัตถุดิบ โดยวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปลาทูน่ากระป๋องส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบจากการนำเข้า มีการพึ่งพิงวัตถุดิบจากภายในประเทศไม่มากนัก

กิจกรรมสนับสนุนที่เกี่ยวข้องได้แก่ อุตสาหกรรมห้องเย็น อุตสาหกรรมโลจิสติกส์

อุตสาหกรรมกลางน้ำ

กิจกรรมในอุตสาหกรรมกลางน้ำจะประกอบไปด้วยการเตรียมความพร้อมวัตถุดิบและการแปรรูป โดยในส่วนของการเตรียมความพร้อมวัตถุดิบนั้น ประกอบไปด้วยการตรวจสอบคุณภาพ การละลายน้ำแข็ง การทำความสะอาด การนึ่งและแยกส่วนที่ไม่ใช่ออกจากเนื้อปลา เช่น หัวปลาและก้างปลา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ใช้แรงงานเป็นหลัก โดยส่วนที่ไม่ได้ใช้และน้ำนิ่งปลาทูน่า สามารถนำไปแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ได้

สำหรับการปรุงรสและการบรรจุ เป็นขั้นตอนการบรรจุเนื้อปลาลงในกระป๋องและเติมเครื่องปรุงรสเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ตามที่ต้องการ เช่น น้ำเกลือ น้ำมันพืช ซอสมะเขือเทศ

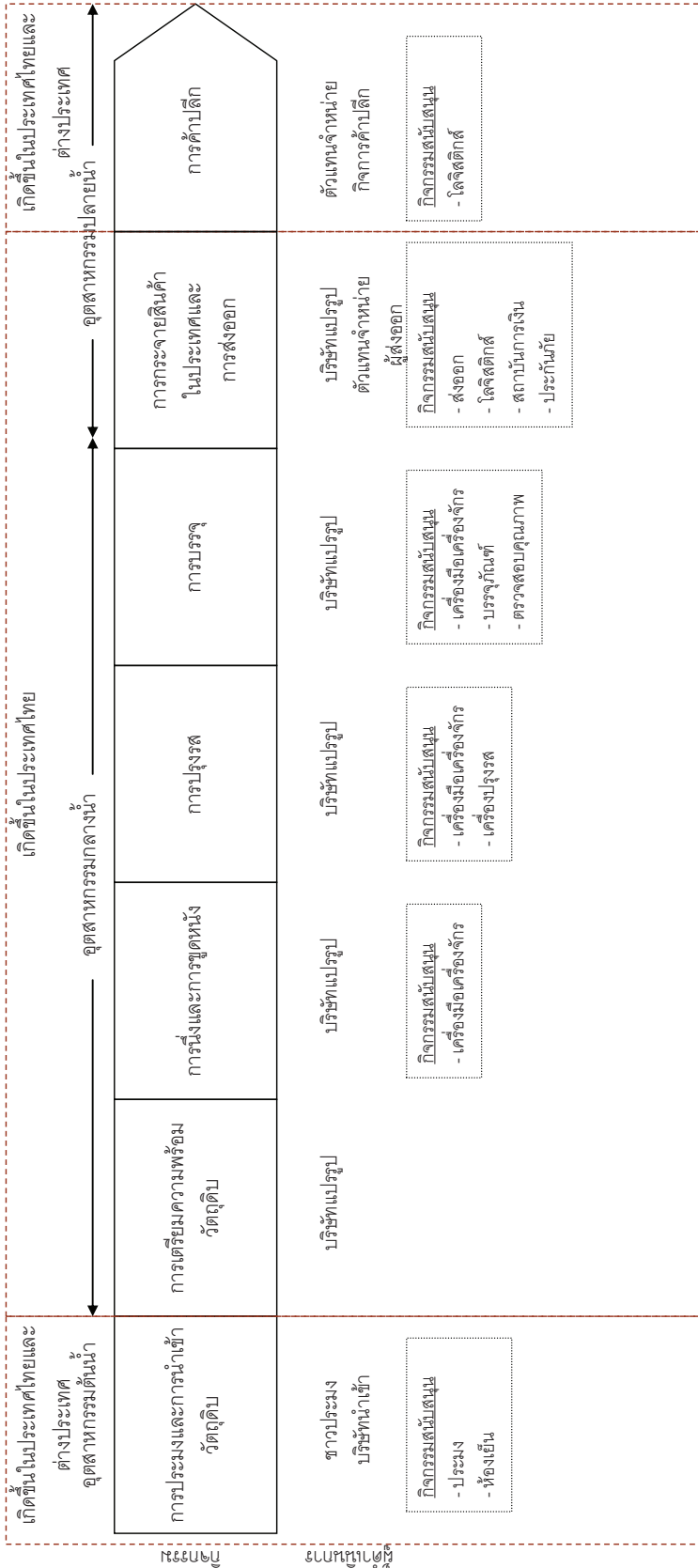
กิจกรรมสนับสนุนของอุตสาหกรรมกลางน้ำ ได้แก่ อุตสาหกรรมเครื่องมือจักร อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ อุตสาหกรรมเครื่องปรุงรส อุตสาหกรรมโลจิสติกส์ สถาบันการเงิน การประกันภัย เป็นต้น

อุตสาหกรรมปลายน้ำ

อุตสาหกรรมปลายน้ำจะประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การกระจายสินค้าและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไปยังผู้บริโภคโดยตัวแทนจำหน่ายและกิจการค้าปลีกทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งกิจกรรมกระจายสินค้านี้ จะมีทั้งผู้ประกอบการไทยที่มีตราสินค้าเป็นของตนเอง หรือเป็นผู้ดำเนินการกระจายสินค้าทั้งในตลาดภายในประเทศและต่างประเทศด้วยตนเอง และผู้ประกอบการที่เป็นผู้รับจ้างผลิตซึ่งจะอาศัยบริษัทในต่างประเทศเป็นผู้กระจายสินค้า

กิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องนี้ ในส่วนของการจัดทรวัตถุดิบ เป็นส่วนที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เพราะวัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากการนำเข้า ส่วนกิจกรรมอื่นในห่วงโซ่คุณค่านั้น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในประเทศ แต่ในส่วนของการค้าปลีกนั้นเกิดขึ้นที่ประเทศผู้นำเข้าสินค้า

ภาพที่ 10 ห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมปลาหน้ากระบัง



บทสรุป

อุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงวัตถุดิบจากการนำเข้าเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง แต่ทั้งสองอุตสาหกรรมต่างเน้นการใช้แรงงาน และผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมีการดำเนินธุรกิจมานาน จึงเป็นที่ยอมรับของประเทศคู่ค้าในด้านคุณภาพของสินค้าที่ทำการผลิต นอกจากนี้ อุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องยังเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงการส่งออกเกือบทั้งหมด โดยมีตลาดปลายทางที่สำคัญ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป

วิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อด้านราคาสินค้า ทำให้มูลค่าการส่งออกในปี ค.ศ. 2009 มีการหดตัว โดยเป็นผลมาจากการปรับตัวลดลงของราคาปลาทูน่าในตลาดโลก ในขณะที่ปริมาณการส่งออกยังมีการปรับตัวสูงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมนี้ได้รับผลกระทบที่ไม่รุนแรง เนื่องจากปลาทูน่ากระป๋องเป็นสินค้าจำเป็น มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ต่ำ ประกอบกับปลาทูน่ากระป๋องเป็นอาหารที่ให้โปรตีนสูงและมีราคาไม่แพง จึงเหมาะสำหรับการบริโภคในช่วงวิกฤตฯ

อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้ยังได้รับผลกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนเช่นเดียวกับในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กซึ่งไม่ได้ใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยง เนื่องจากลักษณะของอุตสาหกรรมที่มีส่วนเพิ่มกำไรที่ต่ำ ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนจึงส่งผลกระทบต่อผลประกอบการอย่างรุนแรง อีกทั้ง ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางยังมีปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในช่วงที่เกิดวิกฤตฯ ด้วย

3. ความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทย

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ทั้งการเงิน ประกอบกับข้อมูลทฤษฎีภูมิ เพื่อทราบถึงความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ชีตความสามารถในการแข่งขัน ความสามารถในการปรับตัว ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ และปัจจัยพื้นฐานจากงบการเงิน

3.1 การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขัน

ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่ม

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทยมีความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มที่สูง เนื่องจากขั้นตอนการผลิตเกือบทั้งหมดจนกระทั่งได้เป็นสินค้าขั้นสุดท้ายส่งไปขายในต่างประเทศ

เกิดขึ้นในไทย ขั้นตอนที่ไม่ได้มีการสร้างมูลค่าเพิ่มในไทยมีเพียงอุตสาหกรรมสนับสนุนของ อุตสาหกรรมต้นน้ำบางประเภท เช่น ยาที่ใช้สำหรับการรักษาโรคในการเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมถึง วัตถุดิบบางชนิดที่ไม่สามารถหาได้ในประเทศ เช่น ปลาทูน่า

นอกจากนี้ อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปยังมีการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตและ สินค้าอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า เช่น การพัฒนาจากอาหารทะเลแช่เย็นแช่แข็งไปเป็น การจำหน่ายสินค้าพร้อมรับประทาน (Ready to eat) รวมถึงการที่ผู้ประกอบการหลายแห่ง โดยเฉพาะ ผู้ประกอบการรายใหญ่จะมีการสร้างตราสินค้าเป็นของตัวเอง หรืออาจเข้าไปซื้อตราสินค้าในตลาด ส่งออกหลัก จึงทำให้ผู้ประกอบการมีมูลค่าเพิ่มที่สูงกว่าการเป็นผู้รับจ้างผลิตแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะช่วยบรรเทาผลกระทบจากวิกฤตฯ ได้เนื่องจากการสร้างมูลค่าเพิ่มต่างๆ จะช่วยให้ ความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้นตามไปด้วย การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าให้มีหลากหลายรูปแบบ จะช่วยลดความผันผวนในด้านธุรกิจ เนื่องจากการกระจายความเสี่ยงไปยังผลิตภัณฑ์หลายชนิด ในตลาดที่แตกต่างกัน และทำให้ธุรกิจมีตลาดเฉพาะและผู้บริโภคมีความภักดีในตราสินค้า (Brand loyalty) เนื่องจากการตลาดลักษณะนี้มีความผันผวนจากวิกฤตฯ น้อยกว่า

กลยุทธ์การแข่งขัน

บริษัทส่วนมากในอุตสาหกรรมโดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ จะมีกลยุทธ์ในการแข่งขัน ที่ชัดเจนและหลากหลาย เพื่อสร้างตลาดของตนเองและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เช่น การทำธุรกิจครบวงจร ตั้งแต่อุตสาหกรรมต้นน้ำถึงปลายน้ำ รวมไปถึงอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆ การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจเพื่อให้เกิดการควมรวมในแนวดิ่ง (Vertical integration) โดยอาจอยู่ใน ลักษณะของการควมรวมกิจการหรือการเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ (Strategic partner) การสร้าง ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่มสูง การหาตลาดเฉพาะของตัวเอง (Niche market) เพื่อลดความ รุนแรงของการแข่งขันโดยเฉพาะด้านราคา การสร้างตราผลิตภัณฑ์ของตัวเองให้ติดตลาด หรือ ซื้อตราผลิตภัณฑ์ในตลาดส่งออกสำคัญที่มีอยู่แล้ว และการพยายามกระจายตลาดโดยเพิ่มสัดส่วน การขายไปยังตลาดในประเทศ ซึ่งการมีกลยุทธ์ในการแข่งขันที่ชัดเจนและเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบริษัทในอุตสาหกรรม ส่งผลให้บริษัทในอุตสาหกรรมส่วนมากมีความเข้มแข็งและทำให้ ลูกคามีความซื่อสัตย์ต่อผลิตภัณฑ์ จึงได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ น้อยกว่าผู้ที่ขาดกลยุทธ์การ แข่งขันที่ดี หากพิจารณาบริษัทที่ไม่มีกลยุทธ์การแข่งขันที่ชัดเจนในอุตสาหกรรมจะพบว่า บริษัท ดังกล่าวจะได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ในระดับที่รุนแรงมากกว่า

ผลิิตภาพการผลิต

บริษัทในอุตสาหกรรมสามารถผลิตสินค้าได้โดยอาศัยเทคโนโลยีการผลิตของตนเอง มีการ ออกแบบและผลิตเครื่องมือเครื่องจักรและระบบการจัดการการผลิตเอง มีระบบการควบคุมคุณภาพ สินค้าที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล อีกทั้งยังมีจำนวนผลผลิต

ที่ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐานสากลในระดับที่ต่ำ สำหรับขั้นตอนการผลิตทั้งในส่วนของการเพาะเลี้ยง และการแปรรูปนั้น ผู้ประกอบการสามารถสร้างผลผลิตต่อหน่วยการผลิตสูง เนื่องจากการวิจัย และพัฒนาเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตและการเพาะเลี้ยง เช่น ลักษณะการเพาะเลี้ยงเพื่อให้ ได้กุ้งในจำนวนที่เพิ่มขึ้น หรือเพิ่มรอบการเพาะเลี้ยงต่อปีให้มากขึ้น

ปัญหาทางด้านผลิตภาพการผลิตของอุตสาหกรรมจะเกิดจากการมีกำลังการผลิตเหลือ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานของอุตสาหกรรม จึงไม่สามารถ เพิ่มแรงงานเข้ามาในกระบวนการผลิตได้เต็มกำลังการผลิต

การวิจัยและพัฒนาและการสร้างนวัตกรรมใหม่

บริษัทอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทขนาดใหญ่จะมีการ วิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เช่น เพิ่มจำนวนรอบในการเพาะเลี้ยงกุ้ง หรือ จำนวนผลผลิตต่อพื้นที่ อีกทั้งยังมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อออกผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเริ่มจากการวิจัยตลาดเพื่อให้ทราบถึงความชอบและรสนิยมของผู้บริโภคในแต่ละตลาด ก่อนนำไป ปรับปรุงรสชาติและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะสินค้าแบบอาหารพร้อมรับประทานจะมีการ ออกรูปแบบใหม่ๆ ออกมาอย่างสม่ำเสมอ เช่น เกี้ยวกุ้ง บาร์บีคิว แกงเขียวหวาน แกงเผ็ด ไปจนถึงการปรับเปลี่ยนภาชนะบรรจุ เพื่อให้การบริโภคเป็นไปได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น หรือมี ความสวยงามน่ารับประทานเพิ่มขึ้น

ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ได้ปัจจัยสนับสนุนมาจากการเอื้ออำนวยของสภาพภูมิ ประเทศและภูมิอากาศของไทย ทำให้เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงกุ้งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศ อื่นๆ เช่น เวียดนาม กุ้งที่เพาะเลี้ยงได้จะมีผลผลิตมากกว่าและมีคุณภาพสูงกว่า

3.2 การวิเคราะห์ความสามารถในการปรับตัว

ความสามารถในการปรับตัวด้านกลยุทธ์การตลาด

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมีความได้เปรียบในการปรับเปลี่ยนเกรดสินค้า และระดับ ของตลาด เนื่องจากช่องทางการจัดจำหน่ายอาหารทะเลมีทั้งการขายให้กับธุรกิจภัตตาคาร ซึ่งถือ ได้ว่าเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยที่มีการผันผวนตามสภาพเศรษฐกิจ และการขายผ่านซูเปอร์มาร์เก็ตที่ มีราคาไม่สูงมากและเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคนำไปประกอบอาหารเอง จึงจัดเป็นสินค้าจำเป็น และมี ยอดจำหน่ายไม่แปรผันตามวัฏจักรธุรกิจมากนัก ดังนั้น เมื่อเกิดวิกฤตฯ ขึ้น ผู้ผลิตสามารถปรับเปลี่ยน ตลาดไปเน้นการจำหน่ายผ่านช่องทางซูเปอร์มาร์เก็ตได้ จึงช่วยลดผลกระทบจากวิกฤตฯ อีกทั้ง

ไทยเป็นผู้ส่งออกอาหารทะเลแปรรูปทั้งกุ้งและปลาทูน่าเป็นอันดับหนึ่งของโลก จึงมีการกระจายตลาดไปยังประเทศต่าง ๆ ทุกภูมิภาค นอกจากนี้ ผู้ประกอบการบางรายยังใช้กลยุทธ์การตลาดเพื่อกระตุ้นยอดขายเกิดวิกฤตฯ เช่น การขายกุ้งขนาดเล็กลงในบรรจุภัณฑ์ขนาดใหญ่ (Economy pack)

ความสามารถในการปรับตัวด้านผลผลิต

สินค้าในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปสามารถสร้างให้เกิดความหลากหลายในผลิตภัณฑ์ได้ใน 2 รูปแบบคือ

1) การปรับเปลี่ยนระดับของสินค้า เช่น ขนาดของกุ้งที่ใช้ โดยหากใช้เวลาในการเพาะเลี้ยงไม่นานจะได้กุ้งขนาดเล็กซึ่งมีราคาถูก แต่ถ้าใช้เวลาในการเพาะเลี้ยงนานจะได้กุ้งขนาดใหญ่ ซึ่งถือเป็นเกรดพิเศษและขายได้ในราคาแพง การปรับเปลี่ยนเกรดของสินค้าจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ประกอบการ และสามารถทำได้โดยไม่มีต้นทุนที่สูงมากนัก

2) การสร้างความหลากหลายให้กับผลผลิต ผ่านการปรุงรส การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการนำไปทำเป็นอาหารพร้อมรับประทาน เช่น อาหารซุบแป้งทอด เกี้ยวกุ้ง หรือการปรับเปลี่ยนรูปแบบบรรจุภัณฑ์

จึงกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป โดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ที่มีธุรกิจครบวงจร มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตสูง

ความสามารถในการปรับตัวด้านกระบวนการผลิตและการจ้างงาน

ในส่วนของกระบวนการผลิตจะมีข้อจำกัดจากการได้มาซึ่งวัตถุดิบ ที่มีความผันผวนไปตามฤดูกาลและสถานการณ์ในตลาดโลก ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้

สำหรับการจ้างงานเนื่องจากอุตสาหกรรมมีปัญหาการขาดแคลนแรงงาน จึงเป็นการยากที่จะปรับเปลี่ยนจำนวนแรงงานที่ใช้ในกระบวนการผลิต แม้ว่าผลประกอบการของบริษัทจะไม่ดี การปลดคนงานอาจสร้างปัญหาในระยะยาวเนื่องจากอาจไม่สามารถหาแรงงานมาทดแทนได้ ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการไม่สามารถเพิ่มจำนวนแรงงานในช่วงที่มีคำสั่งซื้อเข้ามามากได้

ความสามารถในการปรับตัวด้านแหล่งเงินทุน

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปส่วนมากจะประกอบด้วยบริษัทที่ดำรงมานาน มีความมั่นคงสูง และหลายแห่งอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ จึงพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากกำไรสะสมและผู้ถือหุ้นเป็นหลัก แต่ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงิน เนื่องจากสถาบันการเงินประเมินว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงต่ำ เว้นแต่บริษัท

ขนาดเล็ก ปัญหาด้านสภาพคล่องส่วนมากจะเกิดจากลักษณะของธุรกิจที่ต้องมีการถือวัตถุดิบ และสินค้าคงคลังที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีอัตรากำไรสุทธิต่ำ ทำให้เกิดการขาดทุนได้ง่ายเมื่อเกิดปัญหาด้านสภาพคล่องและความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน โดยปัญหาดังกล่าวจะมีผลรุนแรงต่อบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม โดยเฉพาะบริษัทที่พึ่งมาไม่นาน

3.3 การวิเคราะห์การกำกับดูแลกิจการ

บริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปบางส่วนจะเป็นบริษัทที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งมีความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลตามเกณฑ์ที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกำหนด โดยในหลายบริษัทเน้นการทำธุรกิจแบบครบวงจร จึงก่อให้เกิดการค้าขายกันเองระหว่างบริษัทในเครือ แต่โดยมากบริษัทจะมีนโยบายให้บริษัทย่อยดำเนินการในลักษณะการเป็นศูนย์กำไร (Profit center)

3.4 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ

ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ส่วนมากจะเป็นผู้ประกอบการไทยหรือมีคนไทยเป็นผู้ถือหุ้นหลัก มีการสร้างเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศในระดับที่ต่ำ ยกเว้นการถ่ายโอนการผลิตบางส่วนไปยังประเทศที่มีค่าแรงถูก เช่น เวียดนาม เพื่ออาศัยแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานของอุตสาหกรรม กิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่าส่วนมากยังคงดำเนินการในไทย ความเชื่อมโยงต่อตลาดโลกจึงอยู่ในลักษณะของการค้าทางตรงเป็นหลัก กล่าวคือ มาจากการหดตัวของอุปสงค์ในสินค้าขั้นสุดท้ายในตลาดที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ความเสี่ยงจากการได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ในต่างประเทศ จึงมาจากการพึ่งพิงการส่งออกในระดับที่สูงมาก กล่าวคือ ผลิตภัณฑ์กว่าร้อยละ 90 ที่ผลิตได้จะถูกส่งไปขายยังตลาดต่างประเทศ เนื่องจากอุปสงค์ในประเทศมีขนาดไม่ใหญ่พอที่จะทดแทนการหดตัวของตลาดต่างประเทศได้

อย่างไรก็ตาม ตลาดปลายทางของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป มีการกระจายตัวไปยังภูมิภาคต่างๆ ในระดับที่สูง และยังเป็นสินค้าที่มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ต่ำ ทำให้อุตสาหกรรมนี้ได้รับผลกระทบด้านยอดขายน้อยกว่าอุตสาหกรรมอื่นๆ โดยเปรียบเทียบ แม้ว่ามีความเชื่อมโยงในด้านตลาดกับต่างประเทศสูงก็ตาม

3.5 การวิเคราะห์งบการเงิน

ด้านสภาพคล่อง

หากมองภาพรวมถึงสภาพคล่องของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปดังที่แสดงในตารางที่ 6 จะพบว่าอัตราส่วนสภาพคล่องระหว่างปี ค.ศ. 2006 - 2008 จะมีค่าเท่ากับ 1.4 เท่า โดยจะเป็นอัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนเร็วเท่ากับ 0.82 เท่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสินทรัพย์หมุนเวียน

บางส่วนของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้อาจประกอบด้วยสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องไม่สูงมาก อยู่ด้วย เช่น วัตถุดิบและสินค้าคงเหลือทำให้อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเร็วมีความแตกต่างจากอัตราส่วนสภาพคล่องพอสมควร

นอกจากนี้ อุตสาหกรรมนี้มีอัตราส่วนหมุนเวียนลูกหนี้การค้ำเท่ากับ 10.39 เท่า และอัตราส่วนหมุนเวียนสินค้าคงเหลือเท่ากับ 7.47 เท่า ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการสามารถเก็บหนี้จากลูกหนี้การค้ำได้ค่อนข้างเร็วแต่ใช้ระยะเวลาในการขายสินค้าค่อนข้างนาน จึงอาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมีความเสี่ยงด้านสภาพคล่องที่สืบเนื่องมาจากการถือครองสินค้าคงคลัง และการขายสินค้าคงคลังดังกล่าวได้ในเวลาที่ค่อนข้างช้า แม้ว่าสภาพคล่องโดยรวมจะอยู่ในระดับที่ดีก็ตาม

ตารางที่ 6 อัตราส่วนสภาพคล่องของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

อัตราส่วนทางการเงิน	ปี			
	2006	2007	2008	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี
อัตราส่วนสภาพคล่อง (เท่า)	1.33	1.36	1.92	1.40
อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเร็ว (เท่า)	0.77	0.81	1.15	0.82
อัตราส่วนหมุนเวียนลูกหนี้การค้ำ (เท่า)	11.11	9.46	11.19	10.39
อัตราส่วนหมุนเวียนสินค้าคงเหลือ (เท่า)	7.97	6.97	7.35	7.47

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

หากพิจารณาตามขนาดของธุรกิจดังที่แสดงในตารางที่ 7 จะพบว่าบริษัทขนาดกลางจะมีความเสี่ยงด้านสภาพคล่องสูงที่สุด เนื่องจากมีอัตราส่วนสภาพคล่องและสินทรัพย์หมุนเร็วต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม และมีระยะเวลาในการขายสินค้านานกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม โดยมีอัตราส่วนหมุนเวียนสินค้าคงเหลือเท่ากับ 6.99 เท่า ในขณะที่บริษัทขนาดใหญ่จะมีสภาพคล่องที่ดี ดังจะเห็นได้จากอัตราส่วนสภาพคล่องและสินทรัพย์หมุนเร็วที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม ถึงแม้จะมีระยะเวลาเก็บหนี้จากลูกหนี้การค้ำที่นานกว่า ซึ่งอาจมาจากรู้นะทางการเงินที่ดีกว่า ทำให้สามารถให้เครดิตได้นานกว่าบริษัทประเภทอื่น

หากพิจารณาตามประเภทของบริษัทจะพบว่า บริษัทร่วมทุนจะมีสภาพคล่องที่ดีกว่าบริษัทประเภทอื่นๆ ในขณะที่บริษัทไทยจะมีอัตราส่วนสภาพคล่องและสินทรัพย์หมุนเร็วต่ำที่สุดที่ระดับ 1.22 และ 0.68 เท่าตามลำดับ แต่เนื่องจากบริษัทไทยสามารถเก็บหนี้จากลูกหนี้การค้ำและขายสินค้าได้เร็วกว่าบริษัทประเภทอื่นๆ จึงไม่น่าจะประสบปัญหาจากสภาพคล่อง

**ตารางที่ 7 อัตราส่วนสภาพคล่องของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป
จำแนกตามประเภทบริษัท (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี)**

อัตราส่วนทางการเงิน	ประเภทบริษัท								รวมทุก ประเภท บริษัท	
	ขนาด			ความเป็นเจ้าของ						
				ต่างชาติ				ร่วมทุน		ไทย
	เล็ก	กลาง	ใหญ่	สหรัฐอเมริกา	ญี่ปุ่น	ยุโรป	อื่น ๆ			
อัตราส่วนสภาพคล่อง (เท่า)	1.62	1.14	1.69	0.51	0.81	0.84	1.80	1.74	1.22	1.40
อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเร็ว (เท่า)	0.99	0.62	1.06	0.17	0.55	0.19	1.07	1.09	0.68	0.82
อัตราส่วนหมุนเวียนลูกหนี้การค้า (เท่า)	10.09	10.97	8.80	27.81	13.96	29.96	10.74	9.17	10.67	10.39
อัตราส่วนหมุนเวียนสินค้าคงเหลือ (เท่า)	10.52	6.99	6.27	10.97	13.53	7.69	11.33	6.49	7.64	7.47

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

กล่าวโดยสรุป อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปไม่น่าจะประสบปัญหาด้านสภาพคล่อง แต่มีความเสี่ยงเนื่องจากการขายสินค้าได้ช้าและการถือวัตถุดิบและสินค้าคงคลัง

ด้านประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาอัตราส่วนประสิทธิภาพในการดำเนินงานจากตารางที่ 8 จะพบว่า ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปจะมีความสามารถในการทำกำไรที่ต่ำ โดยมีอัตราส่วนกำไรขั้นต้นเท่ากับร้อยละ 9.48 และมีอัตรากำไรสุทธิเท่ากับร้อยละ -0.16 โดยบริษัท ส่วนมากในอุตสาหกรรมจะมีอัตรากำไรสุทธิที่ต่ำมาก สังเกตได้จากค่ามัธยฐานของบริษัททั้งหมด จะมีอัตรากำไรสุทธิเท่ากับร้อยละ 0.47 ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ นอกจากนี้ ความแตกต่างของอัตรากำไรขั้นต้นและอัตรากำไรสุทธิที่สูงยังสะท้อนให้เห็นว่า อุตสาหกรรมนี้มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานในระดับที่สูง ซึ่งอาจแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ยังไม่มีการประหยัดต่อขนาดและการบริหารจัดการที่ไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สอดคล้องกับอัตราส่วนการหมุนของสินทรัพย์รวมในระดับที่ต่ำ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 2.02 เท่า

ตารางที่ 8 อัตราส่วนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

อัตราส่วนทางการเงิน	ปี			
	2006	2007	2008	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี
อัตรากำไรขั้นต้น (เปอร์เซ็นต์)	9.57	9.60	8.44	9.48
อัตรากำไรจากการดำเนินงาน (เปอร์เซ็นต์)	-0.42	-0.24	1.38	-0.18
อัตรากำไรสุทธิ (เปอร์เซ็นต์)	-0.87	-0.11	3.17	-0.16
อัตรากำไรสุทธิต่อหุ้น (บาท)	2.18	1.84	2.13	2.02
อัตรากำไรสุทธิต่อหุ้น (บาท)	11.20	9.77	8.15	10.29
อัตรากำไรต่อหุ้น (บาท)	1.40	0.10	5.78	1.23

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

หากพิจารณาประสิทธิภาพในการดำเนินงานแยกตามขนาดของบริษัทดังที่แสดงในตารางที่ 9 จะพบว่าบริษัทขนาดใหญ่จะมีความสามารถในการทำกำไรและประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่สูงที่สุดในอุตสาหกรรม โดยมีอัตรากำไรสุทธิสูงกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม อยู่ที่ระดับร้อยละ 1.58 ในขณะที่มีอัตรากำไรขั้นต้นต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม อันแสดงให้เห็นถึงการประหยัดต่อขนาดและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการธุรกิจจากต้นทุนในการดำเนินงานที่ต่ำ ในขณะที่บริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กจะมีความสามารถในการทำกำไรต่ำ โดยมีอัตรากำไรสุทธิติดลบและมีต้นทุนในการดำเนินงานในระดับที่สูง

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพในการดำเนินงานจากประเภทของบริษัท จะเห็นว่า บริษัทร่วมทุนจะมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานสูงสุด โดยมีอัตรากำไรสุทธิสูงกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม และมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานที่ต่ำกว่า ในขณะที่บริษัทไทยจะมีความสามารถในการทำกำไรต่ำที่สุด และมีต้นทุนในการดำเนินงานสูงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทขนาดเล็กและขนาดกลาง

ตารางที่ 9 อัตราส่วนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป
จำแนกตามประเภทบริษัท (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี)

อัตราส่วนทางการเงิน	ประเภทบริษัท									รวมทุก ประเภท บริษัท
	ขนาด			ความเป็นเจ้าของ						
	เล็ก	กลาง	ใหญ่	ต่างชาติ				ร่วมทุน	ไทย	
				สหรัฐอเมริกา	ญี่ปุ่น	ยุโรป	อื่น ๆ			
อัตรากำไรขั้นต้น (เปอร์เซ็นต์)	8.37	10.10	9.18	-2.99	11.93	10.59	9.69	9.45	9.53	9.48
อัตรากำไรจากการดำเนินงาน (เปอร์เซ็นต์)	-1.62	0.15	0.54	-12.56	-10.57	-0.03	2.54	0.97	-0.73	-0.18
อัตรากำไรสุทธิ (เปอร์เซ็นต์)	-0.72	-0.77	1.58	-12.03	-6.60	-0.04	5.13	1.35	-1.16	-0.16
อัตรากำไรหมุนของสินทรัพย์รวม (เท่า)	2.41	2.08	1.53	5.52	1.27	3.80	2.66	1.69	2.12	2.02
อัตรากำไรหมุนของสินทรัพย์ถาวร (เท่า)	9.32	11.95	7.87	26.46	1.65	8.95	9.83	10.75	10.07	10.29
อัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ (เท่า)	0.66	0.75	2.78	N/A	-8.23	-0.18	7.29	2.34	0.42	1.23

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

ด้านโครงสร้างเงินทุน

ตารางที่ 10 จะแสดงโครงสร้างเงินทุนของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ซึ่งจะเห็นว่าอุตสาหกรรมมีโครงสร้างเงินทุนในลักษณะที่พึ่งพิงเงินทุนจากหนี้สินมากกว่าส่วนของผู้ถือหุ้น โดยมีอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวมเท่ากับ 0.63 เท่า และหนี้สินส่วนมากจะอยู่ในรูปของหนี้สินระยะสั้น โดยมีสัดส่วนหนี้สินระยะยาวเท่ากับร้อยละ 6.95 ของสินทรัพย์รวมทั้งหมด และความสามารถในการชำระดอกเบี้ยเท่ากับ 2.44 เท่า ซึ่งโครงสร้างเงินทุนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงจากการพึ่งพิงหนี้ระยะสั้น ในขณะที่ความสามารถในการชำระดอกเบี้ยไม่สูงมากนักเนื่องจากอุตสาหกรรมมีความสามารถในการทำกำไรต่ำ

ตารางที่ 10 อัตราส่วนโครงสร้างเงินทุนของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

อัตราส่วนทางการเงิน	ปี			
	2006	2007	2008	ค่าเฉลี่ยถ่วง น้ำหนัก 3 ปี
อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม (เท่า)	0.66	0.64	0.44	0.63
อัตราส่วนความสามารถชำระดอกเบี้ย (เท่า)	2.15	1.49	8.41	2.44
อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม (เปอร์เซ็นต์)	7.17	7.52	3.08	6.95

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

เมื่อพิจารณาอัตราส่วนโครงสร้างเงินทุนตามขนาดของบริษัทดังแสดงในตารางที่ 11 จะพบว่า บริษัทขนาดใหญ่มีการพึ่งพิงหนี้สินน้อยที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากบริษัทขนาดใหญ่ในอุตสาหกรรมหลายแห่งเป็นบริษัทที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ จึงสามารถระดมทุนผ่านตลาดได้ อีกทั้งยังมีความสามารถในการชำระดอกเบี้ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก ในขณะที่บริษัทขนาดกลางจะมีการพึ่งพิงหนี้สินมากที่สุด และบริษัทขนาดเล็กต้องพึ่งพิงหนี้สินระยะยาวสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการดำเนินธุรกิจที่บริษัทขนาดเล็กจะพึ่งพิงเงินที่ใช้ในการลงทุนผ่านการก่อหนี้ระยะยาวเป็นหลัก

หากพิจารณาตามประเภทของบริษัทแล้ว จะเห็นว่าบริษัทร่วมทุนมีการใช้หนี้สินในโครงสร้างเงินทุนต่ำที่สุด ขณะที่บริษัทต่างชาติจะพึ่งพิงหนี้สินโดยเฉพาะหนี้สินระยะยาวสูงกว่าบริษัทประเภทอื่นๆ และมีความสามารถในการชำระดอกเบี้ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรม อันสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงในโครงสร้างเงินทุนของบริษัทต่างชาติที่สูงกว่าบริษัทประเภทอื่นๆ

**ตารางที่ 11 อัตราส่วนโครงสร้างเงินทุนของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป
จำแนกตามประเภทบริษัท (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี)**

อัตราส่วนทางการเงิน	ประเภทบริษัท								รวมทุก ประเภท บริษัท	
	ขนาด			ความเป็นเจ้าของ						
	เล็ก	กลาง	ใหญ่	ต่างชาติ				ร่วมทุน		ไทย
				สหรัฐอเมริกา	ญี่ปุ่น	ยุโรป	อื่น ๆ			
อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม (เท่า)	0.58	0.72	0.51	1.92	0.96	0.85	0.45	0.54	0.67	0.63
อัตราส่วนความสามารถชำระดอกเบี้ย (เท่า)	1.44	1.80	4.07	-11.46	-2.47	0.95	5.58	2.46	2.66	2.44
อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม (เปอร์เซ็นต์)	9.59	5.72	6.71	39.11	30.77	16.55	2.41	5.04	7.64	6.95

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

ด้านการเติบโต

จากตารางที่ 12 จะเห็นว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมีอัตราการเติบโตของรายได้และกำไรสุทธิเท่ากับร้อยละ 3.34 และ -4.76 ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงลักษณะของอุตสาหกรรมที่ค่อนข้างอืดตัว ซึ่งอาจเป็นผลมาจากปัญหาของการขาดแคลนแรงงาน ทำให้ไม่สามารถเพิ่มกำลังการผลิตและยอดขายได้ ขณะเดียวกัน ปัญหาการปรับตัวสูงขึ้นของราคาวัตถุดิบและการแข่งขันด้านราคาทั้งจากผู้ประกอบการในประเทศและต่างประเทศที่สูงขึ้น ส่งผลให้กำไรสุทธิมีแนวโน้มลดลง สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรม ที่ให้ความเห็นว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมที่ค่อนข้างอืดตัว ประกอบด้วยบริษัทขนาดใหญ่ที่ดำเนินกิจการมานานเป็นหลัก

ตารางที่ 12 อัตราการเติบโตของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

อัตราส่วนทางการเงิน	ปี			
	2006	2007	2008	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3 ปี
อัตราการเพิ่มของรายได้รวม (เปอร์เซ็นต์)	7.50	-2.47	10.38	3.34
อัตราการเพิ่มของกำไรสุทธิ (เปอร์เซ็นต์)	-51.01	20.57	105.52	-4.76
อัตราการเพิ่มของสินทรัพย์รวม (เปอร์เซ็นต์)	6.07	2.93	1.40	4.25

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลจาก BOL

สรุป

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ในระดับที่ต่ำ อันเป็นผลมาจากความเข้มแข็งในปัจจัยพื้นฐานที่มีความสามารถในการปรับตัวด้านผลผลิตและกลยุทธ์การตลาดที่สูง ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนผลผลิตไปสู่สินค้าที่มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ต่ำ จึงลดระดับความผันผวนของผลประกอบการตามภาวะเศรษฐกิจได้ ประกอบกับการมีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงของไทย ทั้งจากความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่ม กลยุทธ์การแข่งขัน และการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่อุตสาหกรรมอาหารทะเลยังมีจุดอ่อนจากการขาดความสามารถในการปรับตัวด้านการจ้างงาน จากปัญหาการขาดแคลนแรงงานของอุตสาหกรรม แรงงานไทยส่วนมากเลือกไม่ทำงานในอุตสาหกรรมนี้ จึงต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวซึ่งยังมีปัญหาการขึ้นทะเบียนอยู่ อีกทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสามารถในการทำกำไรที่ต่ำ โดยเฉพาะในส่วนของบริษัทปูนา และยังมีภาระฟุ้งเฟื่องหนี้สินสูง รวมถึงความจำเป็นในการเก็บวัตถุดิบและการขายสินค้าได้ช้า ทำให้เพิ่มภาระด้านสภาพคล่องต่อธุรกิจ ในกรณีของบริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีฐานะทางการเงินที่ไม่เข้มแข็งมากนัก จึงอาจได้รับผลกระทบด้านสภาพคล่องอย่างรวดเร็วในภาวะที่เกิดวิกฤตฯ แม้ผลกระทบด้านยอดขายจะไม่สูงเหมือนอุตสาหกรรมอื่นๆ ก็ตาม ทำให้แนวโน้มในอนาคตของอุตสาหกรรม จะประกอบไปด้วยบริษัทขนาดกลางและขนาดใหญ่เป็นหลัก

ในส่วนต่อไป จะกล่าวถึงปัญหาสำคัญอื่นๆ ของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปในส่วนของอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและปลาหมึกกระป๋อง บทเรียนและโอกาสจากวิกฤตฯ ตลอดจนมาตรการให้ความช่วยเหลือทั้งสองอุตสาหกรรมที่ภาครัฐกำลังดำเนินการ

3.6 การวิเคราะห์ในระดับธุรกิจของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

ผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระดับผลกระทบทางยอดขายจากวิกฤตฯ และลักษณะทางธุรกิจของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนทำให้ธุรกิจของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมีความเข้มแข็งมากในการรับมือกับวิกฤตฯ ได้แก่ ผลผลิต การผลิต ความสามารถในการปรับตัวด้านผลผลิต ความสามารถในการปรับตัวด้านแหล่งเงินทุน และความสามารถในการปรับตัวด้านวัตถุดิบและสินค้าคงคลัง

จากลักษณะของธุรกิจที่มีอัตราการทำกำไรต่ำ ทำให้ธุรกิจที่มีผลผลิตภาพการผลิตสูง กล่าวคือมีประสิทธิภาพในการผลิตที่ดี ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้โดยใช้ต้นทุนที่ต่ำ หรือมีการประหยัดต่อขนาด จะสามารถรับมือกับความผันผวนของยอดขายได้ดีกว่า อีกทั้งยังสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งทำให้มีฐานลูกค้าที่มีความภักดีในตราสินค้า

นอกจากนี้ธุรกิจของอุตสาหกรรมนี้ยังจำเป็นต้องถือวัตถุดิบและสินค้าคงคลังไว้เป็นจำนวนมาก ทำให้ความสามารถในการจัดการสินค้าคงคลังและความสามารถในการปรับตัวด้านแหล่งเงินทุนมีความสำคัญอย่างมากต่อธุรกิจในการรับมือกับวิกฤตฯ

สุดท้ายความสามารถในการปรับตัวด้านผลผลิต จะช่วยให้บริษัทสามารถปรับเปลี่ยนสินค้าไปยังประเภทที่มีความผันผวนของวัฏจักรธุรกิจที่ต่ำกว่า เช่น สินค้าที่มีเกรดต่ำกว่า จึงช่วยบรรเทาผลกระทบด้านยอดขายให้กับธุรกิจได้

ในส่วนของบริษัทที่มีความสำคัญต่อความเข้มแข็งในการรับมือกับวิกฤตฯ ของธุรกิจในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป ได้แก่ การวิจัยและพัฒนา และความสามารถในการปรับตัวด้านกลยุทธ์การตลาด เนื่องจากการวิจัยและพัฒนา จะช่วยให้บริษัทออกผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง และมีความหลากหลายในสินค้าที่เพิ่มขึ้น จึงสามารถสร้างตลาดเฉพาะ ซึ่งจะมีความผันผวนของยอดขายต่ำกว่า ในขณะที่ความสามารถในการปรับตัวด้านกลยุทธ์การตลาดและการมีการกระจายตัวของตลาดปลายทาง หรือช่องทางการกระจายสินค้า จะช่วยบรรเทาผลกระทบได้

กลยุทธ์ที่ผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบทางด้านยอดขายต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรมใช้ในการดำเนินธุรกิจ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 13 และตารางที่ 14

ในส่วนของตารางแสดงจำนวนและลักษณะของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปที่ได้รับผลกระทบด้านยอดขายจำแนกตามระดับความรุนแรงของผลกระทบจะแสดงอยู่ในภาคผนวก ข.

**ตารางที่ 13 ลักษณะทางธุรกิจที่ส่งผลให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งมากและกลยุทธ์ที่ธุรกิจใช้
ในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป**

ลักษณะทางธุรกิจที่ส่งผลให้ ธุรกิจมีความเข้มแข็งมาก	กลยุทธ์ที่ใช้
ขีดความสามารถในการแข่งขัน	
ผลิตภาพการผลิต	- การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น - การใช้เครื่องจักรมาทดแทนแรงงาน - การใช้เทคโนโลยีในการควบคุมกระบวนการผลิต รวมถึงการเก็บข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต - การนำเครื่องจักรใหม่ๆ เข้ามาใช้พร้อมประยุกต์หรือปรับปรุงเครื่องจักรภายในโรงงานของตนเองให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น - การประสานงานและให้ความรู้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในด้านคุณภาพและด้านมาตรฐานวัตถุดิบเพื่อให้บริษัทได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ - การมีกระบวนการผลิตที่ครบวงจรจึงสามารถควบคุมคุณภาพตลอดกระบวนการผลิตได้เป็นอย่างดี - การตั้งโรงงานผลิตในต่างประเทศเพื่ออาศัยประโยชน์จากค่าแรงที่ถูกลงกว่า
ความสามารถในการปรับตัว	
ความสามารถในการปรับตัว ด้านผลผลิต	- การปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ เช่น การใช้กุ้งตัวเล็กลง การปรับขนาดผลิตภัณฑ์ให้เล็กลง (Economy pack) - การผลิตสินค้าหลากหลายประเภท เช่น จากกุ้ง ปลา ปลาหมึก ไก่ หรือมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น แบบพร้อมปรุง (ready to cook) และแบบพร้อมรับประทาน (ready to eat) หรือมีการปรุงรสที่หลากหลาย
ความสามารถในการปรับตัว ด้านแหล่งเงินทุน	- ฟังฟังแหล่งเงินทุนจากผลกำไรสะสมเป็นหลัก - ระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ประกอบ
ความสามารถในการปรับตัว ด้านวัตถุดิบและสินค้าคงคลัง	- การผลิตสินค้าเฉพาะเมื่อมีคำสั่งซื้อ เพื่อจะได้ลดการถือสินค้าคงคลัง - การซื้อวัตถุดิบในช่วงที่มีราคาถูก

**ตารางที่ 14 ลักษณะทางธุรกิจที่ส่งผลให้ธุรกิจมีความเข้มแข็งและกลยุทธ์ที่ธุรกิจใช้ใน
อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป**

ลักษณะทางธุรกิจที่ส่งผลให้ ธุรกิจมีความเข้มแข็ง	กลยุทธ์ที่ใช้
ขีดความสามารถในการแข่งขัน	
การวิจัยและพัฒนา	<u>การวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิต</u> - การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและผลิตเครื่องจักรแบบง่ายเพื่อใช้เองภายในโรงงาน - การใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงาน - การใช้เทคโนโลยีควบคุมกระบวนการผลิต เช่น การตรวจสอบการทำงานของแรงงาน และการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปใช้วิเคราะห์และปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้เพิ่มขึ้น - การคิดค้นวิธีการเลี้ยงกุ้งในโตมปรับอุณหภูมิ เพื่อให้สามารถเลี้ยงกุ้งได้ตลอดทั้งปี <u>การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์</u> - การพัฒนาคุณลักษณะและบรรจุภัณฑ์ให้กับสินค้า - การหาวิธีปรุงอาหารใหม่ๆ เช่น การย่าง - การพัฒนาการปรุงรส และการทำผลิตภัณฑ์พร้อมรับประทานใหม่ๆ นำเสนอต่อลูกค้า และเน้นการพัฒนาสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มสูง
ความสามารถในการปรับตัว	
ความสามารถในการปรับตัว ด้านกลยุทธ์การตลาด	- การกระจายตัวของตลาดส่งออกที่สูง - ความสามารถในการปรับเปลี่ยนช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า เช่น จากภัตตาคารมาเป็นซูเปอร์มาร์เก็ต - การมีบริการส่งเสริมการขาย เช่น การออกผลิตภัณฑ์ขนาดประหยัด (Economy pack) - การออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีความดึงดูดใจเพิ่มขึ้นไปเสนอให้กับลูกค้าในช่วงที่เกิดวิกฤต - การพยายามเปิดตลาดในประเทศเพิ่มขึ้น

4. ปัญหาสำคัญอื่น ๆ ของอุตสาหกรรมนอกจากผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินโลก

อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง และอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋อง ได้ประสบปัญหาสำคัญอื่น ๆ นอกเหนือจากผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อกำหนดด้านมาตรฐานสินค้า

ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมทั้ง 2 ประสบปัญหาที่เกิดจากข้อกำหนดด้านมาตรฐานสินค้าดังต่อไปนี้

- มาตรการที่สร้างภาระและต้นทุนที่มากเกิดความจำเป็นของบริษัทคู่ค้า เช่น การส่งสินค้าไปจำหน่ายยังห้างค้าปลีกบางแห่งในสหรัฐอเมริกา จะต้องได้รับการตรวจสอบและรับรองคุณภาพจากบริษัทตรวจสอบเฉพาะที่ทางห้างกำหนดเท่านั้น หรือการที่จะส่งสินค้าไปยังประเทศคู่ค้าบางประเทศ ต้องมีการซื้อหรือใช้เครื่องมือในการตรวจสอบเฉพาะที่ประเทศคู่ค้ารับรองหรือเป็นผู้จำหน่ายเท่านั้น เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้ เป็นการสร้างภาระและต้นทุนให้กับผู้ประกอบการมากเกินไป
- การที่ประเทศคู่ค้าประกาศมาตรการหรือมาตรฐานสินค้า โดยกำหนดให้มีผลบังคับใช้ทันที เช่น การที่เกาหลีใต้ประกาศห้ามนำเข้าผลิตภัณฑ์กุ้งที่มีสารตกค้างบางชนิด ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถปรับตัวได้ทัน

4.2 กฎระเบียบของสหภาพยุโรปเกี่ยวกับการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unregulated and Unreported -IUU Fishing)

สหภาพยุโรปโดยคณะกรรมการการยุโรปได้ออกกฎระเบียบเพื่อป้องกันและต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (IUU Fishing) เพื่อไม่ให้สินค้าประมงดังกล่าวเข้าสู่ตลาดของสหภาพยุโรป³ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2010 ซึ่งสาระสำคัญของกฎระเบียบดังกล่าว คือ ประเทศผู้ส่งออกสินค้าประมงไปจำหน่ายยังสหภาพยุโรปจะต้องทำการรับรองสินค้าและผลิตภัณฑ์ประมงว่าไม่ได้ทำการประมงแบบ IUU และจะต้องมีการแนบใบรับรองการจับ (Catching certificate) ที่ออกโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ (Competent Authority) ของประเทศเจ้าของสัญชาติของเรือ (ประเทศเจ้าของธงหรือ Flag State) และในส่วนของการแปรรูป

³ Council Regulation Establishing a Community System to prevent, deter, and eliminate illegal, unreported and unregulated (IUU) fishing, No. 1005/2008

อาหารทะเลจะต้องมีการตรวจสอบใบรับรองการจับสัตว์น้ำ ว่าวัตถุดิบนั้นถูกจับมาอย่างถูกต้อง และเป็นไปตามระเบียบของสหภาพยุโรปในเรื่อง IUU

มาตรการดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการปลาทูน่ากระป๋องที่ส่งสินค้าไปจำหน่ายในสหภาพยุโรปโดยตรง เนื่องจากผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมีการพึ่งพิงวัตถุดิบจากกว่า 50 ประเทศ ซึ่งผู้ประกอบการไทยไม่สามารถควบคุมกระบวนการจับปลาทูน่าของผู้จัดหาวัตถุดิบ (Supplier) ได้ และอาจเกิดการแย่งกันซื้อวัตถุดิบจากผู้จัดหาวัตถุดิบที่สามารถปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวได้ ซึ่งอาจส่งผลให้ราคาวัตถุดิบเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังเผชิญกับภาระในด้านการจัดเตรียมเอกสารและใบรับรองต่าง ๆ ซึ่งเป็นต้นทุนที่เพิ่มขึ้นสำหรับผู้ประกอบการและถ้าผู้ประกอบการไม่สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ตามแนวทางที่สหภาพยุโรปกำหนดได้ ก็อาจจะไม่สามารถส่งสินค้าไปจำหน่ายในตลาดดังกล่าวได้

4.3 ปัญหาด้านแรงงาน

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมที่ประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานในประเทศ เนื่องจากลักษณะสภาพแวดล้อมในโรงงานไม่เป็นที่ดึงดูด เช่น มีกลิ่นเหม็น มีความเอะอะและสถานที่ทำงานมีอุณหภูมิสูงมาก (สำหรับโรงงานปลาทูน่ากระป๋อง) หรือต่ำมาก (สำหรับโรงงานกุ้งแปรรูป และกุ้งแช่เย็นแช่แข็ง) มีข้อกำหนดด้านความสะอาดและสุขอนามัยที่เข้มงวด ทำให้แรงงานไทยเลือกทำงานในอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีกว่า นอกจากนี้ การทำงานในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปยังไม่มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หรือสร้างทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพอื่นได้ ทำให้อุตสาหกรรมนี้ต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวเป็นหลัก เช่น พม่า และกัมพูชา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่เข้าเมืองอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ปัญหาการใช้แรงงานต่างด้าวยังไม่มีการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากติดขัดในเรื่องกฎระเบียบของทางราชการในเรื่องของการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างมีความคิดเห็นที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันภาครัฐได้มีมาตรการผ่อนผันให้มีการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมายในอุตสาหกรรมประมงและอาหารทะเลแปรรูป ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถจ้างแรงงานต่างด้าวเพื่อมาทำงานในอุตสาหกรรมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่มาตรการที่ภาครัฐดำเนินการอยู่ยังเป็นมาตรการที่มีข้อจำกัดอยู่มาก เช่น การกำหนดโควตาแรงงานต่างด้าวที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ กระบวนการพิสูจน์สัญชาติของแรงงานต่างด้าวซึ่งมีขั้นตอน เอกสาร และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และมีความซับซ้อนและยุ่งยาก อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องสูง เช่น ค่าใช้จ่ายในการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว ค่าตรวจสุขภาพและค่าประกันสุขภาพ ค่าขอใบอนุญาตทำงาน ค่าธรรมเนียมอื่นๆ เป็นต้น

4.4 ข้อกล่าวหาว่าอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทยมีการใช้แรงงานเด็ก

สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นคู่ค้าใหญ่ได้กล่าวหาว่า ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมีการใช้แรงงานเด็กเพื่อใช้เป็นข้อกีดกันสินค้า ซึ่งจากการตรวจสอบของผู้ประกอบการพบว่า เป็นข้อมูลเก่าและเป็นข้อมูลที่ไม่เป็นจริงแต่อย่างใด ผู้ประกอบการเห็นว่าภาครัฐควรเร่งดำเนินการแก้ไขโดยเร็ว ซึ่งทางภาครัฐโดยกรมการค้าต่างประเทศกำลังดำเนินการเรื่องนี้โดยจ้างทนายและนักล็อบบี้ (Lobbyist) เพื่อแก้ข้อกล่าวหานี้

4.5 การตรวจสอบคุณภาพของวัตถุดิบ

ผู้ประกอบการบางรายในอุตสาหกรรมแปรรูปกุ้งที่ไม่ได้มีฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งเป็นของตนเอง จะประสบปัญหาในเรื่องคุณภาพวัตถุดิบจากสารตกค้าง โรค และการใช้ยาปฏิชีวนะ เนื่องจากผู้ประกอบการไม่สามารถควบคุมคุณภาพการผลิตในขั้นตอนการเพาะเลี้ยงได้

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปบางรายยังประสบปัญหาในการตรวจสอบสารตกค้างและสารเคมีในกุ้ง เนื่องจากผู้ประกอบการไม่มีห้องปฏิบัติการในการตรวจสอบเป็นของตนเอง การตรวจสอบโดยห้องปฏิบัติการของกรมประมงนั้นใช้ระยะเวลานาน และการใช้ห้องปฏิบัติการเอกชนนั้นมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก อีกทั้ง การตรวจสอบสารตกค้างและโรคในกุ้งบางชนิด จะต้องส่งไปตรวจที่กรุงเทพมหานครเท่านั้น ทำให้ผู้ประกอบการที่อยู่ต่างจังหวัดมีค่าขนส่งวัตถุดิบเพื่อไปตรวจสอบ นอกจากนี้ การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) อาจทำให้มีการนำเข้ากุ้งจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอาจมีสารปนเปื้อนมาใช้ในกระบวนการผลิตได้

4.6 ความผันผวนของราคาวัตถุดิบ

นับตั้งแต่ช่วงปลายปี ค.ศ. 2007 ราคาปลาหมึกที่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับปลาหมึกกระป๋องมีความผันผวนอย่างมาก โดยในตลาดโลก ราคาวัตถุดิบเฉลี่ยเมื่อเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2008 อยู่ที่ 1,600 เหรียญสหรัฐต่อตัน ต่อมาราคาได้ปรับตัวลดลงเหลือตันละ 900 เหรียญสหรัฐในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 2009 ก่อนจะปรับตัวสูงขึ้นเป็น 1,100 เหรียญสหรัฐในเดือนถัดไป ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการปรับตัวของราคาน้ำมันในตลาดโลก ภาวะความผันผวนของราคาสินค้าเช่นนี้ ทำให้การกำหนดราคาปลาหมึกกระป๋องทำได้ยากและมีความผันผวนตามไปด้วย

ในส่วนของผู้ผลิตภัณฑก์ุ้งจะมีความผันผวนในราคาวัตถุดิบตามฤดูกาลจับ ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีการเรียกร้องให้ภาครัฐเข้ามารับจำนำกุ้งเพื่อป้องกันไม่ให้ราคาคงต่ำ

4.7 ต้นทุนค่าขนส่งที่สูง

การขนส่งสินค้าของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาคใต้ขึ้นมายังกรุงเทพฯ เพื่อการส่งออกทางเรือ ยังต้องอาศัยการขนส่งทางบก ซึ่งมีต้นทุนที่สูง การส่งเสริมและพัฒนาการขนส่งภายในประเทศโดยทางเรือหรือระบบราง จะช่วยลดต้นทุนด้านนี้ได้

4.8 การไม่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA)

ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมปลาทูน่ากระป๋องไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีภายใต้ข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) เนื่องจากกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดของสินค้า (Rule of origin) ที่กำหนดว่าปลาทูน่ากระป๋องของไทยจะได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้าก็ต่อเมื่อเป็นการผลิตปลาทูน่าที่จับได้ในน่านน้ำไทย หรือจับโดยเรือประมงของไทยหรือเรือประมงที่มีการจดทะเบียนกับ IOTC (Indian Ocean Tuna Commission) แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปลาทูน่าที่จับได้ในน่านน้ำไทยนั้นมีปริมาณที่น้อยมาก และกองเรือประมงของไทยก็ไม่มีศักยภาพในการจับปลาน้ำลึก เช่น ปลาทูน่าในน่านน้ำสากล ประกอบกับเรือประมงที่มีการจดทะเบียนกับ IOTC นั้นไม่ได้เป็นเรือประมงที่มีการจับปลาด้วยอวนล้อม ซึ่งใช้สำหรับการจับปลาทูน่า จึงส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากข้อตกลงดังกล่าว

5. บทเรียนและโอกาสจากวิกฤตการณ์

ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมองว่า วิกฤตฯ ครั้งนี้จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อผู้ประกอบการที่ไม่มีความเข้มแข็งและไม่มีฐานผู้ซื้อเป็นของตนเอง จนกระทั่งผู้ประกอบการเหล่านี้ต้องออกจากอุตสาหกรรมไป ดังนั้น เมื่อวิกฤตฯ ครั้งนี้ ผ่านพ้นไป อุตสาหกรรมจะเหลือแต่ผู้ประกอบการที่มีความเข้มแข็งและเป็นที่เชื่อถือของผู้ซื้อเท่านั้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่ออุตสาหกรรมในระยะยาวในด้านของขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการบางรายที่ได้สัมภาษณ์มองว่า ถ้าผู้ประกอบการมีการเตรียมความพร้อมอยู่ตลอดเวลา เช่น การคิดค้นและนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ให้ผู้ซื้ออย่างสม่ำเสมอ การหาแนวทางในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างต่อเนื่อง การฝึกฝนให้แรงงานมีวินัยในการทำงาน การกระจายตลาดให้กว้างขึ้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ประกอบการมีความพร้อมในการรับมือวิกฤตฯ และได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ รุนแรงน้อยกว่าผู้ประกอบการรายอื่นๆ ที่ขาดการเตรียมพร้อม การเกิดวิกฤตฯ จึงเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ผู้ประกอบการมีการพัฒนาตัวเองในด้านดังกล่าวให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1 มาตรการภาครัฐที่จะช่วยบรรเทาผลกระทบจากวิกฤตฯ

ปัจจัยที่กำหนดความเข้มแข็งในการรับมือกับวิกฤตฯ ของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป จะประกอบด้วย ผลผลิตการผลิต การวิจัยและพัฒนา ความสามารถในการปรับตัวด้านกลยุทธ์การตลาด ผลผลิต วัตถุดิบ และสินค้าคงคลัง และแหล่งเงินทุน นอกจากนี้ อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปยังประสบปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงาน ทำให้ต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าว แต่จากการที่อุตสาหกรรมนี้ไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงในระยะสั้น ดังนั้น มาตรการที่สำคัญที่ภาครัฐสามารถจัดทำเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับอุตสาหกรรมในระยะยาวมีดังนี้

1. การร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการหาตลาดใหม่

การร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการบุกเบิกตลาดส่งออกใหม่จะช่วยให้การเปิดตลาดส่งออกมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ประกอบการที่พยายามบุกเบิกตลาดใหม่ด้วยตนเอง เช่น ในประเทศรัสเซีย และตะวันออกกลาง จะเผชิญกับอุปสรรคทางด้านกฎระเบียบ พิธีการทางศุลกากร ภาษา ข้อมูลของประเทศและบริษัทคู่ค้า และวัฒนธรรมในด้านอาหารซึ่งแตกต่างไปจากตลาดหลัก การที่ภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงการต่างประเทศควรจะเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้นำในการหาและบุกเบิกตลาดใหม่ เช่น การพาผู้ประกอบการไปจัดงานแสดงสินค้า การเป็นหัวหน้าคณะในการเจรจาเปิดตลาด การรวบรวมและจัดหาข้อมูลของตลาดใหม่ที่มีศักยภาพให้ผู้ประกอบการ จะช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มความสามารถในการปรับตัวด้านกลยุทธ์การตลาดให้กับผู้ประกอบการได้มากยิ่งขึ้น

2. การใช้นโยบายประชาสัมพันธ์เชิงรุก

การช่วยประชาสัมพันธ์เชิงรุกในด้านภาพลักษณ์มาตรฐานแรงงานโดยภาครัฐ เช่น การแก้ไขข้อกล่าวหาของสหรัฐอเมริกาเรื่องการใช้แรงงานเด็ก เพื่อให้ผู้ซื้อทราบถึงการปฏิบัติตามมาตรฐานสากลของผู้ประกอบการว่าไม่ได้มีการใช้แรงงานเด็ก

นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประเทศคู่ค้าเข้าใจว่าผู้ประกอบการสามารถผลิตสินค้าได้ตามมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐานเลี้ยงกุ้งเป็นไปตามมาตรฐานการผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP) และมาตรฐาน Code of Conduct (CoC) และมาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการประชาสัมพันธ์เชิงรุกนี้จะทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติมากขึ้น ทำให้การขยายตลาดเป็นไปได้ง่ายขึ้น

3. การจัดระบบเพื่อเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า

การจัดให้มีศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop Service) โดยภาครัฐเพื่อให้ความช่วยเหลือในการขอใบอนุญาตและเอกสารรับรองจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านสินค้าอาหารแปรรูป เช่น กรมวิชาการเกษตร กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมศุลกากร เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการหลายๆ ชนิดมีการใช้ส่วนผสมของอาหารทะเล เนื้อสัตว์ และพืช ทำให้ต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานที่กำกับดูแลในแต่ละด้าน การมีศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop Service) โดยการรวบรวมหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันในที่เดียวจะเป็นการประหยัดเวลาและต้นทุนในการติดต่อประสานงานกับภาคราชการ และทำให้การดำเนินงานของผู้ประกอบการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ภาครัฐอาจขยายจำนวนห้องปฏิบัติการสำหรับการตรวจสอบสารตกค้าง สารเคมี โรคในกุ้ง ในพื้นที่ที่มีผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจอยู่ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการและลดต้นทุนในการขนส่งและระยะเวลาที่ใช้ในการตรวจสอบ

4. การพัฒนาคุณภาพของวัตถุดิบต้นน้ำและการสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง

ในส่วนของผลิตภัณฑ์กุ้ง ภาครัฐควรเผยแพร่ความรู้ในด้านกฎระเบียบและมาตรฐานสินค้าของประเทศคู่ค้าให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการเพาะเลี้ยง การใช้ยาประเภทของอาหาร และการใช้สารเคมีประเภทต่างๆ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานของประเทศคู่ค้า ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกุ้งบางส่วน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาเหล่านี้มากนัก ส่งผลให้ผู้ประกอบการแปรรูปบางรายประสบปัญหาวัตถุดิบที่มีสารปนเปื้อนไม่เป็นไปตามมาตรฐานของประเทศคู่ค้าทำให้เกิดปัญหาในด้านคุณภาพของสินค้าส่งออก ซึ่งส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของสินค้าส่งออกจากไทย

นอกจากนี้ ภาครัฐควรมีการให้ความรู้ในด้านการบริหารจัดการแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการการผลิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพิงตนเองและมีความรู้ความเข้าใจในระบบตลาดเสรี กล่าวคือการผันผวนของราคากุ้งนั้นเป็นไปตามกลไกตลาด เนื่องจากช่วงที่กุ้งออกสู่ตลาดพร้อมกันหรือช่วงที่มีคำสั่งซื้อน้อย (Low season) จะทำให้ราคากุ้งต่ำ ไม่ได้เป็นผลมาจากการที่ผู้ประกอบการกีดการค้ารับซื้อ เพื่อลดความช่วยเหลือของรัฐในลักษณะของเงินอุดหนุนหรือการประกันราคาสินค้า ซึ่งก่อให้เกิดการบิดเบือนกลไกตลาดอีกด้วย

5. การส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนาในอุตสาหกรรมอาหาร

รัฐบาลควรริเริ่มที่จะช่วยเหลือภาคเอกชนในด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกระบวนการผลิต การส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการในการวิจัยและพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาที่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปอยู่แล้ว ทั้งในด้านเทคโนโลยีการผลิต ชีตความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่ยังไม่มีการประสานงานในการทำวิจัย ไม่มีระบบในการรวบรวมงานศึกษาวิจัยเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการบูรณาการหรือนำไปประยุกต์ใช้ต่อยอด ส่งผลให้ไม่มีการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่มีการศึกษาไว้แล้วอย่างเต็มที่ และควรมีการนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวมาปรับปรุงให้เป็นนโยบายและแผนปฏิบัติการซึ่งใช้ประโยชน์ได้จริง

6. การแก้ไขปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานและปัญหาแรงงานต่างด้าว

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปมีปัญหาการขาดแคลนแรงงานดังที่ได้กล่าวมาแล้วในรายงานการศึกษา ส่งผลให้อุตสาหกรรมนี้ต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวในการผลิต ซึ่งการใช้แรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่ลักลอบเข้าเมือง และไม่มีการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ตัวอย่างเช่น ในจังหวัดสมุทรปราการมีการประมาณว่าแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองทั้งสิ้นในจังหวัดกว่า 300,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานในอุตสาหกรรมอาหารทะเล แต่มีการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องเพียง 76,000 คนเท่านั้น ซึ่งการมีแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีการควบคุมนั้น ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาการควบคุมโรคระบาดที่มากับแรงงาน ปัญหาการกดขี่และเอารัดเอาเปรียบแรงงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการคลอดบุตรของแรงงานต่างด้าวในไทย ปัญหายาเสพติด

รัฐบาลควรเปิดโอกาสให้ใช้แรงงานต่างด้าวได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายในปริมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม มีการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง มีระบบการติดตามและตรวจสอบ มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสมและปลอดภัย เพื่อเป็นการเพิ่มความสามารถในการปรับตัวด้านการจ้างงานให้กับผู้ประกอบการ ทั้งนี้ มาตรฐานด้านแรงงานถูกนำมาใช้เป็นอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่ง โดยสินค้าที่ผลิตเพื่อการส่งออกนั้น จะต้องใช้แรงงานที่ได้รับสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานในการผลิต ซึ่งปัญหาด้านแรงงานจะเป็นอุปสรรคสำคัญของอุตสาหกรรมในอนาคตถ้ายังไม่มีการแก้ไขและอาจทำให้ผู้ประกอบการมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นได้

ในปัจจุบันภาครัฐได้มีมาตรการขยายเวลาการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นการขยายเวลาเฉพาะในปี ค.ศ. 2009 เท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานของอุตสาหกรรมในระยะยาว และผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมีความเห็นว่ามาตรการที่ภาครัฐดำเนินการอยู่นี้ ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

6.2 มาตรการให้ความช่วยเหลืออุตสาหกรรมที่ภาครัฐกำลังดำเนินการ

6.2.1 มาตรการด้านแรงงาน

กระทรวงแรงงานได้ออกกฎกระทรวงฉบับใหม่ขึ้นมาเมื่อเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2009 โดยมี การลดค่าธรรมเนียมแรงงานต่างด้าวในกิจการประมง และกิจการต่อเนื่องจากกิจการประมงซึ่งรวมถึง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ประมง นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรียังมีมติให้ขยายระยะเวลาการเปิดจดทะเบียน แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา เฉพาะในกิจการประมงจากวันที่ 30 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 2009 ไปจนถึงวันที่ 30 กันยายน ปีค.ศ. 2009 อีกด้วย ซึ่งการเปิดโอกาส ให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวนี้ จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว ที่ทำงานอยู่ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ไม่ได้มีส่วนช่วยในการบรรเทาปัญหาการขาดแคลน แรงงานในอุตสาหกรรม เนื่องจากมาตรการนี้มุ่งเน้นไปที่แรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองและ ทำงานโดยผิดกฎหมายอยู่แล้ว และมีข้อจำกัดหลายประการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

6.2.2 มาตรการสนับสนุนการใช้ศูนย์กระจายสินค้า (Distribution Center) เพื่อการส่งออก

กระทรวงพาณิชย์ได้มีการดำเนินโครงการศูนย์จำหน่ายและกระจายสินค้าไทยในสหภาพยุโรป เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการกระจายสินค้าไปยังผู้ค้าส่งและผู้บริโภคในภูมิภาคยุโรป โดยกระทรวง พาณิชย์และตัวแทนผู้ประกอบการได้จัดให้มีการศึกษาดูงานที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ในด้านการจัดเก็บ สินค้าสด รวมถึงการจัดการด้านขนส่ง และมีแนวคิดที่จะใช้เนเธอร์แลนด์เป็นศูนย์กลางในการกระจาย สินค้าอาหารของไทยสู่สหภาพยุโรปอีก 26 ประเทศ เพื่อช่วยเพิ่มช่องทางการเข้าถึงผู้บริโภค จึงเป็นการทำการตลาดในด้านลึกและกว้างได้มากขึ้น

6.2.3 มาตรการในการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตให้กับผู้ประกอบการ

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมได้ให้งบประมาณอุดหนุนกับสถาบันอาหารเพื่อร่วม ดำเนินโครงการภายใต้แผนแม่บทการเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตภาพของภาคอุตสาหกรรม (Productivity) พ.ศ. 2551 - 2555 ซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการคือการช่วยเหลือผู้ประกอบการ ในการลดความสูญเสียจากกระบวนการผลิตและกระบวนการอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีการจัดคณะ ผู้เชี่ยวชาญเข้าไปให้คำปรึกษากับผู้ประกอบการและอบรมให้ความรู้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของ กระบวนการผลิต

6.2.4 มาตรการในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารในระยะยาว

กระทรวงอุตสาหกรรมได้ร่วมกับสถาบันอาหารในการจัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมอาหาร พ.ศ. 2551 - 2555 เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหาร โดยมีวิสัยทัศน์ที่จะให้ไทยเป็น ผู้นำในอุตสาหกรรมอาหารของโลก มุ่งเน้นไปที่การเพิ่มคุณค่าและความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค

การสร้างภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากไทย และการพัฒนามาตรฐานในด้านการผลิตของผู้ประกอบการ โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการแผนแม่บทอุตสาหกรรมอาหาร เมื่อวันที่ 12 มกราคมปี ค.ศ. 2010 และมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action plans) และจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่จะดำเนินการในระยะเวลา 5 ปีของแผนแม่บท ต่อไป

7. บทสรุป

อุตสาหกรรมกุ้งแปรรูปและกุ้งแช่เย็นแช่แข็งและอุตสาหกรรมปลาหมึกน่าจะเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบที่ไม่รุนแรงมากนักจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก และมีตลาดปลายทางที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นต้นตอของวิกฤตฯ ดังกล่าว เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ต่ำ ประกอบกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมีการดำเนินธุรกิจมานาน มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับจากประเทศคู่ค้าสามารถผลิตสินค้าได้มีมาตรฐานสูง อุตสาหกรรมจึงได้รับผลกระทบด้านยอดขายไม่รุนแรง แต่จากการที่อุตสาหกรรมมีส่วนเพิ่มกำไรที่ต่ำ จึงได้รับผลกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งผู้ประกอบการขนาดใหญ่มีการใช้เครื่องมือเพื่อป้องกันความเสี่ยงดังกล่าว ในขณะที่ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กมีการใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงน้อย หรือไม่ใช้เลย จึงทำให้ได้รับผลกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนเป็นอย่างมาก

ปัญหาที่สำคัญของอุตสาหกรรม นอกเหนือจากผลกระทบจากวิกฤตฯ คือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ทำให้ต้องพึ่งพิงแรงงานต่างด้าว ผู้ประกอบการจึงพยายามผลักดันให้ภาครัฐเปิดโอกาสให้มีการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวได้สะดวกมากยิ่งขึ้น และเพิ่มโควตาของการขึ้นทะเบียนให้มากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานดังกล่าว ซึ่งมาตรการที่ภาครัฐกำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันในเรื่องการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายนั้น ในทัศนะของผู้ประกอบการเห็นว่ายังมีข้อจำกัดอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นความซับซ้อนของขั้นตอน หรือการมีค่าธรรมเนียมการขึ้นทะเบียนที่สูง และมาตรการดังกล่าวยังไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ในส่วนของอุตสาหกรรมปลาหมึกน่าจะเป็นที่ยังประสบปัญหาจากมาตรการ IUU ของสหภาพยุโรป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการส่งสินค้าไปจำหน่ายในสหภาพยุโรปอย่างมาก ถ้าผู้ประกอบการไม่สามารถหาผู้จัดหาวัตถุดิบที่ปฏิบัติตามมาตรการ IUU ได้

อย่างไรก็ดี อุตสาหกรรมทั้ง 2 ยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการทำรายได้ให้กับไทยในอนาคต เนื่องจากผู้ประกอบการสามารถผลิตสินค้าได้มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูง เป็นที่ยอมรับในตลาดโลกและยากที่ประเทศคู่แข่งจะทำได้ แต่จากปัญหาขาดแคลนแรงงานในอุตสาหกรรมดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น อาจส่งผลให้มีการย้ายฐานการผลิตของผู้ประกอบการไทยไปยังประเทศอื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมปลาหมึกน่าจะเป็น

8. เอกสารอ้างอิง

1. ณัฐยา มุติตาภรณ์ (2008), *ภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมกึ่งแปรรูป*, สำนักนโยบายอุตสาหกรรม
รายสาขา 2, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
2. บวร กิติไพศาลนนท์ (2008), *ภาวะอุตสาหกรรมปลาหูฉลามป้องกัน*, สำนักนโยบายอุตสาหกรรม
รายสาขา 2, สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008

ก.1 วิกฤตการณ์ซับไพรม์

วิกฤตการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาได้สร้างความปั่นป่วนให้กับระบบการเงินและเศรษฐกิจโลกอย่างมากนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2008 เป็นต้นมา ต้นเหตุของวิกฤตการณ์ในครั้งนี้เกิดขึ้นจากการค้างชำระหนี้ในสินเชื่อประเภทซับไพรม์ ซึ่งเป็นสินเชื่อประเภทอสังหาริมทรัพย์ที่มีคุณภาพต่ำกว่าสินเชื่อแบบปกติ โดยปัญหาของสินเชื่อประเภทซับไพรม์ได้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ. 2007 เมื่อเกิดการล้มละลายของบริษัทที่ให้สินเชื่อด้านอสังหาริมทรัพย์ (Mortgage Companies) หลายแห่ง รวมถึงอัตราการค้างชำระหนี้ประเภทซับไพรม์และสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์

สาเหตุของวิกฤตการณ์ซับไพรม์นั้นประกอบด้วยกันหลายปัจจัย อันได้แก่

- ภาวะฟองสบู่ในภาคอสังหาริมทรัพย์ของสหรัฐอเมริกานับตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1997 อันเป็นผลทำให้ราคาอสังหาริมทรัพย์ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมาก ก่อนเกิดภาวะฟองสบู่แตกในปี ค.ศ. 2006
- ความหย่อนยานในมาตรการกำกับดูแลสินเชื่อประเภทซับไพรม์
- การเอื้อประโยชน์จากกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่อนุญาตให้ใช้สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยเท่านั้นในการหักลดหย่อนภาษี
- การปรับตัวเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยอย่างต่อเนื่องในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ซับไพรม์ ทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ของผู้กู้ลดลง

ก.2 การส่งผ่านผลกระทบของปัญหาสินเชื่อซับไพรม์สู่ภาคการเงินของสหรัฐอเมริกา

ปัญหาการเสื่อมคุณภาพของสินเชื่อประเภทซับไพรม์ได้ลุกลามไปยังภาคการเงินของสหรัฐอเมริกาและส่งผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องมาจากการใช้สินเชื่อประเภทนี้ค้ำประกันการออกตราสารทางการเงิน ที่เรียกว่า Mortgage-Backed Securitization (MBS) และตราสารอนุพันธ์ประเภท Collateralized Debt Obligation (CDO)

ตราสารทางการเงินเหล่านี้ ได้ขยายผลของสินเชื่อประเภทซับไพรม์ ซึ่งแท้จริงแล้ว มีมูลค่าน้อยกว่า 1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ และมีมูลค่าของสินเชื่อที่มีปัญหาอยู่เพียงไม่เกิน 2 แสนล้านเหรียญสหรัฐ (คิดเป็นร้อยละ 1.42 ของ GDP ของสหรัฐอเมริกา) ให้กระทบภาคการเงินของสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวางและรุนแรง สาเหตุมาจากการใช้สินเชื่อประเภทซับไพรม์ค้ำประกันการออกตราสาร ซึ่งได้แก่

1. การออกหรือลงทุนในตราสารอนุพันธ์เหล่านี้ทำให้การทำธุรกรรมทางการเงินระหว่างสถาบันการเงินมีความเกี่ยวโยงมากขึ้น ส่งผลให้ความเสี่ยงที่สถาบันการเงินอื่นจะมีปัญหาเมื่อสถาบันการเงินแห่งหนึ่งประสบปัญหาด้านสภาพคล่องมีมากยิ่งขึ้น
2. ธุรกรรมที่เกี่ยวกับ MBS และ CDO มักจะอยู่ในลักษณะที่อยู่นอกงบดุลของสถาบันการเงิน (Off balance sheet) จึงยากแก่การตรวจสอบโดยธนาคารกลาง ผู้ลงทุนและผู้ฝากเงิน และการดำเนินธุรกรรมดังกล่าวจะผ่านหน่วยลงทุนพิเศษที่เรียกว่า Structure Investment Vehicles (SIVs) ซึ่งจะทำให้ผู้ลงทุนและผู้ฝากเงินไม่ทราบว่าสถาบันการเงินมีการลงทุนในตราสารที่มีปัญหาจนกว่า SIVs จะเกิดปัญหขนาดหนักจนสถาบันการเงินที่เป็นเจ้าของต้องตัดกลับมาเป็นสินทรัพย์ในบริษัทแม่
3. ลักษณะของตราสาร MBS และ CDO ที่ไม่มีตลาดกลางในการซื้อขาย และมีสภาพคล่องต่ำ ประกอบกับความซับซ้อนของตราสาร ทำให้ผู้ลงทุนไม่ทราบความเสี่ยงที่แท้จริงของตราสารเหล่านี้ ซึ่งส่งผลให้ราคาของตราสารประเภทนี้ปรับตัวลดลงอย่างมาก เมื่อเกิดปัญหากับสินเชื่อประเภทซับไพรม์ เนื่องจากความไม่สมมาตรของข้อมูลระหว่างผู้ออกตราสารและนักลงทุน
4. ราคาของตราสารประเภท MBS และ CDO ที่ลดลงส่งผลกระทบต่อ SIVs และกองทุนป้องกันความเสี่ยง (Hedge fund) ที่ลงทุนในตราสารเหล่านี้ ประสบภาวะการณ์ขาดทุนอย่างหนัก จนต้องเทขายสินทรัพย์ที่มีอยู่ เพื่อให้มีเงินสดเพียงพอกับการเรียกหลักประกันเพิ่ม (margin calls) ซึ่งทำให้ SIVs และกองทุนป้องกันความเสี่ยงหลายแห่งมีขนาดสินทรัพย์ที่เล็กเกินกว่าจะดำรงอยู่ได้ จึงทำให้สถาบันการเงินที่เป็นบริษัทแม่ต้องนำ SIVs หรือกองทุนเหล่านี้ตัดกลับเข้ามาเป็นขาดทุนของตน ซึ่งทำให้ขนาดสินทรัพย์ของบริษัทแม่ลดลง
5. เมื่อสภาพคล่องและมูลค่าสินทรัพย์ลดลง สถาบันการเงินจะถูกปรับลดอันดับความน่าเชื่อถือลง และทำให้สถาบันการเงินต้องดำรงเงินสำรองเพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนมีราคาสินทรัพย์ลดลง ยิ่งส่งผลกระทบต่อขนาดสินทรัพย์ของสถาบันการเงิน ซึ่งวงจรดังกล่าวทำให้สถาบันการเงินประสบภาวะการณ์ขาดสภาพคล่องในที่สุด

จากสาเหตุที่กล่าวมา เราจะเห็นปัญหาของวิกฤตการณ์ซับไพรม์ที่มีต่อภาคการเงินของสหรัฐอเมริกาได้จากการลดขนาดสินทรัพย์จำนวนมากของสถาบันการเงินหลายแห่ง เช่น วาโชนีเยซีดีกรุ๊ป เมอร์ริลลินช์ และมอร์แกนสแตนลีย์ การถูกควมรวมกิจการของแบร์สตีร์นส์ การล้มละลายของเลแมนบราเดอร์สไปจนถึงการขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรงของเอไอจี จนต้องอาศัยเงินกู้ฉุกเฉินจากธนาคารกลางสหรัฐอเมริกา

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเลแมนบราเดอร์สและสถาบันการเงินหลายแห่ง ส่งผลกระทบอย่างมากต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนในตลาดเงินของสหรัฐอเมริกา ดังจะเห็นได้จากการแห่ถอนเงินจากกองทุนในตลาดเงินของสหรัฐอเมริกาถึง 15,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐในช่วงเวลาเพียง 2 วันในเดือนกันยายน ค.ศ. 2008 นอกจากนี้ TED spread⁴ ของสหรัฐอเมริกาได้ปรับตัวสูงขึ้นอย่างมากเป็นประวัติการณ์ โดยมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นมาอยู่ที่ระดับร้อยละ 4.56 หลังจากการล้มละลายของเลแมนบราเดอร์ส และปัญหาที่เกิดขึ้นกับเอไอจี ซึ่งในสถานการณ์ปกติ TED spread ของสหรัฐอเมริกาจะเคลื่อนไหวระหว่างร้อยละ 0.25 ถึงร้อยละ 0.5 เท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความเชื่อมั่นในตลาดเงินของสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรง โดยผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางการเงินในช่วงปี ค.ศ. 2008 ทำให้ธนาคารในสหรัฐอเมริกาต้องปิดตัวลงถึง 77 แห่ง และในปี ค.ศ. 2009 บรรษัทประกันเงินฝากของสหรัฐอเมริกา (Federal Deposit Insurance Corporation) ต้องเข้าควบคุมกิจการของธนาคารที่ประสบปัญหาในสหรัฐอเมริกาถึง 140 แห่ง⁵

ก.3 ผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกต่อภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกา

ในส่วนของภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกานั้น ได้มีสัญญาณของภาวะเศรษฐกิจถดถอยนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2008 และในไตรมาสที่ 1 ปี ค.ศ. 2009 GDP ที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกามีการหดตัวถึงร้อยละ 6.4 ซึ่งเป็นการหดตัวที่รุนแรงที่สุดนับจากปี ค.ศ. 1982 อย่างไรก็ตาม GDP ที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกาเริ่มกลับมาขยายตัวในไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2009 ที่ระดับร้อยละ 0.7 แม้จะไม่เพียงพอที่จะทำให้อัตราการเติบโตทั้งปีเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการหดตัว

⁴ TED Spread คือ ส่วนต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยระหว่างธนาคาร (Interbank rate) กับอัตราดอกเบี้ยที่ไม่มีความเสี่ยง ซึ่งได้แก่ อัตราดอกเบี้ยของตั๋วเงินคลังสหรัฐ โดย TED Spread นี้แสดงถึงค่าส่วนเพิ่มความเสี่ยง (Risk premium) ของตลาดเงิน เนื่องจากตั๋วเงินคลังสหรัฐนั้นถือได้ว่าเป็นหลักทรัพย์ที่ไม่มีความเสี่ยง ดังนั้น ถ้าค่า TED Spread ปรับตัวสูงขึ้น แสดงว่าความเสี่ยงในตลาดเงินปรับตัวสูงขึ้น โดย TED Spread สามารถใช้เป็นตัววัดการเปลี่ยนแปลงในความชอบความเสี่ยงของนักลงทุนในตลาด

⁵ ข้อมูลจาก Failed Bank List ของบรรษัทประกันเงินฝากของสหรัฐอเมริกา

ของเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในช่วงครึ่งปีแรก ส่งผลให้ในภาพรวมของปี ค.ศ. 2009 GDP ที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกามีการหดตัวร้อยละ 2.4

หากพิจารณาอัตราการว่างงานในสหรัฐอเมริกา จะพบว่าการปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 5.8 ในปี ค.ศ. 2008 เป็นร้อยละ 9.3 ในปีค.ศ. 2009 โดยเดือนที่มีอัตราการว่างงานสูงที่สุดคือ เดือนตุลาคมปี ค.ศ. 2009 โดยมีอัตราการว่างงานที่ระดับร้อยละ 10.1 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามสถานการณ์การจ้างงานในสหรัฐอเมริกาเริ่มมีการปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้น โดยมีอัตราการลดลงเหลือร้อยละ 9.7 ในเดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ. 2010 ซึ่งถือว่าเป็นการปรับตัวที่เร็วกว่าการคาดการณ์ จากเดิมที่ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยมิชิแกน แอนอาร์เบอร์ (RSQE) คาดการณ์ว่าอัตราการว่างงานจะเริ่มปรับตัวลดลงในไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2010

ในส่วนของการบริโภค ในไตรมาสที่ 2 ปี ค.ศ. 2008 ได้มีการปรับตัวลดลงครั้งแรกนับจากปี ค.ศ. 1990 และต่ำที่สุดนับจากปี ค.ศ. 1981 ที่ระดับร้อยละ 3 และการบริโภครวมทั้งปีของปี ค.ศ. 2008 นั้น มีการหดตัวร้อยละ 1.4 อย่างไรก็ตาม มาตรการช่วยเหลือภาคการเงินและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ ส่งผลให้การบริโภคกลับมาขยายตัวร้อยละ 1.05 ในปี ค.ศ. 2009

เมื่อพิจารณาถึงภาคอสังหาริมทรัพย์ จะพบว่าราคาอสังหาริมทรัพย์ในสหรัฐอเมริกามีการปรับตัวลดลงร้อยละ 20 ในปี ค.ศ. 2008 และร้อยละ 4.7 ในปี ค.ศ. 2009 จากที่เคยปรับตัวสูงขึ้นถึงร้อยละ 124 ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1997 - 2006 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาวะฟองสบู่แตก

นอกจากนี้ภาคการผลิตของสหรัฐอเมริกาได้มีการหดตัว โดย Philly Fed Factory Index ปรับตัวลดลงมาที่ระดับ -41.3⁶ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2009 ซึ่งเป็นระดับที่ต่ำที่สุดในรอบ 18 ปี ในขณะที่ ISM factory index ปรับตัวมาที่ระดับต่ำสุดในรอบ 26 ปี เมื่อเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2008 ที่ระดับ 36.2⁷ ก่อนที่ดัชนีผลผลิตทั้งคู่จะปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น โดยในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2009 Philly Fed Factory Index ปรับตัวขึ้นมาอยู่ที่ระดับ 20.4 และ ISM Factory Index ปรับตัวขึ้นมาที่ระดับ 56.5 ซึ่งเป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่าภาคการผลิตของสหรัฐอเมริกามีการปรับตัวไปในทิศทางที่ดีขึ้น อันเป็นผลมาจากการใช้มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐในปี ค.ศ. 2009

ในส่วนของราคาหลักทรัพย์ ตลาดหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกามีการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องจนมีระดับต่ำที่สุดในรอบ 11 ปี อยู่ที่ระดับ 6,469.95 ในวันที่ 6 มีนาคมปี ค.ศ. 2009 แม้ว่าจะมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในภายหลัง แต่ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าช่วงก่อนเกิดวิกฤตฯ

⁶ ถ้า Philly Fed Factory Index มีค่าต่ำกว่า 0 หมายความว่า มีการหดตัวในภาคอุตสาหกรรมการผลิต

⁷ ถ้า ISM factory index มีค่าต่ำกว่า 50 หมายความว่า มีการหดตัวในภาคอุตสาหกรรมการผลิต

ปัจจัยเหล่านี้ล้วนทำให้การลงทุนของสินทรัพย์ถาวรลดลง และการจับจ่ายใช้สอยของผู้บริโภค ลดต่ำลงไปอีก เมื่อรวมเข้ากับภาวะความปั่นป่วนในภาคการเงิน จึงทำให้เกิดการถดถอยของภาค เศรษฐกิจที่แท้จริงในสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรงในช่วงไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ถึงไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2009

ก.4 ช่องทางการส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินไปยังประเทศอื่น

งานศึกษาของกรรณีย์และสมประวิณ (2008) ได้แบ่งช่องทางการวิกฤตการณ์ทางการเงิน จากประเทศหนึ่งจะส่งผ่านไปยังประเทศอื่นๆ ได้ออกเป็น 3 ช่องทาง ได้แก่ 1) ช่องทางภาคการเงิน 2) ช่องทางตลาดทุน และ 3) ช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ก.4.1 ช่องทางภาคการเงิน

วิกฤตการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่ง สามารถแพร่กระจายไปยังอีกประเทศ ผ่านช่องทางภาคการเงินได้ เนื่องจาก

- การตื่นตัวของสภาพคล่องในตลาดการเงินโลกจะส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องในตลาด การเงินภายในประเทศได้เช่นเดียวกัน
- การถือครองสินทรัพย์ในกองทุนหรือสถาบันการเงินในประเทศที่มีปัญหา
- การมีธุรกรรมเกี่ยวเนื่องกับสถาบันการเงินที่มีปัญหา
- การเข้ามาลงทุนในตลาดเงิน หรือถือหุ้นสถาบันการเงินในประเทศ โดยกองทุนหรือ สถาบันการเงินในประเทศที่มีปัญหา ซึ่งอาจเกิดการถอนทุนหรือเทขายสินทรัพย์ เมื่อกองทุนหรือสถาบันการเงินเหล่านี้ประสบปัญหา
- ปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูล ทำให้เกิดความตื่นตระหนกในผู้ลงทุนและผู้ฝากเงิน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับสถาบันการเงินในประเทศอื่น อาจทำให้ความเชื่อมั่นในภาคการเงิน หรือสถาบันการเงินลดลง และเกิดการเทขายสินทรัพย์หรือแห่ถอนเงินได้

ก.4.2 ช่องทางตลาดทุน

วิกฤตการณ์ทางการเงินในประเทศหนึ่ง จะส่งผลกระทบต่อตลาดทุนของตนเองและ ส่งผ่านผลกระทบไปยังตลาดทุนของประเทศอื่นได้ ดังนี้

- ผลตอบแทนและความผันผวนในผลตอบแทนของตลาดทุน จะประกอบไปด้วยส่วน ที่เกิดจากการส่งผ่านจากตลาดทุนในต่างประเทศ (Spillover Effect) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่เกิดปัญหาขึ้นคือสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการส่งผ่านผลกระทบไปสู่ตลาดอื่นได้ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในตลาดยุโรป

- การเทขายหลักทรัพย์จากกองทุนและนักลงทุนในประเทศที่เกิดปัญหา ซึ่งอาจเนื่องมาจากความต้องการเงินสดเพื่อให้เป็นไปตามการเรียกหลักประกันเพิ่ม (margin calls) หลังจากมูลค่าสินทรัพย์ที่ถือครองมีการปรับตัวลดลง หรือการปรับเปลี่ยนความชอบในความเสี่ยง ทำให้ตัดสินใจลดการลงทุนในบางตลาด เช่น ตลาดประเทศกำลังพัฒนา
- สภาพเศรษฐกิจหรือตลาดเงินที่อ่อนแอ จะส่งผลกระทบต่อปัจจัยพื้นฐานของบริษัท ซึ่งมีผลกระทบต่อเนื่องถึงราคาหุ้นของบริษัทเหล่านั้น
- ความอ่อนไหวของนักลงทุนจากปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูล ความไม่แน่นอนจากความผันผวนของเศรษฐกิจที่สูง และพฤติกรรมหมู่ (Herding behavior) ทำให้เกิดการเทขายหลักทรัพย์ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในประเทศอื่น

นอกจากนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นในตลาดทุนจากวิกฤตการณ์ทางการเงิน สามารถส่งผ่านไปยังภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงได้ ผ่านผลด้านความมั่งคั่ง (Wealth effect) ของผู้บริโภค เนื่องจากผู้บริโภคและภาคธุรกิจนิยมสะสมความมั่งคั่งผ่านการลงทุนและการออมในตลาดทุน วิกฤตการณ์ทางการเงินจะส่งผลให้ราคาหลักทรัพย์ในตลาดทุนลดลง ซึ่งส่งผลให้ผู้บริโภคมีความมั่งคั่งน้อยลง จึงมีการใช้จ่ายใช้สอยและลงทุนน้อยลง ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังภาคเศรษฐกิจที่แท้จริง

ก.4.3 ช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

วิกฤตการณ์ทางการเงินในประเทศหนึ่ง สามารถส่งผลกระทบต่ออีกประเทศหนึ่งผ่านช่องทางการค้าระหว่างประเทศได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าประเทศที่เกิดปัญหาเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญ และประเทศที่ได้รับผลกระทบเป็นประเทศที่พึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก โดยช่องทางการค้าระหว่างประเทศ สามารถแบ่งได้เป็น

- การค้าทางตรง เป็นผลมาจากการลดลงในอุปสงค์ของประเทศที่มีปัญหาโดยตรง ซึ่งทำให้ยอดการส่งออกสินค้าไปยังประเทศนั้นลดลง
- การค้าทางอ้อม เป็นผลจากการส่งออกที่ลดลงในสินค้าชั้นกลางไปยังประเทศที่ทำการผลิตหรือประกอบสินค้าขั้นสุดท้ายที่ลดลง เนื่องจากการลดลงของการบริโภคขั้นสุดท้ายในอุปสงค์ของตลาดที่มีปัญหา
- ผลลูกโซ่ (Multiplier effect) โดยเป็นผลมาจากการที่ประเทศอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจากประเทศที่มีปัญหา มีระดับรายได้ที่ลดลง จะทำให้มีการนำเข้าสินค้าลดลงตามไปด้วย

- การอ่อนตัวของอัตราแลกเปลี่ยนในประเทศที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน ทำให้ราคาสินค้าในประเทศนั้นถูกกว่าประเทศอื่นโดยเปรียบเทียบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้ประเทศคู่แข่งมีแรงกดดันจากการอ่อนตัวของอัตราแลกเปลี่ยน และเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินตามมาในที่สุด

งานศึกษาได้สรุปว่าช่องทางการค้าระหว่างประเทศจะเป็นช่องทางการส่งผ่านวิกฤตการณ์ทางการเงินมายังไทยได้รุนแรงที่สุด งานศึกษาชิ้นนี้จึงเลือกช่องทางดังกล่าวมาศึกษาเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม งานศึกษานี้จะไม่คำนึงถึงผลจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเนื่องจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ส่งผลให้อัตราแลกเปลี่ยนของไทยและประเทศที่ส่งออกสินค้าใกล้เคียงกับไทยปรับตัวในทิศทางเดียวกัน ผลจากการใช้แทนกัน (Substitution effect) จึงเกิดขึ้นอย่างจำกัด

ก.5 การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกจากสหรัฐอเมริกาไปภูมิภาคยุโรป

สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปมีขนาดทางเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับ 1 และ 2 ของโลก อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการเงิน การค้า และการลงทุนระหว่างกันเป็นมูลค่ามหาศาล งานศึกษาของ IMF (2009e) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของการเติบโตทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อสหภาพยุโรป และพบว่าถ้าเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาหดตัวลงร้อยละ 1 จะส่งผลให้เศรษฐกิจของสหภาพยุโรปหดตัวลงร้อยละ 0.5 ดังนั้นการเกิดวิกฤตการณ์ซัปไฟร์มในสหรัฐอเมริกาจึงส่งผลกระทบต่อไปยังเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปอย่างรุนแรง

ในปี ค.ศ. 2009 เศรษฐกิจของสหภาพยุโรปมีการหดตัวถึงร้อยละ 4.2 โดยเป็นผลมาจากการหดตัวของการลงทุนภาคเอกชนและการส่งออก ดัชนีผลผลิตภาคอุตสาหกรรมมีการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องจนมาอยู่ที่ระดับร้อยละ 20.3 ในเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 2009 ซึ่งเป็นการปรับตัวลดลงต่ำสุดนับจากปี ค.ศ. 2000 และเมื่อพิจารณาอัตราการว่างงานจะพบว่าการปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 7.7 ในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2008 มาอยู่ที่ระดับร้อยละ 9.4 เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 2009

นอกจากนี้ บริษัทล้มละลายในสหภาพยุโรปมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก โดยมีจำนวนบริษัทที่ล้มละลายเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในเยอรมันในปี ค.ศ. 2009 และในสหราชอาณาจักรเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008

สิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปได้รับการส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกปี ค.ศ. 2008 จากสหรัฐอเมริกา โดยจะทำการศึกษาการส่งผ่านผลกระทบโดยแบ่งช่องทางการส่งผ่านผลกระทบออกเป็น 3 ช่องทาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนที่ ก.4 ซึ่งประกอบไปด้วย ช่องทางภาคการเงิน ช่องทางตลาดทุน และช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ก.5.1 ช่องทางภาคการเงิน

วิกฤตที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องมายังภาคการเงินของยุโรปโดยเฉพาะในส่วนของการเสียหายจากการมีธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อบัณฑิตและสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้อง การมีลักษณะทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกับสหรัฐอเมริกาส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนในยุโรป อีกทั้งปัญหาสภาพคล่องจากวิกฤต ในสหรัฐอเมริกาที่ก่อให้เกิดการดึงตัวในตลาดเงินของสหภาพยุโรปตามไปด้วย ซึ่งส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อประเทศในยุโรป โดยเฉพาะประเทศที่มีหนี้สาธารณะในระดับที่สูงอีกด้วย

สถาบันการเงินในยุโรปได้รับความเสียหายจากการถือครองสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อบัณฑิตหรือการมีธุรกรรมเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินที่มีการลงทุนในสินเชื่อบัณฑิต ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการประมาณมูลค่าการดัดลดขนาดสินทรัพย์ของสถาบันการเงินยุโรปปี ค.ศ. 2007 - 2010 ของ IMF (2009a) ที่แสดงในตารางที่ ก.1 ซึ่งจะเห็นว่าสหราชอาณาจักรได้รับผลกระทบดังกล่าวรุนแรงกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคยุโรป อีกทั้งสัดส่วนการดัดลดมูลค่าสินทรัพย์ของสหราชอาณาจักร (ร้อยละ 7.2) กับสหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 8.2) ยังอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันการเงินในสหราชอาณาจักรมีสัดส่วนการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสินเชื่อบัณฑิตหรือสถาบันการเงินที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต ในอัตราที่สูงใกล้เคียงกับสถาบันการเงินในสหรัฐอเมริกา

ตารางที่ ก.1 มูลค่าการดัดลดขนาดสินทรัพย์ของสถาบันการเงินสำหรับปี ค.ศ. 2007 - 2010

ประเทศ	มูลค่าการดัดลดขนาดสินทรัพย์ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)	สัดส่วนเมื่อเทียบกับสินทรัพย์ ของระบบธนาคาร (ร้อยละ)
สหราชอาณาจักร	604	7.2
สหภาพยุโรป (เฉพาะประเทศที่ใช้เงินสกุลยูโร)	814	3.6

ที่มา: IMF (2009a)

ความเสียหายจากสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ที่สถาบันการเงินในสหราชอาณาจักรได้รับ ส่งผลให้สถาบันการเงินหลายแห่งต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือยอมรับข้อเสนอซื้อกิจการ (Takeover) หรือควบรวมกิจการกับสถาบันการเงินอื่น (Merger) เพื่อไม่ให้เกิดล้มละลาย เช่น ธนาคารแบรดฟอร์ดแอนด์บิงลีย์ (Bradford & Bingley) ต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหราชอาณาจักรจนนำมาสู่การยึดกิจการโดยรัฐ (Nationalize) ธนาคารอัลไลแอนซ์แอนด์เลสเตอร์ (Alliance & Leicester) ต้องยอมรับข้อเสนอการซื้อกิจการของธนาคารบังโก ซานตานเดอร์ (Banco Santander) ซึ่งเป็นกลุ่มสถาบันการเงินจากสเปน และการเข้าถือหุ้นของกระทรวงการคลังของสหราชอาณาจักรในธนาคารรอยัลแบงก์ออฟสกอตแลนด์ (Royal Bank of Scotland: RBS) ธนาคารเอชบีโอเอส (HBOS) และธนาคารลอยด์ ทีเอสบี (Lloyd TS)⁸

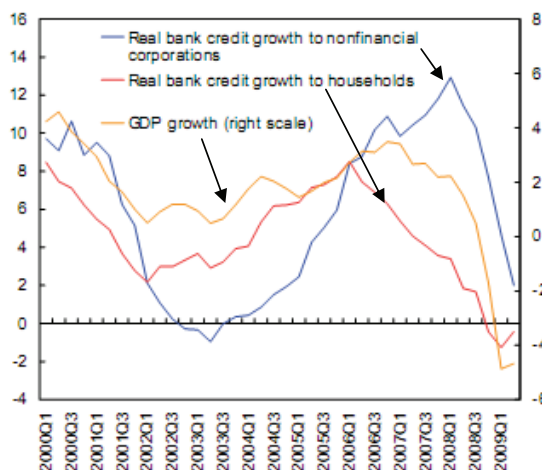
เช่นเดียวกันกับสถาบันการเงินอื่นๆ ในยุโรป เช่น ฟอร์ติส (Fortis) ของกลุ่มประเทศเบลเยียมและเด็คเซีย (Dexia) ของเบลเยียมและฝรั่งเศส ที่ต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล เนื่องจากประสบปัญหาด้านสภาพคล่องจากความเสียหายจากสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์และความเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินที่มีปัญหาในสหรัฐอเมริกา

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสถาบันการเงินของสหภาพยุโรปดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ส่งผลให้การขยายตัวของสินเชื่อในระบบสถาบันการเงินยุโรปมีการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 2008 เนื่องจากความเสี่ยงในระบบการเงินที่สูงขึ้นในช่วงที่เกิดวิกฤต การปรับเปลี่ยนความชอบในความเสี่ยงของสถาบันการเงิน รวมถึงการที่สถาบันการเงินมีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่สูง จึงมีความระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อมากขึ้นเพื่อป้องกันการเพิ่มขึ้นของหนี้สูญที่อาจทำให้ไม่สามารถรักษาสัดส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง (Capital adequacy ratio) ได้ตามมาตรฐาน Basel II

⁸ การที่กระทรวงการคลังของสหราชอาณาจักรเข้าถือหุ้นในธนาคารเอชบีโอเอสและธนาคารลอยด์ ทีเอสบีนั้น เป็นการเข้าถือหุ้นภายใต้เงื่อนไขว่าทั้งสองธนาคารจะต้องมีการควบรวมกิจการกัน

ซึ่งสอดคล้องกับ IMF (2009b) ที่พบว่าสินเชื่อภาคครัวเรือนของยุโรปมีการหดตัวในไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2008 รวมถึงการขยายตัวที่ลดลงของสินเชื่อภาคธุรกิจ ดังที่แสดงในภาพที่ ก.1

ภาพที่ ก.1 การขยายตัวของสินเชื่อในสหภาพยุโรป (คิดเป็นสัดส่วนต่อ GDP)



ที่มา: IMF (2009b)

นอกจากนี้ หลายประเทศในยุโรปยังประสบปัญหาฟองสบู่ในภาคอสังหาริมทรัพย์ เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส สเปน และไอร์แลนด์ ซึ่งส่งผลให้สถาบันการเงินขาดสภาพคล่อง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของหนี้สูญในสินเชื่ออสังหาริมทรัพย์อันเป็นผลจากการเพิ่มสูงขึ้นของอัตราดอกเบี้ย และการลดลงของมูลค่าสินทรัพย์ที่ใช้ค้ำประกันเงินกู้ (Collateral) ส่งผลให้ลูกหนี้มีความสามารถในการชำระหนี้ลดลง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาฟองสบู่แตกในภาคอสังหาริมทรัพย์ของสหภาพยุโรปมีความรุนแรงน้อยกว่าของสหรัฐอเมริกา ดังจะเห็นได้จากการปรับตัวลดลงของราคาที่อยู่อาศัยในระดับที่น้อยกว่า ดังที่แสดงในตารางที่ ก.2 นอกจากนี้ สถาบันการเงินในภูมิภาคยุโรปไม่ได้มีการออกตราสารอนุพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อภาคอสังหาริมทรัพย์ที่ซับซ้อนมาก เช่น CDO ดังเช่นที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา จึงทำให้การขยายผลกระทบของสินเชื่อที่มีปัญหาสู่ภาคการเงินอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า

**ตารางที่ ก.2 อัตราการเปลี่ยนแปลงในดัชนีราคาที่อยู่อาศัยของสหรัฐอเมริกา
และประเทศในสหภาพยุโรป**

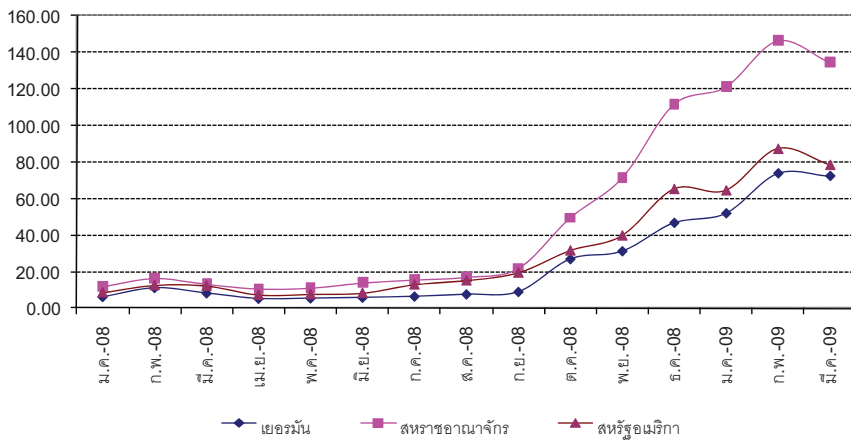
ประเทศ	อัตราการเปลี่ยนแปลงใน ดัชนีราคาที่อยู่อาศัยใน ไตรมาสที่ 1 ปี ค.ศ. 2009
สหรัฐอเมริกา	-14
สหราชอาณาจักร (เฉพาะอังกฤษและเวลส์)	-12.6
สเปน	-6.5
ไอซ์แลนด์	-6.8
เยอรมัน	0.3
อิตาลี	-3.5
ฝรั่งเศส	-8.3

ที่มา: Financial Times

ปัญหาฟองสบู่แตกในภาคอสังหาริมทรัพย์ เป็นหนึ่งในปัญหาเศรษฐกิจมหภาคของยุโรปที่มีความคล้ายคลึงกับสหรัฐอเมริกา อีกทั้งกลุ่มประเทศทั้งสองยังมีความคล้ายคลึงกันในปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น โครงสร้างตลาดเงิน โครงสร้างทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ประกอบกับการที่ภาคการเงินของยุโรปมีความเชื่อมโยงกับสหรัฐอเมริกาในระดับที่สูง จึงส่งผลให้นักลงทุนมีการปรับเปลี่ยนการคาดการณ์ภาวะเศรษฐกิจของยุโรปว่าอาจประสบปัญหาเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา นักลงทุนจึงขาดความเชื่อมั่นในการลงทุนในตลาดเงินของสหภาพยุโรป ซึ่งพิจารณาได้จาก Credit Default Swap (CDS) spread⁹ ในยุโรปนับจากไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2008 ที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงไตรมาสแรกของปี ค.ศ. 2009 ซึ่งสะท้อนถึงความเสี่ยงที่สูงขึ้นในตลาดเงิน ดังที่แสดงในภาพที่ ก.2

⁹ Credit Default Swap (CDS) เป็นตราสารอนุพันธ์ที่ใช้ในการประกันความเสี่ยงสำหรับการผิดนัดชำระ (Default) ของตราสารหนี้ โดย Credit Default Swap spread คือ ค่าธรรมเนียมที่ผู้ซื้อการประกันความเสี่ยงเป็นผู้จ่ายให้กับผู้ขาย CDS การปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นของ CDS spread นี้สะท้อนถึงความเสี่ยงในการผิดนัดชำระที่เพิ่มสูงขึ้น หรือค่าส่วนเพิ่มความเสี่ยง (Risk premium) ของตราสารหนี้เมื่อเทียบกับตราสารที่ไม่มีความเสี่ยง เช่น ตั๋วเงินคลัง (Treasury Bill)

ภาพที่ ก.2 Credit Default Swap ของประเทศในสหภาพยุโรป



ที่มา: IMF (2009a)

หากพิจารณาสภาพคล่องของตลาดเงินยูโรจะพบว่ามีความตึงตัวอย่างรุนแรงนับจากปี ค.ศ. 2008 ดังจะเห็นได้จาก TED spread¹⁰ ของประเทศที่ใช้เงินสกุลยูโรได้มีการปรับตัวสูงขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่เลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลายในสหรัฐอเมริกา TED spread ของสหภาพยุโรปได้ปรับตัวสูงขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 3.25 เมื่อเปรียบเทียบกับในภาวะปกติที่ค่า TED spread จะอยู่ที่ระดับร้อยละ 0.1 ถึง 0.2 ดังที่แสดงในภาพที่ ก.3

ภาพที่ ก.3 TED Spread ของยุโรป



ที่มา: Zanders (<http://zanders.eu>)

¹⁰ TED Spread ของประเทศที่ใช้เงินสกุลยูโร คือ ส่วนต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยระหว่างธนาคารของสหภาพยุโรป (European Interbank offer rate: EURIBOR) กับอัตราดอกเบี้ยที่ไม่มีความเสี่ยง ซึ่งในภาพที่ ก.3 ใช้อัตราดอกเบี้ยพันธบัตรของเยอรมนี

การดึงตัวของสภาพคล่องในตลาดเงินยังส่งผลต่อสถาบันการเงินในยุโรปเป็นอย่างมาก เช่น การที่ธนาคารแลนด์สแบงก์ (Landsbanki) กลิตนีร์ (Glitnir) และโคพิทิง (Kaupthing) ของไอซ์แลนด์ซึ่งเป็นธนาคารที่พึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากตลาดการเงินระหว่างประเทศและการรับฝากเงินจากต่างประเทศ¹¹ ประสบปัญหาสภาพคล่องอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากการดึงตัวของสภาพคล่องในตลาดการเงินระหว่างประเทศในช่วงปลายเดือนกันยายนและต้นเดือนตุลาคมปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ฝากเงินอย่างมากจนเกิดการแห่ไปถอนเงิน (Bank run) ส่งผลให้รัฐบาลไอซ์แลนด์ต้องเข้ามาควบคุมและยึดกิจการ (Nationalize) เพื่อป้องกันการล้มของสถาบันการเงินดังกล่าว และยับยั้งไม่ให้ผลกระทบลุกลามไปยังสถาบันการเงินอื่นๆ ในประเทศ

นอกจากนี้ ธนาคารนอร์ทเทิร์นร็อก (Northern Rock) ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่เน้นการปล่อยสินเชื่อให้กับภาคอสังหาริมทรัพย์ในสหราชอาณาจักร ยังประสบปัญหาด้านสภาพคล่องและไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนจากตลาดการเงินระหว่างประเทศได้ เนื่องจากภาวะดึงตัวของตลาดเงินและการลดการปล่อยสินเชื่อให้กับสถาบันการเงินที่มีธุรกรรมเกี่ยวข้องกับภาคอสังหาริมทรัพย์ แม้ว่าธนาคารจะมีฐานะทางการเงินที่ดีก็ตาม ทำให้ธนาคารต้องขอความช่วยเหลือฉุกเฉินจากธนาคารกลางอังกฤษในช่วงเดือนกันยายนปี ค.ศ. 2008 ผู้ฝากเงินจึงเกิดความไม่มั่นใจในสถานะของธนาคาร จนส่งผลให้เกิดการแห่ไปถอนเงิน (Bank run) เป็นครั้งแรกในรอบกว่า 100 ปีของระบบธนาคารในสหราชอาณาจักร กระทรวงการคลังและธนาคารกลางอังกฤษจึงต้องประกาศรับประกันเงินฝากของธนาคารนอร์ทเทิร์นร็อก เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ฝากเงินและให้ความช่วยเหลือกับธนาคารในด้านสภาพคล่องจนนำมาสู่การยึดกิจการโดยภาครัฐในเดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ. 2009 ในที่สุด

การดึงตัวของตลาดเงิน ยังส่งผลกระทบต่อประเทศในสหภาพยุโรปที่มีระดับหนี้สาธารณะและการขาดดุลงบประมาณที่สูง และพึ่งพิงการกู้เงินจากตลาดการเงินระหว่างประเทศอันประกอบไปด้วย กรีซ สเปน โปรตุเกส และไอร์แลนด์¹² ซึ่งต้องเผชิญกับต้นทุนในการกู้ยืมที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก นักลงทุนจึงขาดความเชื่อมั่นในความสามารถในการชำระหนี้ของประเทศดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อเนื่องให้เงินยูโรอ่อนค่าลงด้วย โดยกรีซเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุดในกลุ่มนี้เนื่องจากมีระดับหนี้สาธารณะต่อ GDP สูงที่สุด และผลกระทบดังกล่าวทำให้องค์กรจัดอันดับความน่าเชื่อถือต่างปรับลดระดับความน่าเชื่อถือของพันธบัตรรัฐบาลของกรีซลงมาที่ระดับขยะ (Junk status)

¹¹ การรับฝากเงินของธนาคารดังกล่าว ส่วนมากจะมาจากประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของสหราชอาณาจักร

¹² เมื่อพิจารณาในระดับหนี้สินต่อ GDP จะพบว่าของกรีซอยู่ที่ระดับร้อยละ 112.6 สเปน ร้อยละ 54.3 และไอร์แลนด์ ร้อยละ 65.8

วิกฤตการณ์หนี้สาธารณะของกรีซส่งผลให้ผู้นำของประเทศในสหภาพยุโรปต้องหามาตรการให้ความช่วยเหลือเป็นการเร่งด่วน เพื่อไม่ให้เกิดการส่งผลกระทบลุกลามไปยังประเทศอื่นๆ ที่ใช้เงินสกุลยูโร โดยเฉพาะประเทศที่มีปัจจัยพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันกับกรีซ เช่น สเปน โปรตุเกส ไอร์แลนด์ และอิตาลี และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการถอนตัวจากการใช้เงินสกุลยูโรของกรีซหรือประเทศอื่นๆ ที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป สหภาพยุโรปได้รับผลกระทบของวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกาผ่านช่องทางภาคการเงินที่รุนแรง อันจะเห็นได้จากการตัดลดขนาดสินทรัพย์ของสถาบันการเงินในภูมิภาคยุโรป อันเป็นผลมาจากการลงทุนในสินเชื่อบีเอ็มพี และการที่สถาบันการเงินในหลายๆ ประเทศในยุโรปประสบปัญหาด้านสภาพคล่องที่รุนแรง จนรัฐบาลจำเป็นต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือหรือควบคุมกิจการเพื่อป้องกันไม่ให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นลุกลามออกไปมาก รวมถึงการขาดความเชื่อมั่นของนักลงทุนอันเนื่องมาจากการที่หลายประเทศในสหภาพยุโรปมีลักษณะทางเศรษฐกิจมหภาคที่คล้ายคลึงกับสหรัฐอเมริกา เช่น ปัญหาฟองสบู่แตกในภาคอสังหาริมทรัพย์ และปัญหาการดึงตัวของตลาดเงินที่ส่งผลให้ประเทศที่พึ่งพิงหนี้สินต่างประเทศในสัดส่วนที่สูงจนเกิดปัญหาลุกลามเป็นวิกฤตการณ์หนี้สาธารณะในยุโรป

ก.5.2 ช่องทางด้านตลาดทุน

ผลตอบแทนและความผันผวนของราคาหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ของยุโรป นอกจากจะถูกกำหนดโดยปัจจัยพื้นฐานและพฤติกรรมของนักลงทุนในตลาดแล้ว ยังมีส่วนที่ได้รับผลกระทบมาจากตลาดหลักทรัพย์ของประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในตลาดหลักทรัพย์และระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาจะส่งผลกระทบมายังตลาดหลักทรัพย์ของสหภาพยุโรปอย่างรวดเร็วและรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากความอ่อนไหวของนักลงทุน ดังจะเห็นได้จากการปรับตัวลดลงอย่างรุนแรงของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคยุโรป และการชะลอตัวของการไหลเข้าของเงินลงทุนในหลักทรัพย์ในช่วงดังกล่าว

งานศึกษาของ Diebold และ Yilmaz (2008) ทำการวัดระดับการส่งผ่านผลกระทบจากตลาดทุนในสหรัฐอเมริกามายังตลาดทุนของประเทศอื่นๆ และพบว่าผลตอบแทนของตลาดทุนเยอรมันได้รับผลกระทบจากสหรัฐอเมริกาถึงร้อยละ 40.8 ในขณะที่ตลาดทุนของอังกฤษและฝรั่งเศส ได้รับผลกระทบที่ส่งผ่านถึงร้อยละ 40.3 และ 38.3 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของตลาดหลักทรัพย์สหรัฐอเมริกาที่มีต่อตลาดหลักทรัพย์ของยุโรปเป็นอย่างมาก

Hwang และคณะ (2009) ได้ทำการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพลวัตแบบมีเงื่อนไข (Dynamic conditional correlation) ระหว่างดัชนีหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกากับอีก 38 ประเทศจากภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และลาตินอเมริกา โดยผลการศึกษาพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างดัชนีหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกาและของยุโรปจะมีการปรับตัวสูงขึ้นในช่วงที่

เกิดวิกฤตฯ โดยเฉพาะในช่วงปลายปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดความปั่นป่วนในตลาดการเงินสหรัฐฯ อันเนื่องมาจากการล้มละลายของเลแมนบราเดอร์ส แสดงให้เห็นว่าวิกฤตการณ์ซับไพรม์ทำให้ผลกระทบจากตลาดหลักทรัพย์สหรัฐอเมริกาส่งผ่านมายังตลาดหลักทรัพย์ในยุโรปได้มากกว่าในภาวะปกติ

งานศึกษาของ Horta และคณะ (2008) ซึ่งพิจารณาถึงการแพร่กระจายผลกระทบจากวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกาไปยังกลุ่มประเทศ G7 ได้ข้อสรุปใกล้เคียงกับ Hwang และคณะ (2009) กล่าวคือ ในช่วงวิกฤตการณ์ซับไพรม์นั้น ตลาดหลักทรัพย์ในกลุ่มประเทศ G7 ในยุโรป เช่น อิตาลี สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส จะได้รับผลจากการติดต่อ (Contagion effect) จากสหรัฐอเมริกา และในวันที่ 15 กันยายนปี ค.ศ. 2008 ที่เลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย จะพบว่า ดัชนีหลักทรัพย์ของยุโรปมีการปรับตัวลดลงอย่างรุนแรงเช่นเดียวกับดัชนีหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกา ดังที่แสดงในตารางที่ ก.3

**ตารางที่ ก.3 การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป
เมื่อเลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย**

ดัชนีหลักทรัพย์	อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
ดัชนี Down Jones (สหรัฐอเมริกา)	-4.4
ดัชนี Euro Stoxx 50 (สหภาพยุโรป)	-3.67
ดัชนี FTSE (สหราชอาณาจักร)	-3.92
ดัชนี CAC-40 (ฝรั่งเศส)	-3.78
ดัชนี DAX (เยอรมัน)	-2.74

ที่มา: Bloomberg

อย่างไรก็ดี ดัชนีหลักทรัพย์ของสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และเยอรมัน รวมถึงดัชนี Euro Stoxx 50 ได้มีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับจากจุดต่ำที่สุดในเดือนมีนาคมปี ค.ศ. 2009 เป็นต้นมา แม้ว่าเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปจะยังอยู่ในช่วงเศรษฐกิจถดถอยในไตรมาสที่ 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อดัชนีหลักทรัพย์ในช่วงไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 นั้นเป็นการปรับตัวที่รุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น (Overshoot)

ตารางที่ ก.4 เปรียบเทียบดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคยุโรป ณ จุดต่ำสุดเมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 2009 กับเมื่อสิ้นปี ค.ศ. 2009

ตารางที่ ก.4 ดัชนีหลักทรัพย์ในสหภาพยุโรปเมื่อสิ้นปีค.ศ. 2009

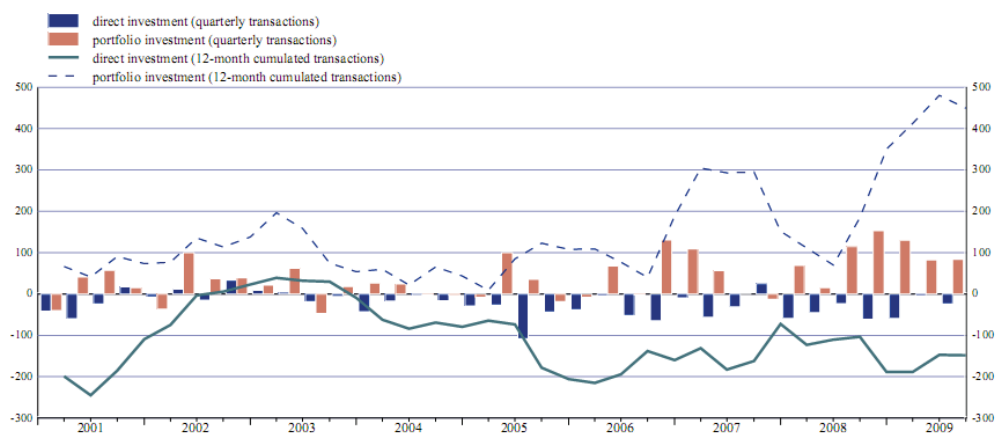
ดัชนีหลักทรัพย์	มีนาคม ค.ศ. 2009	สิ้นปี ค.ศ. 2009
ดัชนี Euro Stoxx 50 (สหภาพยุโรป)	1,809.9	2,964.9
ดัชนี FTSE (สหราชอาณาจักร)	3,645.8	5,412.8
ดัชนี CAC-40 (ฝรั่งเศส)	2,519.2	3,936.3
ดัชนี DAX (เยอรมัน)	3,666.4	5,957.4

ที่มา: Bloomberg

เมื่อพิจารณาถึงการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศในภูมิภาคยุโรป โดยอาศัยข้อมูลการไหลเข้าสุทธิของเงินลงทุนในหลักทรัพย์ (Net portfolio investment) จากภาพที่ ก.4 จะพบว่ายังมีการไหลเข้าสุทธิของเงินลงทุนในหลักทรัพย์อย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าตลาดหลักทรัพย์ในภูมิภาคยุโรปไม่ได้รับผลกระทบจากการถอนการลงทุนจากนักลงทุนต่างชาติมากนัก เนื่องจากตลาดสหภาพยุโรปเป็นตลาดที่พัฒนาแล้ว (Mature market) จึงถือว่ามีความเสี่ยงในทัศนคติของนักลงทุนที่ต่ำกว่าตลาดของประเทศกำลังพัฒนาโดยเปรียบเทียบ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงความชอบในความเสี่ยง (Risk appetite) ในช่วงที่เกิดวิกฤต จะทำให้นักลงทุนเลือกการการลงทุนในตลาดของยุโรปมากกว่าตลาดประเทศกำลังพัฒนา

อย่างไรก็ดี การไหลเข้าสุทธิของเงินลงทุนในหลักทรัพย์มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกับดัชนีหลักทรัพย์ กล่าวคือ เงินลงทุนในหลักทรัพย์ไหลเข้าสุทธิลดลงอย่างมากในช่วงไตรมาสที่ 3 และ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่นักลงทุนและกองทุนป้องกันความเสี่ยงมีการขายหลักทรัพย์เพื่อให้มีเงินสดเพียงพอกับการเรียกหลักประกันเพิ่ม (Margin call) เนื่องจากภาวะขาดทุนจากสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพร์มหรือการลงทุนในสินทรัพย์ที่ออกโดยสถาบันการเงินที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต และภาวะการขาดความเชื่อมั่นของนักลงทุน

ภาพที่ ก.4 การลงทุนทางตรงระหว่างประเทศและการลงทุนในหลักทรัพย์ของภูมิภาคยุโรป



ที่มา: European Central Bank Monthly Bulletin, January 2010

กล่าวโดยสรุปแล้ว การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกาไปยังภูมิภาคยุโรปทางตลาดทุนนั้น เป็นผลจากการติดต่อ (Contagion effect) จากตลาดหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากทิศทางการปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในสหภาพยุโรปซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่วิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกามีความรุนแรงมาก โดยอยู่ในลักษณะการปรับเปลี่ยนที่รุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น (Overshoot) ในขณะที่นักลงทุนส่วนมากยังมีความเชื่อมั่นในการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ของยุโรป จึงทำให้ดัชนีหลักทรัพย์ในยุโรปปรับตัวลดลงอย่างรุนแรงในระยะสั้นเท่านั้น

ก.5.3 ช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

สหภาพยุโรปเป็นกลุ่มประเทศที่มีมูลค่าการค้าระหว่างประเทศสูงที่สุดในโลก หรือประมาณ 1,363.9 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี ค.ศ. 2008 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 7 ของ GDP ของสหภาพยุโรป โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของสหภาพยุโรป กล่าวคือกลุ่มประเทศทั้งสองมีมูลค่าการค้าระหว่างกันถึง 631 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี ค.ศ. 2008 หรือคิดเป็นร้อยละ 46.2 ของมูลค่าการค้าทั้งหมดของสหภาพยุโรป ในปี ค.ศ. 2009 สำนักงานผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกาประมาณการณ์ว่ามูลค่าความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปอยู่ที่ระดับ 2.7 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อวัน และก่อให้เกิดการจ้างงานรวมกันถึง 14 ล้านคน

ลักษณะการค้าของสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกานั้น จะเป็นการค้าทางตรงเป็นหลัก เนื่องจากทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปมีค่าจ้างแรงงานที่สูง การไปตั้งฐานการผลิตในอีกประเทศหนึ่งของบรรษัทข้ามชาติ จึงเป็นไปได้เพื่อการผลิตสำหรับจำหน่ายสินค้าในประเทศนั้นๆ

ไม่ใช้การลงทุนเพื่อสร้างเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ จึงมีความสัมพันธ์ในรูปแบบของการค้าทางอ้อมระหว่างกันไม่สูงนัก

สินค้าส่งออกที่สำคัญจากยุโรปไปยังสหรัฐอเมริกาคือสินค้าอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักร อุปกรณ์การขนส่ง และรถยนต์ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40 ของมูลค่าการส่งออกไปสหรัฐอเมริกาทั้งหมด สินค้าส่งออกที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ เคมีภัณฑ์ เชื้อเพลิง และสินค้าอุตสาหกรรมอื่นๆ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าทุนและสินค้าตามวัฏจักร (Pro-cyclical) เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการหดตัวในอุปสงค์ของสินค้านำเข้าจากสหภาพยุโรปอย่างรุนแรง โดยในปี ค.ศ. 2009 มูลค่าการนำเข้าของสหรัฐอเมริกาจากสหภาพยุโรปมีการหดตัวลงถึงร้อยละ 23.5 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี ค.ศ. 2008 ดังที่แสดงอยู่ในตารางที่ ก.5

ตารางที่ ก.5 การขยายตัวของมูลค่าการส่งออกจากภูมิภาคยุโรปไปสหรัฐอเมริกา

ประเทศ	ปี ค.ศ. 2008 (ร้อยละ)	ปี ค.ศ. 2009 (ร้อยละ)
สหภาพยุโรป	N/A	-23.5
เยอรมัน	4.6	-26.9
อิตาลี	3.14	-26.9
ฝรั่งเศส	5.76	-22.7
สหราชอาณาจักร	2.98	-18.9

ที่มา: International Trade Administration, US Department of Commerce

ในส่วนของการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศนั้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลของ European Economic Statistic ปี ค.ศ. 2009 จะพบว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปมีความเกี่ยวข้องกัน ในด้านการลงทุนระหว่างประเทศที่สูง โดยสหรัฐอเมริกาคือประเทศที่มีการเข้ามาลงทุนทางตรงในสหภาพยุโรปสูงเป็นอันดับ 1 หรือคิดเป็นร้อยละ 45 ของการลงทุนทางตรงทั้งหมดในสหภาพยุโรป¹³ อย่างไรก็ตาม ในช่วง 3 ไตรมาสแรกของปี ค.ศ. 2009 นั้น ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นว่ายังมีการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศจากสหรัฐอเมริกาเข้ามาในสหภาพยุโรปอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีอัตราการเติบโตที่ลดลงก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่องทางการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศไม่ได้เป็นช่องทางในการส่งผ่านผลกระทบจากวิกฤต แต่อย่างไร

¹³ ข้อมูลปี ค.ศ. 2007

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าสหภาพยุโรปได้รับผลกระทบในด้านการค้าทางตรงที่รุนแรง โดยมีการหดตัวของส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกาในอัตราที่สูง แต่เมื่อพิจารณาการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศ จะพบว่าสหภาพยุโรปไม่ได้รับผลกระทบทางช่องทางนี้เนื่องจากไม่มีการลงทุนแต่อย่างใด

ก.5.4 บทสรุปและสถานการณ์ปัจจุบัน

สหภาพยุโรปเป็นภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากวิกฤตฯ ที่มีต้นกำเนิดในสหรัฐอเมริกา โดยช่องทางที่สหภาพยุโรปได้รับผลกระทบที่รุนแรงได้แก่ช่องทางภาคการเงินและการค้าระหว่างประเทศ ในส่วนของช่องทางภาคการเงินนั้น เกิดจากการที่ยุโรปกับสหรัฐอเมริกามีความเชื่อมโยงของภาคการเงินระหว่างกันที่สูงมาก ผลกระทบจากวิกฤตฯ จึงลุกลามมายังสถาบันการเงินในยุโรปได้อย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการตั้งตัวของสภาพคล่องในตลาดเงินของยุโรป การตัดลดมูลค่าสินทรัพย์ของสถาบันการเงินอันเนื่องมาจากสินเชื่อซับไพร์มหรือจากความเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ อย่างรุนแรง การขาดความเชื่อมั่นของนักลงทุน และปัญหาต่อเนื่องมายังหนี้สาธารณะของรัฐบาลในหลายประเทศของสหภาพยุโรป

ในส่วนของช่องทางด้านการค้าระหว่างประเทศนั้น เนื่องจากสหรัฐอเมริกาคือประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของสหภาพยุโรป ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในสหรัฐอเมริกา ทำให้เกิดการหดตัวของอุปสงค์ในสินค้านำเข้าอย่างรุนแรง จึงส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของยุโรปผ่านช่องทางการค้าระหว่างประเทศอย่างรุนแรง โดยเฉพาะประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญกับสหรัฐอเมริกา เช่น เยอรมัน สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส

ในส่วนของช่องทางด้านตลาดทุนนั้น สามารถส่งผ่านผลกระทบจากวิกฤตฯ ได้ในระยะสั้นเท่านั้น ดัชนีหลักทรัพ์ของประเทศในสหภาพยุโรปได้รับผลกระทบที่รุนแรงในช่วงไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 และไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 แต่ได้มีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาต่อมา และยังมีแนวโน้มการไหลเข้าของเงินลงทุนในหลักทรัพ์อย่างต่อเนื่อง แม้จะปรับตัวลดลงอย่างมากในช่วงปลายปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดวิกฤตฯ ส่งผลกระทบต่อสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรง

ก.6 การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกจากสหรัฐอเมริกาไปภูมิภาคเอเชีย¹⁴

เศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียมีความเชื่อมโยงกับสหรัฐอเมริกาในระดับที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญที่สุดของภูมิภาคเอเชีย เมื่อเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาประสบภาวะถดถอย จึงส่งผลกระทบมายังประเทศในภูมิภาคเอเชียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันจะเห็นได้จากงานศึกษาของ IMF (2008) ที่พิจารณาการแพร่กระจายของภาวะเศรษฐกิจถดถอยจากสหรัฐอเมริกามายังภูมิภาคเอเชีย และพบว่าหากเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกามีการหดตัวลงร้อยละ 1 จะทำให้เศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียหดตัวลงร้อยละ 0.6 ในงานศึกษาชิ้นเดียวกันนี้ยังพบว่าประเทศที่มีความเชื่อมโยงทางการค้าและการเงินในระดับที่สูงกับสหรัฐอเมริกา จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในภาวะเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาในระดับที่รุนแรงขึ้นตามไปด้วย

การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกามายังภูมิภาคเอเชีย จะเห็นได้จากการเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยของประเทศในภูมิภาคในเวลาไล่เลี่ยกับสหรัฐอเมริกา ข้อมูลของ ADB (2009b) แสดงให้เห็นว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ เกาหลีใต้ ฮังการี มาเลเซีย ไทย และไต้หวัน มีการหดตัวลดลงตั้งแต่ไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2008 และมีการหดตัวของเศรษฐกิจหดตัวรุนแรงที่สุดในไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 สอดคล้องกับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาที่มีการหดตัวตั้งแต่ไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2008 ในขณะที่ญี่ปุ่นมีการหดตัวของเศรษฐกิจตั้งแต่ไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2008 และมีการหดตัวรุนแรงที่สุดในไตรมาสที่ 4 ของปีเดียวกัน

ในส่วนของการคาดการณ์ อัตราการเติบโตของการผลิตภาคอุตสาหกรรมของเกาหลีใต้ ฮังการี สิงคโปร์ และไต้หวันมีการหดตัวอย่างรุนแรงในช่วงไตรมาสที่ 3 และ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ในขณะที่ดัชนีผลผลิตภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นมีการหดตัวอย่างรุนแรงในไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกาได้แพร่กระจายมายังภูมิภาคเอเชียแล้ว

สำหรับภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นหนึ่งในภาคการผลิตที่มีความสำคัญมากสำหรับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียนั้น กลับไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าจำเป็น นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2008 ราคาสินค้าเกษตรโดยรวมยังมีการปรับตัวสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากปัญหาภัยแล้งในประเทศผู้ผลิตหลายประเทศ และปัญหาราคาน้ำมันที่ปรับตัวขึ้นสูง

¹⁴ ภูมิภาคเอเชียในที่นี้ หมายถึง กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม) และเอเชียตะวันออก (จีน ญี่ปุ่น ฮังการี เกาหลีใต้ ไต้หวัน)

ในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงช่องทางการแพร่กระจายวิกฤตฯ จากสหรัฐอเมริกาไปยังภูมิภาคเอเชีย โดยจะแบ่งการพิจารณาออกเป็น 3 ช่องทาง ได้แก่ ช่องทางภาคการเงิน ช่องทางตลาดทุน และช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ก.6.1 ช่องทางภาคการเงิน

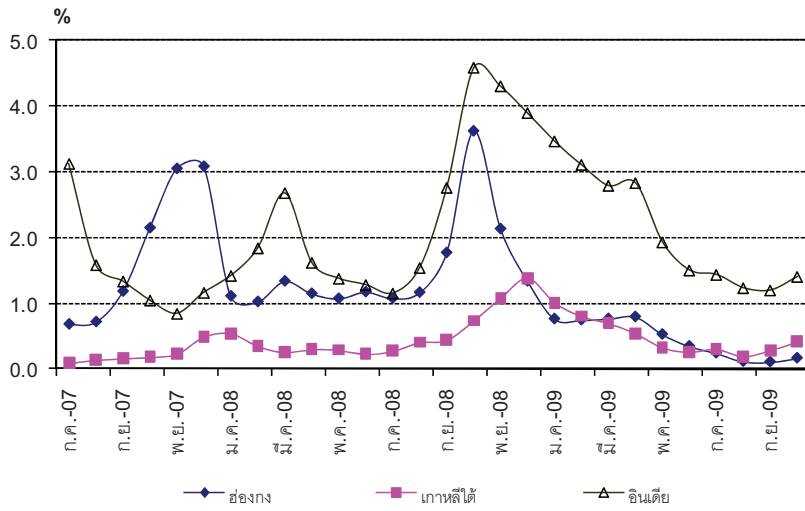
ความเชื่อมโยงระหว่างภาคการเงินของภูมิภาคเอเชียและสหรัฐอเมริกาเกิดได้หลายช่องทางดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อ ก.4.1 โดยช่องทางที่เป็นไปได้คือ การดึงดูดของตลาดเงินในภูมิภาคเอเชียตามภาวะตลาดเงินของสหรัฐอเมริกาและโลก และความเชื่อมโยงผ่านสถาบันการเงินที่ถือครองหลักทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อบริษัทที่ก่อปัญหาในสหรัฐอเมริกา

หากพิจารณาถึงความดึงดูดของสภาพคล่องในตลาดเงิน ในช่วงไตรมาสที่ 3 และ 4 ของปี ค.ศ. 2008 อันเป็นช่วงที่วิกฤตการณ์ซับไพรม์ได้ลุกลามไปยังภาคการเงินของสหรัฐอเมริกาและประเทศต่างๆ ทั่วโลก จะพบว่ากลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียได้รับผลกระทบในด้านสภาพคล่องซึ่งส่งผ่านมาจากสหรัฐอเมริกาเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากค่า TED spread¹⁵ ของประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ฮองกง อินเดีย และญี่ปุ่นที่มีการปรับตัวสูงขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเดือนกันยายนและตุลาคมของปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงที่วิกฤตฯ ได้แพร่กระจายไปทั่วโลก TED spread ของบางประเทศในภูมิภาค เช่น อินเดียและฮองกงมีการปรับตัวสูงขึ้นกว่า 2 เท่า เมื่อเทียบกับเดือนมกราคมปี ค.ศ. 2008 ในขณะที่ TED spread ของญี่ปุ่นมีการปรับตัวขึ้นสูงกว่า 3 เท่าในไตรมาสสุดท้ายของปี ค.ศ. 2008 เมื่อเทียบกับเดือนมกราคมปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกิดวิกฤตฯ ดังที่แสดงในภาพที่ ก.5 และ ก.6

อย่างไรก็ดี TED spread ของประเทศในภูมิภาคเอเชีย มีการปรับตัวกลับเข้าสู่ระดับใกล้เคียงกับช่วงก่อนเกิดวิกฤตฯ อย่างรวดเร็วในช่วงไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียนั้นไม่ได้ประสบปัญหาด้านสภาพคล่องที่รุนแรงอย่างแท้จริง แต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นการปรับตัวของตลาดเงินในลักษณะรุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น (Overshoot) ประกอบเข้ากับพฤติกรรมหมู่นักลงทุนเท่านั้น และถ้าพิจารณาอัตราส่วนสินทรัพย์สภาพคล่อง (Current assets) ต่อหนี้สินระยะสั้นของสถาบันการเงินในภูมิภาค ดังที่แสดงในตารางที่ ก.6 จะเห็นได้ว่าส่วนมากประเทศในภูมิภาคเอเชียจะมีอัตราส่วนดังกล่าวอยู่ในระดับที่สูง แสดงให้เห็นว่าภาคการเงินของภูมิภาคเอเชียยังมีฐานะทางสภาพคล่องที่ดี ความดึงดูดในตลาดเงินที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนการคาดการณ์ของผู้ลงทุนเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

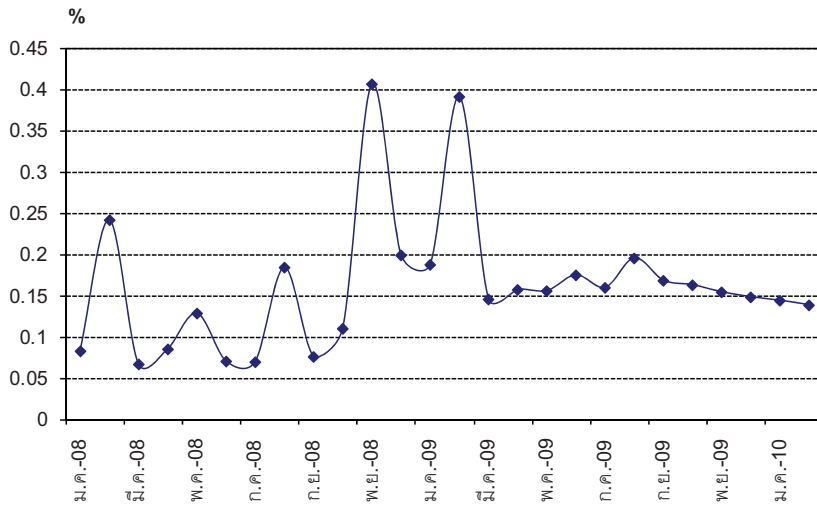
¹⁵ TED spread ในที่นี้คือ ส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยระหว่างธนาคารระยะเวลา 3 เดือน (Interbank rate) และอัตราดอกเบี้ยของตั๋วเงินคลังระยะเวลา 3 เดือนของประเทศที่กล่าวถึง ในส่วนของ TED spread ของญี่ปุ่น คือ ส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยระหว่างธนาคารระยะ 1 เดือนและอัตราดอกเบี้ยตั๋วเงินคลังระยะเวลา 1 เดือน

ภาพที่ ก.5 TED Spread ของประเทศในภูมิภาคเอเชีย



ที่มา: IMF (2009c)

ภาพที่ ก.6 TED Spread ของญี่ปุ่น



ที่มา: CEIC

ตารางที่ ก.6 อัตราส่วนสินทรัพย์สภาพคล่องของระบบธนาคารในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศ	อัตราส่วนสินทรัพย์สภาพคล่องต่อสินทรัพย์ทั้งหมด	อัตราส่วนสินทรัพย์สภาพคล่องต่อหนี้สินระยะสั้น
จีนและฮ่องกง*	26	50
อินโดนีเซีย**	25.9	30.8
เกาหลีใต้**	35.3	101.4
มาเลเซีย*	14.6	41.6
ฟิลิปปินส์**	35.6	55.6
สิงคโปร์*	69.3	77.9

ที่มา: ADB (2009a)

*เป็นข้อมูลของไตรมาสที่ 4 ปีค.ศ. 2008

**เป็นข้อมูลเฉลี่ยของปีค.ศ. 2008

หากพิจารณาถึงการถือครองสินทรัพย์หรือกองทุนที่มีธุรกรรมเกี่ยวเนื่องกับสถาบันการเงินในสหรัฐอเมริกาที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ซับไพรม์นั้น งานศึกษาของ Shirai (2009) พบว่าธนาคารและสถาบันการเงินในภูมิภาคเอเชียมีพฤติกรรมไม่ชอบความเสี่ยง (risk averse) การลงทุนในสินทรัพย์ต่างประเทศจะเน้นไปที่ตราสารที่มีความเสี่ยงต่ำ เช่น ตัวเงินคลังของสหรัฐฯ และมีการลงทุนในหลักทรัพย์ที่ออกโดยสถาบันการเงินในต่างประเทศไม่สูงนัก ดังจะเห็นได้จากการลงทุนในหลักทรัพย์และกองทุนของเลแวนบราเดอร์สของสถาบันการเงินในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของสินทรัพย์ของระบบธนาคารในแต่ละประเทศดังที่แสดงในตารางที่ ก.7

ตารางที่ ก.7 มูลค่าความเสียหายจากการลงทุนในหลักทรัพย์และกองทุนของเลแวนบราเดอร์สของประเทศในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศ	การลงทุนในหลักทรัพย์และกองทุนของเลแวนบราเดอร์ส (พันล้านเหรียญสหรัฐ)	สินทรัพย์ทั้งหมดของระบบธนาคาร (พันล้านเหรียญสหรัฐ)
ญี่ปุ่น	2.2	11,350
จีน	0.38	5,950
เกาหลีใต้	1.34	1,144

ที่มา: Reuter และ James et.al. (2008)

นอกจากนี้ ภาคการเงินของกลุ่มประเทศเอเชียยังไม่มีการออกตราสารอนุพันธ์ประเภทใหม่ๆ ที่มีความซับซ้อนมาก เช่น ตราสารที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อสังหาริมทรัพย์ รวมถึงยังมีระดับการลงทุนในตราสารดังกล่าวในปริมาณที่ต่ำ เพราะตลาดการเงินยังไม่พัฒนาเพียงพอที่จะมีความรู้ความเข้าใจในตราสารทางการเงินดังกล่าว ซึ่งแตกต่างไปจากสถาบันการเงินและกองทุนในสหรัฐอเมริกาหรือยุโรป

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ภาคการเงินในภูมิภาคเอเชียได้รับผลกระทบจากการถือครองสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ ดังจะพิจารณาได้จากตารางที่ ก.8 ซึ่งแสดงถึงการดัดลดสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย

**ตารางที่ ก.8 การดัดลดสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ของประเทศ
ในภูมิภาคเอเชีย**

	ญี่ปุ่น	เกาหลีใต้	จีน	มาเลเซีย	ภูมิภาค เอเชีย
การดัดลดสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)	8.7	0.4	2.8	0.1	19.5
การดัดลดสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ (คิดเป็นสัดส่วนต่อสินทรัพย์ทั้งหมดของระบบธนาคาร)	0.08%	0.04%	0.05%	0.03%	0.09%

ที่มา: James et.al. (2008)

อีกทั้งสถาบันการเงินในภูมิภาคเอเชียยังมีความเข้มแข็งอยู่มาก หากพิจารณาฐานะทางสภาพคล่องของสถาบันการเงินในภูมิภาคเอเชียจากอัตราส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง (Capital adequacy ratio) ในปี ค.ศ. 2009 จากตารางที่ ก.9 จะเห็นได้ว่าประเทศต่างๆ ในภูมิภาค เช่น อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ มาเลเซีย และไทย ต่างมีอัตราส่วนดังกล่าวสูงกว่ามาตรฐาน Basel II ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 8 และอยู่ในระดับที่สูงกว่าช่วงวิกฤตการณ์การเงินปี ค.ศ. 1997 ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบในการกำกับดูแลสถาบันการเงิน และการดำเนินงานของสถาบันการเงินที่มีความระมัดระวังมากขึ้นนับตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางการเงินในภูมิภาคเอเชียเมื่อปี ค.ศ. 1997 จึงทำให้ระบบสถาบันการเงินของประเทศเหล่านี้มีความแข็งแกร่ง และได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

และเมื่อพิจารณาการปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงินในภูมิภาคเอเชีย จากงานศึกษาของ ADB (2009a) จะพบว่าประเทศส่วนใหญ่ยังมีการขยายตัวของสินเชื่ออย่างต่อเนื่อง แต่มีอัตราการขยายตัวที่ไม่สูงมากนัก และมีการชะลอตัวนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 เว้นแต่บางประเทศ เช่น ไต้หวันและฮ่องกง ที่มีการหดตัวของสินเชื่อนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2008 การขยายตัวของสินเชื่อในภูมิภาคนี้ เป็นผลมาจากการที่สถาบันการเงินมีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็งและมีสภาพคล่องอยู่ในระดับที่สูง

นอกจากนี้ ยังมีบางประเทศเช่น จีน ซึ่งมีอัตราการขยายตัวของสินเชื่อในระดับที่สูงแม้ในช่วงวิกฤตฯ ทั้งนี้เนื่องจากจีนมีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดี สถาบันการเงินมีความเข้มแข็ง มีตลาดในประเทศขนาดใหญ่ซึ่งสามารถรองรับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นต่อการส่งออกได้

ตารางที่ ก.9 อัตราส่วนกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงของประเทศในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศ	อัตราส่วนกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง ปีค.ศ. 1997	อัตราส่วนกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง ปี ค.ศ. 2008
อินโดนีเซีย	8	16.8
เกาหลีใต้	7.25	10.9
มาเลเซีย	11.4	12.6
ฟิลิปปินส์	16	15.5
ไทย	9.81	15.3

ที่มา: ADB (2000) และ Pomerleano (2009)

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงสามารถสรุปได้ว่าภาคการเงินของภูมิภาคเอเชียมีความเข้มแข็งซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากบทเรียนจากวิกฤตการณ์การเงินในปี ค.ศ. 1997 จึงทำให้วิกฤตฯ ครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อภาคการเงินของภูมิภาคแต่เพียงในระยะสั้นเท่านั้น และเป็นผลมาจากการปรับตัวในตลาดเงินที่รุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากความตื่นตระหนกของนักลงทุน แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป สถานการณ์ต่างๆ ในภาคการเงินมีการปรับตัวเข้าสู่ภาวะปกติดังเช่นในช่วงก่อนการแพร่กระจายผลกระทบจากวิกฤตฯ จากสหรัฐอเมริกา

ก.6.2 ช่องทางตลาดทุน

การเคลื่อนไหวของดัชนีหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาจะส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะวิกฤตฯ ซึ่งนักลงทุนมีความอ่อนไหวมากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากงานศึกษาของ Diebold และ Yilmaz (2008) ที่พบว่า

ผลตอบแทนของตลาดหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกา สามารถเปลี่ยนแปลงผลตอบแทนของตลาดหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียในทิศทางเดียวกันที่ระดับเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7.1¹⁶

งานศึกษาของ Frank และ Fesse (2008) ได้ทำการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพลวัตแบบมีเงื่อนไข (Dynamic conditional correlation: DCC) ระหว่างความเสี่ยงในตลาดเงินของสหรัฐอเมริกากับความเสี่ยงในตลาดทุนของกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ในเอเชีย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และระดับความสัมพันธ์ของตลาดทุนในสองภูมิภาคเพิ่มสูงขึ้นหลังจากการเกิดวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่เลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย

งานศึกษาดังกล่าวได้ผลสรุปที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตฯ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ตลาดหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียนั้นมีความอ่อนไหวต่อวิกฤตฯ ที่เริ่มต้นกำเนิดในสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เช่น ในวันที่ 15 กันยายนปี ค.ศ. 2008 เมื่อเลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลายนั้น ดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียได้มีการปรับตัวลดลงอย่างมากตามดัชนีหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกา แม้เหตุการณ์ดังกล่าวจะยังไม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของภูมิภาคเอเชียก็ตาม ดังที่แสดงในตารางที่ ก.10

ตารางที่ ก.10 การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียเมื่อเลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย

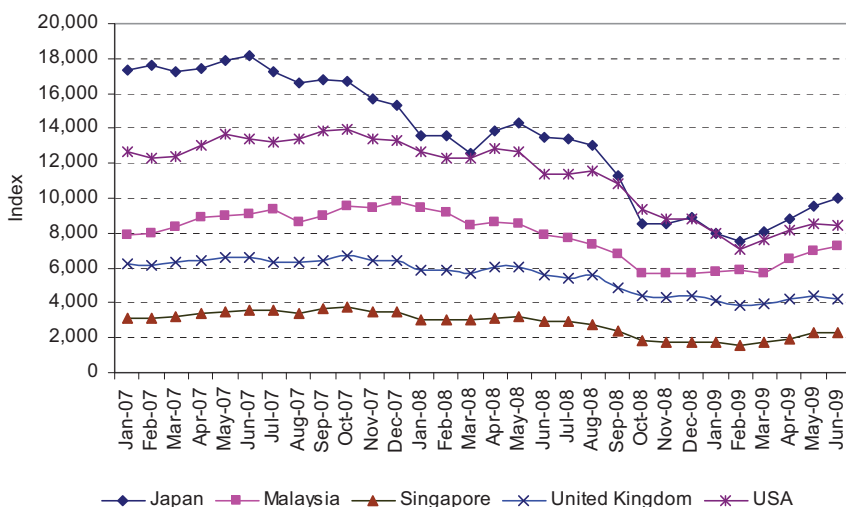
ดัชนีหลักทรัพย์	การปรับตัวในวันที่เลแมนบราเดอร์สเข้าสู่กระบวนการล้มละลาย (ร้อยละ)
ดัชนี Dow Jones (สหรัฐอเมริกา)	-4.4
ดัชนี Nikkei -225 (ญี่ปุ่น)	-4.95
ดัชนี Hang Seng (ฮ่องกง)	-5.4
ดัชนี Shanghai Composite (จีน)	-4.47
ดัชนี SET (ไทย)	-2.78

ที่มา: Bloomberg

¹⁶ โดยผลตอบแทนของตลาดหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาส่งผ่านมายังผลตอบแทนของตลาดหลักทรัพย์ในเกาหลีใต้ ร้อยละ 8.3 มาเลเซีย ร้อยละ 4.1 ฟิลิปปินส์ ร้อยละ 11.1 ไต้หวัน ร้อยละ 6.4 ไทย ร้อยละ 6.3 และสิงคโปร์ ร้อยละ 16.8

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียและสหรัฐอเมริกาในช่วงที่เกิดวิกฤตฯ ยังมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะช่วงทิศทางขาลงของตลาดหลักทรัพย์ในปี ค.ศ. 2008 ดังที่แสดงในภาพที่ ก.7

ภาพที่ ก.7 การเคลื่อนไหวของดัชนีหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชีย

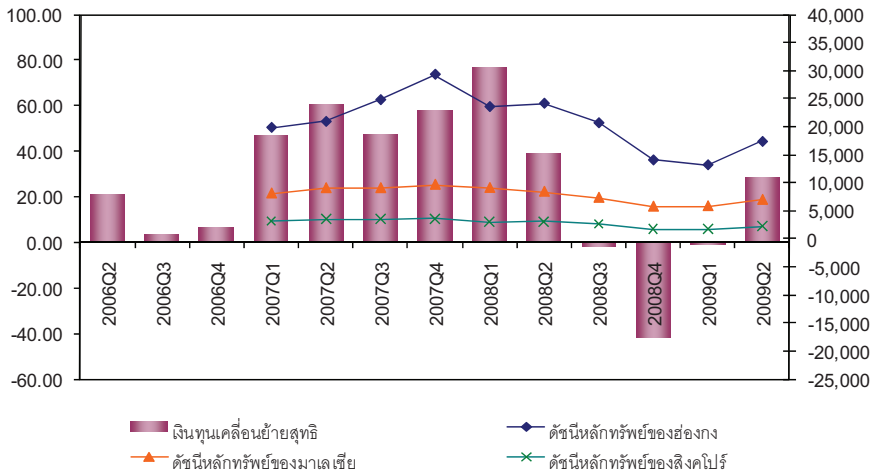


ที่มา: CEIC

สาเหตุของการส่งผ่านผลกระทบจากประเทศอื่นมายังตลาดหุ้นในเอเชีย อาจมาจากผลของการติดต่อ (Contagion effect) เป็นสำคัญ Dash และ Mallick (2009) และ Kogrid และคณะ (2009) ได้ศึกษาถึงผลจากการติดต่อ (Contagion effect) ที่เกิดขึ้นกับตลาดหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชีย โดยงานของ Dash และ Mallick (2009) พิจารณาถึงผลจากการติดต่อจากวิกฤตฯ ในสหรัฐอเมริกา มายังตลาดหลักทรัพย์ของอินเดีย ขณะที่ Kogrid และคณะ (2009) ศึกษาถึงผลดังกล่าวในช่วงที่วิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 1997 แพร่กระจายจากไทยไปมาเลเซีย

หากทำการพิจารณาเฉพาะตลาดหลักทรัพย์ในกลุ่มตลาดเกิดใหม่ (Emerging markets) จะพบว่าการปรับตัวลดลงของดัชนีหลักทรัพย์นั้น สอดคล้องกับการไหลออกของเงินลงทุนต่างประเทศ ในหลักทรัพย์ของภูมิภาคด้วยซึ่งมีความรุนแรงมากในช่วงไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ดังที่แสดงในภาพที่ ก.8

ภาพที่ ก.8 การไหลเข้าของเงินลงทุนสุทธิในหลักทรัพย์ในเอเชียและดัชนีหลักทรัพย์ของบางประเทศของกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ในภูมิภาคเอเชีย



ที่มา: IMF (2009a) และ CEIC

การปรับตัวลดลงของดัชนีหลักทรัพย์และการไหลออกของเงินทุนจากต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนของความชอบในความเสี่ยง (Risk appetite) ของนักลงทุน เนื่องจากนักลงทุนมองว่าการลงทุนในกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ เช่น ในภูมิภาคเอเชียมีความเสี่ยงสูง จึงเกิดการโยกย้ายเงินทุนออกจากภูมิภาคนี้ แต่จากภาพที่ ก.8 จะเห็นว่าเงินลงทุนไหลเข้ามายังภูมิภาคนี้อีกครั้งในช่วงเวลาไม่นาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการไหลออกของเงินทุนในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เป็นการปรับตัวในลักษณะที่รุนแรงเกินกว่าที่ควรจะเป็น (Overshoot) ไม่ได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยพื้นฐานอย่างแท้จริง และเมื่อพิจารณาดัชนีหลักทรัพย์เป็นรายประเทศ จะพบว่าดัชนีหลักทรัพย์ของประเทศในภูมิภาคเอเชียมีการปรับตัวสูงขึ้นกว่าของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก ดังที่แสดงในตารางที่ ก.11

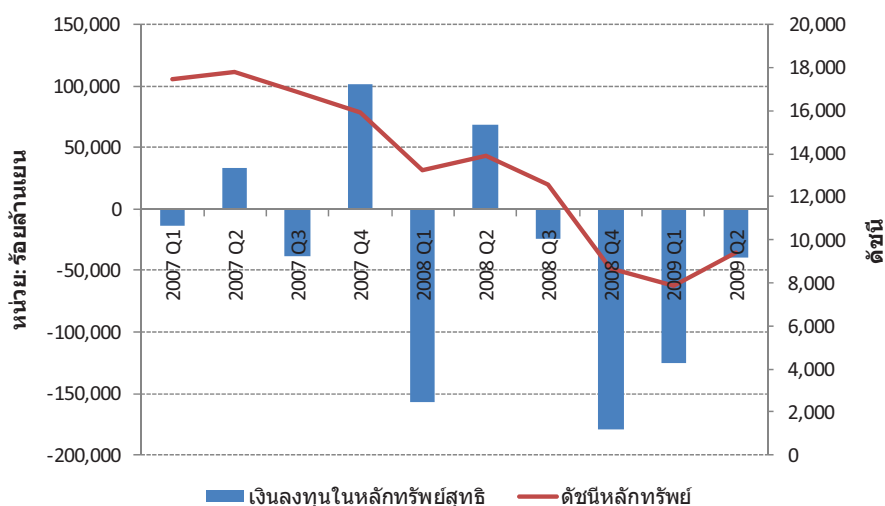
ในส่วนในตลาดหลักทรัพย์ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดที่พัฒนาแล้ว (Mature market) ในเอเชีย จะมีการปรับตัวลดลงของดัชนีหลักทรัพย์อย่างรุนแรงในไตรมาสที่ 3 และ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการไหลออกสุทธิของเงินลงทุนในหลักทรัพย์ ดังที่แสดงในภาพที่ ก.9 เนื่องจากการปรับการคาดการณ์ของนักลงทุนว่าเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอาจเข้าสู่ภาวะถดถอยอีกครั้งจากการลดลงของการค้าระหว่างประเทศเพราะการชะลอตัวของเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาและการแข็งค่าของค่าเงินเยน หลังจากที่มีเริ่มมีการฟื้นตัวในปี ค.ศ. 2007 จากภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991

ตารางที่ ก.11 การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาและภูมิภาคเอเชียปี ค.ศ. 2009
(ข้อมูลเดือนมกราคม-พฤศจิกายนเมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008)

ประเทศ	การปรับตัวของดัชนีหลักทรัพย์ (ร้อยละ)
สหรัฐอเมริกา	14.7
ญี่ปุ่น	12.6
จีน	80
อินโดนีเซีย	80
ไทย	57.1
สิงคโปร์	53.5
มาเลเซีย	42.3
เกาหลีใต้	39.5

ที่มา: ADB (2009a)

ภาพที่ ก.9 เงินลงทุนในหลักทรัพย์สุทธิและดัชนีหลักทรัพย์ของญี่ปุ่น



ที่มา: CEIC และธนาคารกลางของญี่ปุ่น

กล่าวโดยสรุป ภูมิภาคเอเชียได้รับการส่งผ่านผลกระทบจากวิกฤตฯ ผ่านช่องทางตลาดทุน ในช่วงไตรมาสที่ 3 และ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ซึ่งเป็นช่วงที่วิกฤตฯ ได้ลุกลามไปยังภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ดี ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่นั้น เป็นการปรับตัวที่รุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น (Overshoot) ในช่วงที่นักลงทุนมีความอ่อนไหวต่อวิกฤตฯ เท่านั้น ดัชนีตลาดหลักทรัพย์ในภูมิภาคมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นจนเข้าใกล้ระดับก่อนเกิดวิกฤตฯ และ

เริ่มมีการไหลเข้าของเงินทุนมายังภูมิภาคนี้อีกครั้งตั้งแต่ไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2009 ในส่วนของตลาดทุนของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดที่พัฒนาแล้วในภูมิภาคเอเชีย ก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ เช่นกัน อันเป็นผลมาจากการปรับการคาดการณ์ของนักลงทุนในภาวะเศรษฐกิจของญี่ปุ่น จึงทำให้มีการปรับตัวลดลงของดัชนีหลักทรัพย์และการไหลออกของเงินลงทุนสุทธิในหลักทรัพย์อย่างรุนแรงในไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008

ก.6.3 ช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ประเทศในภูมิภาคเอเชียส่วนใหญ่พึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก และมีสหรัฐอเมริกาเป็นตลาดปลายทางที่สำคัญ ในปี ค.ศ. 2008 สัดส่วนการส่งออกของภูมิภาคเอเชียไปยังสหรัฐอเมริกา คิดเป็นร้อยละ 28.6 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด ดังนั้น เมื่อเกิดวิกฤตฯ ขึ้นในสหรัฐอเมริกา จะส่งผลให้อุปสงค์ต่อสินค้าขั้นสุดท้ายของสหรัฐอเมริกาปรับตัวลดลงอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังประเทศผู้ส่งออก อีกทั้งลักษณะการผลิตสินค้าในภูมิภาคเอเชียที่อยู่ในรูปแบบเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ ทำให้ผลกระทบจากการหดตัวของอุปสงค์ในสินค้าขั้นสุดท้าย จะถูกส่งต่อจากประเทศผู้ประกอบสินค้ามายังประเทศผู้ผลิตชิ้นส่วนและส่วนประกอบในภูมิภาคอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ในด้านการค้าระหว่างประเทศทั้งจากการค้าทางตรงและทางอ้อม

หากพิจารณาการค้าทางตรงระหว่างภูมิภาคเอเชียกับสหรัฐอเมริกา จะพบว่ามูลค่าการส่งออกไปสหรัฐอเมริกามีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 แต่วิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้มูลค่าการส่งออกหดตัวอย่างมาก ดังที่แสดงในตารางที่ ก.12 โดยประเทศที่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงได้แก่ญี่ปุ่นและมาเลเซีย

ตารางที่ ก.12 การหดตัวของการส่งออกจากประเทศในภูมิภาคเอเชียไปสหรัฐอเมริกา
ในปี ค.ศ. 2009

ประเทศ	อัตราการหดตัวของมูลค่าการส่งออก ไปสหรัฐอเมริกาในปีค.ศ. 2009
จีน	-12
ญี่ปุ่น	-31.1
เกาหลีใต้	-18.4
ไต้หวัน	-21.9
มาเลเซีย	-24.3
ไทย	-18.9

ที่มา: International Trade Administration, US Department of Commerce

นอกจากนี้ ประเทศในภูมิภาคเอเชียยังมีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาในรูปแบบของการค้าทางอ้อมอีกด้วย ผ่านทางการค้าในชิ้นส่วนและส่วนประกอบ (Parts and components) ระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเดียวกัน งานศึกษาของ Chia (2010) Authukorala และ Kohpaiboon (2009) และ Singapore Ministry of Trade and Industry (2009) พบว่าการค้าในชิ้นส่วนและส่วนประกอบระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นผลมาจากลักษณะการผลิตของอุตสาหกรรมที่เป็นเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ จึงมีการค้าในชิ้นส่วนและส่วนประกอบเพื่อนำมาใช้ในการประกอบเป็นสินค้าขั้นสุดท้ายส่งไปจำหน่ายยังตลาดภายนอกภูมิภาค ซึ่งได้แก่กลุ่มประเทศ G3 ซึ่งสอดคล้องกับสถิติการค้าของภูมิภาคเอเชียที่พบว่าการค้าในชิ้นส่วนและส่วนประกอบคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.6 ของมูลค่าการค้าทั้งหมดของภูมิภาคในปี ค.ศ. 2006 และกว่าร้อยละ 50 เป็นการค้าในภูมิภาคเดียวกัน (Intra-regional trade)

งานศึกษาของ Authukorala และ Kohpaiboon (2009) พบว่าจีนเป็นตลาดปลายทางที่สำคัญที่สุดสำหรับการค้าชิ้นส่วนและส่วนประกอบภายในภูมิภาค โดยการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมของจีนจากประเทศในภูมิภาคเอเชียกว่าร้อยละ 40 จะอยู่ในลักษณะของชิ้นส่วนและส่วนประกอบสำหรับนำมาผลิตสินค้าในอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ โดยมีจีนเป็นฐานการประกอบสินค้า ซึ่งได้แก่ สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครื่องจักรกล นอกจากนี้ งานศึกษาของ Authukorala และ Kohpaiboon (2009) และ Singapore Ministry of Trade and Industry (2009) ยังเน้นถึงบทบาทของจีนในการเป็นผู้นำเข้าชิ้นส่วนและส่วนประกอบของอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศและเป็นอุตสาหกรรมส่งออกหลักที่สร้างรายได้สูงเป็นอันดับหนึ่งให้กับประเทศในภูมิภาคอาเซียนและจีน โดยประเทศในภูมิภาคอาเซียนทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนและส่วนประกอบ เพื่อส่งให้จีนนำไปประกอบเป็นสินค้าขั้นสุดท้ายก่อนส่งออกไปจำหน่ายยังกลุ่มประเทศ G3 ดังนั้น การที่เศรษฐกิจของตลาดปลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา มีการหดตัวจากวิกฤตที่เกิดขึ้น จะส่งผลกระทบผ่านช่องทางการค้าทางอ้อมมายังประเทศต่างๆ ที่เป็นผู้ส่งออกชิ้นส่วนและส่วนประกอบให้กับจีนได้

อย่างไรก็ตาม จากตารางที่ ก.13 จะเห็นได้ว่ามูลค่าการนำเข้าของจีนจากภูมิภาคเอเชียจะมีการปรับตัวลดลงก่อนการหดตัวของมูลค่าส่งออกจากจีนไปสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ทั้งนี้เนื่องจากการนำเข้าของจีนจากภูมิภาคเอเชียนั้นอยู่ในรูปของชิ้นส่วนและส่วนประกอบ การลดลงของการนำเข้านี้เกิดจากการหดตัวของคำสั่งซื้อในสินค้าขั้นสุดท้าย และเป็นสัญญาณว่ามูลค่าการส่งออกในช่วงเวลาถัดไปจะมีการปรับตัวลดลง ซึ่งสอดคล้องกับสถิติการค้าระหว่างประเทศซึ่งแสดงในตารางที่ ก.13 ที่แสดงให้เห็นว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียได้รับผลกระทบทางการค้าทางอ้อมผ่านเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

ตารางที่ ก.13 มูลค่าการส่งออกและนำเข้าของเงิน

	การเปลี่ยนแปลงในมูลค่า การส่งออก		การเปลี่ยนแปลงในมูลค่า การนำเข้า
	สหรัฐอเมริกา	สหภาพยุโรป	ภูมิภาคเอเชียตะวันออก
ไตรมาสที่ 4 ปี ค.ศ. 2008	4.1	0.7	-23.5
ไตรมาสที่ 1 ปี ค.ศ. 2009	-17.7	-14.7	-35.3

ที่มา: Authukorala และ Kohpaiboon (2009)

ในส่วนของการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียนั้น จะพบว่ายังมีการไหลเข้าสู่ของเงินลงทุนทางตรงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียไม่ได้รับการส่งผ่านผลกระทบจากวิกฤตฯ ผ่านช่องทางนี้แต่อย่างใด เว้นแต่บริษัทที่อยู่ในเครือของบริษัทที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ โดยตรง อาจได้รับผลกระทบในด้านการพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากบริษัทแม่ ในกรณีของบริษัทแม่มีที่ตั้งอยู่ในประเทศที่เป็นต้นตอหรือได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่รุนแรง

กล่าวโดยสรุป จากการที่ภูมิภาคเอเชียพึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก จึงทำให้ได้รับผลกระทบด้านการค้าระหว่างประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างรุนแรงจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา โดยผลกระทบด้านการค้าทางอ้อมนั้น เกิดขึ้นจากการที่ประเทศในภูมิภาคเอเชียทำหน้าที่เป็นฐานการผลิตชิ้นส่วนและส่วนประกอบให้กับจีน ซึ่งเป็นผู้ประกอบสินค้าก่อนส่งไปจำหน่ายยังกลุ่มประเทศ G3 อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ จะพบว่าไม่ได้รับผลกระทบอย่างใด

ก.6.4 บทสรุปและสถานการณ์ปัจจุบัน

ผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่มีต้นตอในสหรัฐอเมริกา มีการส่งผ่านมายังภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านช่องทางด้านการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากประเทศในภูมิภาคเอเชียเป็นประเทศที่พึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก และสหรัฐอเมริกาจัดเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของประเทศในภูมิภาคนี้ จึงทำให้ได้รับผลกระทบในรูปแบบการค้าทางตรงและทางอ้อม

ในส่วนของช่องทางภาคการเงินนั้น ประเทศในภูมิภาคเอเชีย ไม่ได้รับผลกระทบจากความเสียหายจากหลักทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพร์มหรือการมีธุรกรรมกับสถาบันการเงินที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ มากนัก เนื่องจากภาคการเงินของภูมิภาคมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะภาคสถาบันการเงินในกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ของเอเชีย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบและการดำเนินการหลังเกิดวิกฤตการณ์การเงินปี ค.ศ. 1997 จะมีเพียงผลกระทบจากการดึงตัวของสภาพคล่องในช่วงไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 เท่านั้น

ในส่วนของช่องทางตลาดทุนนั้น ตลาดหลักทรัพย์ในภูมิภาคเอเชียมีการผันแปรไปในทิศทางเดียวกันกับตลาดหลักทรัพย์ในสหรัฐอเมริกาอยู่แล้ว และได้รับผลกระทบที่รุนแรงในช่วงไตรมาสที่ 3 และ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ดังจะเห็นได้จากการปรับตัวลดลงของดัชนีหลักทรัพย์ เพราะผลจากการติดต่อกับสหรัฐอเมริกาและการไหลออกของเงินลงทุนสุทธิในหลักทรัพย์ อย่างไรก็ตามการปรับตัวที่เกิดขึ้นในตลาดหลักทรัพย์ในกลุ่มตลาดเกิดใหม่มาจากความอ่อนไหว การปรับเปลี่ยนความชอบในความเสี่ยงของนักลงทุนและการคาดการณ์แนวโน้มตลาดในระยะสั้น มากกว่าการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง ในขณะที่ตลาดหลักทรัพย์ของญี่ปุ่นซึ่งเป็นตลาดที่พัฒนาแล้ว ประสบปัญหาการปรับเปลี่ยนการคาดการณ์ของนักลงทุนว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นอาจเข้าสู่ภาวะถดถอยอีกครั้ง จึงทำให้มีการปรับตัวลดลงของดัชนีหลักทรัพย์และมีการไหลออกสุทธิของเงินลงทุนในหลักทรัพย์ อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 ดัชนีตลาดหลักทรัพย์ทั้งในกลุ่มตลาดเกิดใหม่และญี่ปุ่นมีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในส่วน of ญี่ปุ่น การปรับตัวที่เพิ่มขึ้นนี้จะยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ากลุ่มตลาดเกิดใหม่ในเอเชียและสหรัฐอเมริกาก็ตาม

ก.7 มาตรการของสหรัฐอเมริกาในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงมาตรการของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้น โดยจะแบ่งมาตรการออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การใช้นโยบายการเงินในการกระตุ้นเศรษฐกิจ มาตรการในการช่วยเหลือภาคการเงิน มาตรการในการปรับปรุงการกำกับดูแลภาคการเงิน และมาตรการในการกระตุ้นเศรษฐกิจ (Stimulus package)

ก.7.1 นโยบายการเงิน

ธนาคารกลางของสหรัฐอเมริกา (Federal Reserve) ได้ใช้นโยบายการเงินในการเพิ่มสภาพคล่องในตลาดเงิน ลดต้นทุนการกู้ยืม และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจโดยการผ่านมาตรการต่าง ๆ ดังนี้

- ลดอัตราดอกเบี้ยนโยบาย (Federal funds rate) ลงอย่างต่อเนื่องจนอยู่ในระดับร้อยละ 0.0 และคงอัตราดอกเบี้ยอยู่ที่ระดับนี้ตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. 2008 จนถึงปัจจุบัน
- การประกาศซื้อพันธบัตรรัฐบาลและหลักทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับการกู้ยืมของภาคอสังหาริมทรัพย์ (Mortgage-related securities) เป็นวงเงิน 1.25 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ
- จัดตั้งโครงการปล่อยกู้หลักทรัพย์ที่ได้รับการค้ำประกันจากสินทรัพย์ (Term Asset-Backed Securities Loan Facility: TALF) ขึ้นเพื่อสนับสนุนการซื้อหลักทรัพย์ที่มีสินทรัพย์ค้ำประกัน โดยสินทรัพย์ดังกล่าวประกอบด้วย เงินกู้ของนักเรียนนักศึกษา

เงินกู้ของอุตสาหกรรมยานยนต์ เงินกู้ของบัตรเครดิต และเงินกู้ที่มีการค้ำประกัน โดยสำนักบริหารธุรกิจขนาดเล็ก (Small Business Administration) ซึ่งคาดว่าจะสามารถก่อให้เกิดการปล่อยกู้ให้กับผู้บริโภครายย่อยและธุรกิจขนาดเล็กได้สูงถึง 1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ

- การประกาศซื้อตั๋วเงินคลังระยะยาวเป็นวงเงินไม่เกิน 300 พันล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งส่งผลให้อัตราผลตอบแทนของตั๋วเงินคลังระยะ 10 ปี (10-year Treasury yield) ลดลงจากร้อยละ 2.9 เหลือต่ำกว่าร้อยละ 2.6

ก.7.2 มาตรการในการช่วยเหลือภาคการเงิน

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ออกมาตรการต่างๆ ในการช่วยเหลือภาคการเงิน สามารถสรุปได้ดังนี้

- กระทรวงการคลังของสหรัฐฯ ได้เข้าควบคุมกิจการของแฟนนีเมและเฟรตดีแมค ซึ่งเป็นวิสาหกิจของรัฐ (Government-sponsored enterprise: GSE) ในด้านสินเชื่ออสังหาริมทรัพย์
- ธนาคารกลางสหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือแก่เอไอจีซึ่งเป็นบริษัทด้านการประกันภัยขนาดใหญ่เป็นวงเงิน 123 พันล้านเหรียญสหรัฐ
- ธนาคารกลางสหรัฐฯ อนุมัติให้โกลด์แมนแซกส์และมอร์แกนสแตนลีย์ซึ่งเป็นวาณิชธนกิจขนาดใหญ่เปลี่ยนสภาพเป็นธนาคาร เพื่อให้ธนาคารกลางสหรัฐฯ มีอำนาจการกำกับดูแลและตรวจสอบสถาบันการเงินทั้งสองแห่ง และสร้างช่องทางให้สถาบันการเงินทั้งสองสามารถกู้ยืมเงินจากธนาคารกลางผ่านหน้าต่างเงินกู้ซื้อลด (Discount window) ได้
- ธนาคารกลางสหรัฐฯ ปล่อยกู้ให้กับเจพีมอร์แกนและเชสเป็นวงเงิน 29 พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อใช้ในการซื้อกิจการของแบร์สเติร์นส์ซึ่งเป็นวาณิชธนกิจขนาดใหญ่ที่ประสบปัญหาการขาดทุนอย่างหนักเนื่องจากวิกฤตการณ์ซับไพรม์ เพื่อป้องกันการล้มละลายของแบร์สเติร์นส์ที่อาจก่อให้เกิดภาวะตื่นตระหนกในตลาดเงิน
- การประกาศใช้กฎหมายสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจฉบับฉุกเฉิน ปี ค.ศ. 2008 (Emergency Economic Stabilization Act 2008) ซึ่งนำมาสู่การจัดตั้งโครงการบรรเทาสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Troubled Asset Relief Program: TARP) วงเงิน 700 พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเงินของสหรัฐอเมริกาผ่านการเข้าไปถือหุ้นในสถาบันการเงินและการซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Toxic assets) จากวิกฤตการณ์ซับไพรม์ ซึ่งในปัจจุบันกระทรวงการคลังสหรัฐฯได้

ใช้วงเงินภายใต้ TARP ไปแล้วทั้งสิ้นร้อยละ 42 ของวงเงินทั้งหมด โดย TARP นี้ได้รับการขยายเวลาดำเนินการไปจนถึงเดือนตุลาคมปีค.ศ. 2010

- การแก้ไขปัญหาสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Toxic assets) ผ่านการลงทุนร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership Investment) โดยการใช้เม็ดเงินจากภาคเอกชนร่วมกับเงินจาก TARP ในการซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหาจากสถาบันการเงินเพื่อทำให้สถาบันการเงินมีความแข็งแกร่งมากขึ้น
- กระทรวงการคลัง ธนาคารกลาง และบริษัทประกันเงินฝากของสหรัฐอเมริกา (Federal Deposit Insurance Corporation: FDIC) ร่วมกันค้ำประกันความเสียหายจากสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Toxic assets) ของซีดีทีกรุ๊ปในวงเงิน 306 พันล้านเหรียญสหรัฐ¹⁷ นอกจากนี้ กระทรวงการคลังยังได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินเพิ่มเติมกับซีดีทีกรุ๊ปภายใต้ TARP อีกเป็นวงเงินรวมทั้งสิ้น 45 พันล้านเหรียญสหรัฐ
- การจัดทำทดสอบภาวะวิกฤต (Stress test) กับสถาบันการเงินขนาดใหญ่จำนวน 19 แห่ง เพื่อหามาตรการในการรับมือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์รุนแรงขึ้นในอนาคต

ก.7.3 มาตรการในการปรับปรุงการกำกับดูแลภาคการเงิน

รัฐบาลสหรัฐฯ ได้มีการเสนอกฎหมายต่างๆ ไปยังรัฐสภาเพื่อปรับปรุงการกำกับดูแลภาคการเงิน ประกอบด้วย

- การเสนอให้เพิ่มอำนาจให้ธนาคารกลางในการกำกับดูแลธุรกิจที่ไม่ใช่ธนาคารที่อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเงินของประเทศ
- การเสนอให้จัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลระบบธนาคารระดับชาติ (National Bank Supervisor) โดยเป็นการรวมองค์กรต่างๆ ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลระบบธนาคารให้เป็นองค์กรเดียว
- การเสนอให้เพิ่มการกำกับดูแลตลาดสำหรับธุรกรรมการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ (Securitization market) ในด้านความโปร่งใสและการกำกับดูแลบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือ (Credit rating)
- การเสนอให้เพิ่มการกำกับดูแลการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ผ่านตลาดต่อรองหรือนอกระบบตลาด (over-the-counter)

¹⁷ ภายใต้การให้ความช่วยเหลือนี้ ซีดีทีกรุ๊ปจะเป็นผู้รับผิดชอบความเสียหาย 29 พันล้านเหรียญสหรัฐแรก ความเสียหายส่วนที่เหลือจะเป็นภาระของทั้ง 3 หน่วยงานที่ร่วมกันค้ำประกันความเสียหาย

- ธนาคารกลางสหรัฐฯ เสนอแนวทางการกำกับดูแลการกำหนดค่าตอบแทนของผู้บริหารสถาบันการเงิน เพื่อไม่ให้เกิดการกำหนดค่าตอบแทนสร้างแรงจูงใจที่ทำให้ผู้บริหารดำเนินนโยบายที่สร้างความเสี่ยงให้กับสถาบันการเงิน

ก.7.4 มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ

สำหรับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา สามารถสรุปได้ดังนี้

- การประกาศใช้กฎหมายกระตุ้นเศรษฐกิจ ปี ค.ศ. 2008 (Economic Stimulus Act 2008) ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่การลดภาษีให้กับผู้มีรายได้น้อยและปานกลาง การสร้างแรงจูงใจด้านภาษีให้กับภาคธุรกิจ เช่น การหักค่าใช้จ่ายและค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ การขยายเพดานสินเชื่อสังหาริมทรัพย์ที่แพลนนี้เมและเฟรเดอแมคซึ่งเป็นวิสาหกิจของรัฐสามารถซื้อได้
- การประกาศใช้กฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจและการลงทุนแห่งสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 2009 (American Recovery and Reinvestment Act 2009) ภายใต้วงเงิน 787.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ เพื่อใช้ในการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการลดภาษีและการลงทุนของภาครัฐ โดยการใช้จ่ายของภาครัฐผ่านกฎหมายฉบับนี้จะเน้นไปที่โครงการที่เกี่ยวข้องกับพลังงานสะอาด การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน สะพาน ระบบส่งน้ำ) การศึกษา การลดภาษี การสร้างงาน การลดต้นทุนด้านสาธารณสุข การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ เป็นต้น
- รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ใช้เงินจำนวน 75.9 พันล้านเหรียญสหรัฐภายใต้ TARP ในการช่วยเหลืออุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือกับเจเนอรัลมอเตอร์และไครซ์เลอร์โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาคจะเป็นผู้ถือหุ้นร้อยละ 60 ในเจเนอรัลมอเตอร์และถือหุ้นร้อยละ 8 ในไครซ์เลอร์

สำหรับข้อวิจารณ์ต่อมาตรการของรัฐบาลสหรัฐอเมริกานั้น ในส่วนของมาตรการช่วยเหลือภาคการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง TARP นั้น ถูกวิจารณ์ว่าวงเงินไม่เพียงพอที่จะใช้ในการซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหาจากสถาบันการเงิน และการให้ความช่วยเหลือสถาบันการเงินผ่าน TARP ไม่สามารถแก้ไขปัญหาสภาพคล่องในตลาดการเงินได้ เพราะไม่มีหลักประกันว่าสถาบันการเงินที่ได้รับความช่วยเหลือจะเริ่มทำการปล่อยกู้อีกครั้ง อีกทั้งการใช้การลงทุนร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership Investment) ในการซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหานั้น จะมีความยุ่งยากในการกำหนดราคาสินทรัพย์ เนื่องจากสินทรัพย์ที่มีปัญหาส่วนมากอยู่ในรูปแบบของตราสารอนุพันธ์ที่มีความซับซ้อนมาก ยากแก่การทราบมูลค่าที่แท้จริงในยามที่เกิดวิกฤตฯ

สำหรับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจและการลงทุนแห่งสหรัฐอเมริกาปี ค.ศ. 2009 (American Recovery and Reinvestment Act 2009) นั้น ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องของการมีข้อความให้ซื้อสินค้าสหรัฐอเมริกาในมาตรการดังกล่าว ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกาถูกโจมตีว่ากำลังจะใช้มาตรการกีดกันทางการค้าอีกด้วย

อย่างไรก็ดี Congressional Budget Office (CBO) ได้มีการประมาณว่าในไตรมาสสุดท้ายของปี ค.ศ. 2009 กฎหมายฉบับนี้ก่อให้เกิดการสร้างงานใหม่สูงถึง 2.1 ล้านตำแหน่ง และก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 3.5 ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีการคาดการณ์ว่ากฎหมายฉบับนี้จะช่วยให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้นในปี ค.ศ. 2010

ก.8 มาตรการของยุโรปในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงมาตรการของภาครัฐใช้ในการรับมือวิกฤตฯ ในยุโรป โดยจะแบ่งมาตรการออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การใช้นโยบายการเงินในการกระตุ้นเศรษฐกิจ มาตรการในการช่วยเหลือภาคการเงิน มาตรการในการปรับปรุงการกำกับดูแลสถาบันการเงินและมาตรการในการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ก.8.1 นโยบายการเงิน

ธนาคารกลางของสหภาพยุโรปใช้นโยบายการเงินในการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยการลดอัตราดอกเบี้ยลงจากร้อยละ 4.5 ในเดือนกันยายนปี ค.ศ. 2008 เหลือร้อยละ 2 ในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 2009 และอยู่ที่ระดับร้อยละ 1 ในเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 2009 และคงอัตราดอกเบี้ยอยู่ที่ระดับนี้จนถึงสิ้นปี ค.ศ. 2009

ในขณะที่ธนาคารกลางของอังกฤษก็ได้มีการปรับลดอัตราดอกเบี้ยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เดือนกันยายนปี ค.ศ. 2008 จากระดับ 5 มาอยู่ที่ร้อยละ 0.5 ในเดือนเมษายนปี ค.ศ. 2009 และคงอัตราดอกเบี้ยจนถึงเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2009 นอกจากนี้ธนาคารกลางของอังกฤษยังได้เพิ่มปริมาณเงินในระบบอีกเป็นจำนวน 125 ล้านปอนด์เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจอีกทางหนึ่งด้วย

ก.8.2 มาตรการในการช่วยเหลือภาคการเงิน

สาระสำคัญของมาตรการนี้ได้แก่การเข้าไปให้ความช่วยเหลือสถาบันการเงินที่มีปัญหาในด้านสภาพคล่อง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตฯ ที่แพร่กระจายเข้ามาในยุโรป โดยมาตรการที่กลุ่มประเทศในยุโรปประกาศใช้ สามารถสรุปได้ดังนี้

- การขยายวงเงินการรับประกันเงินฝาก ซึ่งนอกเหนือจากที่แต่ละประเทศดำเนินการเองแล้ว ที่ประชุมรัฐมนตรีคลังของสหภาพยุโรปยังเห็นชอบให้กำหนดแนวทางร่วมกันในด้านการรับประกันเงินฝาก โดยรัฐบาลแต่ละประเทศจะขยายวงเงินขั้นต่ำ

ในการรับประกันเงินฝากจาก 20,000 ยูโร เป็น 50,000 ยูโร นอกจากนี้ในแต่ละประเทศมีการขยายวงเงินการรับประกันเงินฝาก ดังนี้

- รัฐบาลสหราชอาณาจักรประกาศขยายวงเงินรับประกันเงินฝากเป็น 50,000 ปอนด์
- รัฐบาลไอร์แลนด์ประกาศรับประกันเงินฝากเต็มจำนวนให้กับธนาคารจำนวน 6 แห่ง
- รัฐบาลเยอรมันประกาศรับประกันบัญชีเงินฝากเอกชนทุกบัญชี
- การให้ความช่วยเหลือในการเพิ่มทุนให้กับสถาบันการเงิน ซึ่งเป็นมาตรการที่ประกาศใช้ในเกือบทุกประเทศ เช่น
 - รัฐบาลฝรั่งเศสจัดเตรียมเงินกู้จำนวน 320 ล้านยูโรให้กับธนาคารและสถาบันการเงินเพื่อเสริมสภาพคล่อง และเตรียมวงเงินอีก 40 พันล้านยูโรสำหรับให้ความช่วยเหลือในการเพิ่มทุนของสถาบันการเงิน
 - รัฐบาลเยอรมันประกาศแผนค้ำประกันเงินกู้ให้กับภาคธนาคารจำนวน 400 ล้านยูโร อีกทั้งยังมีการจัดตั้งกองทุนเสถียรภาพตลาดการเงิน (Soffin) เพื่อเป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือสถาบันการเงินในด้านสภาพคล่องและให้ความช่วยเหลือด้านการเพิ่มทุน รวมถึงจัดตั้งสถาบันการเงินที่ทำหน้าที่ในการถือสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Bad bank)
 - รัฐบาลสหราชอาณาจักรเสนอมาตรการค้ำประกันสินเชื่อ (Credit Guarantee Scheme) เพื่อค้ำประกันหนี้สินระยะสั้นให้กับสถาบันการเงิน และจัดตั้งแผนจัดซื้อหลักทรัพย์ (Asset Purchases Plan) เป็นวงเงิน 200 พันล้านปอนด์ในการช่วยซื้อหนี้และพันธบัตรรัฐบาลจากสถาบันการเงินเพื่อช่วยเสริมสภาพคล่อง
 - รัฐบาลไอร์แลนด์จัดเตรียมวงเงินจำนวน 10 พันล้านยูโรเพื่อใช้ในการเพิ่มทุนให้กับสถาบันการเงิน
- ภาครัฐของบางประเทศในยุโรป ได้แก่ เดนมาร์ก ไอร์แลนด์ เยอรมัน อิตาลี สวีเดน และสหราชอาณาจักร ได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือในการซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหาจากสถาบันการเงิน

- การเข้าควบคุมกิจการสถาบันการเงินที่ประสบปัญหาเป็นของรัฐ ดังที่เกิดขึ้นในเนเธอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร ออสเตรีย เยอรมัน ไอซ์แลนด์
- การเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับสถาบันการเงิน โดยในสหราชอาณาจักรมีการกำหนดให้สถาบันการเงินขนาดใหญ่เพิ่มเงินกองทุนชั้นที่ 1 (Tier 1 capital) ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในด้านแหล่งเงินทุน

ก.8.3 มาตรการในการปรับปรุงการกำกับดูแลสถาบันการเงิน

สหภาพยุโรปมีการเสนอแนวทางในการปรับปรุงการกำกับดูแลสถาบันการเงินดังต่อไปนี้

- การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการความเสี่ยง (European Systemic Risk Council) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนธนาคารกลางของประเทศต่างๆ ในสหภาพยุโรป ซึ่งจะทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำในด้านการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินของสหภาพยุโรปร่วมกัน
- การจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลระบบการเงิน (European System of Financial Supervisors) ซึ่งจะประกอบไปด้วยองค์กรกำกับดูแลภาคการเงินของประเทศในสหภาพยุโรป ทำหน้าที่ในการวางแผนทางการกำกับดูแลภาคการเงินเพื่อให้ประเทศในสหภาพยุโรปมีแนวทางการกำกับดูแลในทิศทางเดียวกัน

ก.8.4 มาตรการในการกระตุ้นเศรษฐกิจ

เป็นมาตรการที่ออกมาเพื่อกระตุ้นการบริโภคและการลงทุนในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ โดยสาระสำคัญของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น

- การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โครงการก่อสร้างหรือบูรณะสาธารณูปโภค การลงทุนในการศึกษา การวิจัยและพัฒนา การลงทุนในเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับพลังงานสะอาด เป็นต้น
- การกระตุ้นการใช้จ่าย เช่น การลดภาษีบุคคล ภาษีนิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม เป็นต้น
- การให้ความช่วยเหลืออุตสาหกรรมหรือภาคธุรกิจที่ประสบปัญหา เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน
- การใช้จ่ายในสวัสดิการสังคม เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เช่น คนว่างงาน ผู้สูงอายุ และผู้มีรายได้น้อย

ตารางที่ ก.14 มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของบางประเทศในสหภาพยุโรป

ประเทศ	วงเงิน (พันล้าน เหรียญสหรัฐ)	โครงสร้าง พื้นฐาน	การ กระตุ้น การใช้จ่าย	การให้ความ ช่วยเหลือ อุตสาหกรรมที่ ประสบปัญหา	สวัสดิการ สังคม
สหภาพยุโรป	256	✓	✓	-	-
เยอรมัน	65	✓	✓	อุตสาหกรรม ยานยนต์	✓
สหราชอาณาจักร	29.6	✓	✓	ค้ำประกันเงินกู้ให้ วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดเล็ก	✓
ฝรั่งเศส	33	✓	✓	อุตสาหกรรม ยานยนต์	✓
เนเธอร์แลนด์	7.5	✓	✓	-	✓
สเปน	14.3	✓	-	อุตสาหกรรม ยานยนต์	✓
สวีเดน	2.7	✓	-	-	✓

ที่มา: Congressional Research Service (2009)

ในส่วนของมาตรการของสหภาพยุโรป วงเงิน 256 พันล้านเหรียญสหรัฐดังที่แสดงในตารางที่ ก.14 นั้น เป็นแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ (Economic Recovery Plan) ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือในโครงการลงทุนระหว่างประเทศในสหภาพยุโรป โดยเน้นไปที่โครงการที่เกี่ยวข้องกับพลังงานสะอาด และการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านโทรคมนาคม ตลอดจนการกระตุ้นการบริโภคในแต่ละประเทศ

อย่างไรก็ตาม มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของบางประเทศในยุโรปยังก่อให้เกิดข้อวิจารณ์ถึงความมีประสิทธิภาพของนโยบาย เช่น IMF แสดงความไม่เห็นด้วยกับนโยบายของสหราชอาณาจักรที่กระตุ้นการใช้จ่ายด้วยการลดภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 2.5 เป็นการชั่วคราว เพราะมาตรการในลักษณะดังกล่าวจะไม่ได้ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ในส่วนของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของเยอรมันนั้น มีการวิจารณ์ว่าการกระตุ้นการใช้จ่ายในประเทศอาจไม่มีผลในการกระตุ้นเศรษฐกิจมากนัก เนื่องจากเยอรมันพึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก และถึงแม้ว่าบางประเทศในสหภาพยุโรป

จะเริ่มมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2009 แต่ยังไม่มีความมั่นใจที่แน่ชัดว่าเป็นผลมาจากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ หรือเป็นผลจากการขยายตัวของการค้าโลกซึ่งส่งผลดีต่อภาคการส่งออกของสหภาพยุโรป

ก.9 มาตรการของเอเชียในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงมาตรการของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการรับมือวิกฤตฯ ในส่วนของภูมิภาคเอเชีย โดยจะแบ่งมาตรการออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ นโยบายการเงิน มาตรการในการช่วยเหลือภาคการเงิน และมาตรการในการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ก.9.1 นโยบายการเงิน

ธนาคารกลางของญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับธนาคารกลางของประเทศอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ในการลดดอกเบี้ยลงอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการเพิ่มสภาพคล่องให้กับระบบเศรษฐกิจจนเหลือร้อยละ 0.1 ในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2008 นอกจากนี้ธนาคารกลางของประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียได้ใช้นโยบายการลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อเพิ่มสภาพคล่องให้กับระบบเศรษฐกิจเช่นกัน ดังที่แสดงในตารางที่ ก.15

ตารางที่ ก.15 อัตราดอกเบี้ยนโยบายของประเทศในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศ	อัตราดอกเบี้ย ณ ปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ 2010)	อัตราดอกเบี้ยก่อน การเปลี่ยนแปลง ครั้งสุดท้าย	วันที่มีการ เปลี่ยนแปลงครั้ง สุดท้าย
เกาหลีใต้	2	3	16 กุมภาพันธ์ 2009
ญี่ปุ่น	0.1	0.3	19 ธันวาคม 2008
ฮ่องกง	0.5	1.5	17 ธันวาคม 2008
จีน	5.31	5.58	22 ธันวาคม 2008

ที่มา: <http://www.fxstreet.com>

อย่างไรก็ตาม จีนได้มีการประกาศขึ้นอัตราดอกเบี้ยตัวเงินคลังระยะ 3 เดือน ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2010 ในอัตราร้อยละ 0.04 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะควบคุมเงินเฟ้อและเพื่อป้องกันไม่ให้อัตราดอกเบี้ยมีการเติบโตที่รวดเร็วเกินไป เพราะเกรงว่าจะเป็นการสร้างภาวะฟองสบู่ในราคาสินทรัพย์

ก.9.2 มาตรการในการช่วยเหลือภาคการเงิน

มาตรการในส่วนของการช่วยเหลือภาคการเงินนี้จะมีออกมาเฉพาะบางประเทศที่ได้รับผลกระทบในภาคการเงินจากการแพร่กระจายของวิกฤตฯ เช่น รัฐบาลเกาหลีใต้ประกาศรับประกันหนี้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศของภาคธนาคารเป็นจำนวน 100 พันล้านเหรียญสหรัฐ และประกาศให้ความช่วยเหลือภาคการเงินเป็นวงเงิน 30 พันล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งมาตรการช่วยเหลือภาคการเงินของเกาหลีใต้รวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 14 ของ GDP ในขณะที่ฮ่องกงมีการประกาศรับประกันเงินฝากจำนวน 773 พันล้านเหรียญสหรัฐไปจนถึง ค.ศ. 2010¹⁸

ก.9.3 มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ

หลายประเทศในภูมิภาคเอเชียมีการประกาศมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการบริโภคและการลงทุน อันเป็นผลมาจากการที่เศรษฐกิจโลกเข้าสู่ภาวะถดถอย โดยพิจารณาได้จากตารางที่ ก.16 มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจนั้น แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทหลัก คือ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน การกระตุ้นการใช้จ่ายภายในประเทศผ่านการลดภาษี การให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ และการเพิ่มรายจ่ายด้านสวัสดิการสังคม โดยมาตรการที่แต่ละประเทศให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ได้แก่ การลงทุนก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และการกระตุ้นการใช้จ่าย

จีนเป็นประเทศที่ใช้มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยมีวงเงินสูงที่สุดถึง 586 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยงบประมาณส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้ในด้านโครงการก่อสร้างโครงข่ายคมนาคมและการฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายอย่างรุนแรงจากแผ่นดินไหวและภัยธรรมชาติในช่วงปีที่ผ่านมา

¹⁸ ภายหลังการล้มละลายของเลแมนบราเดอร์ส์มีข่าวลือเกิดขึ้นในฮ่องกงว่า แบงก์ฮ้อฟิสต์เอเชีย ซึ่งเป็นธนาคารในฮ่องกงประสบภาวะขาดทุนอย่างหนักอันเป็นผลมาจากการการถือครองหลักทรัพย์ของเลแมนบราเดอร์ส์และเอไอจี ซึ่งเป็นบริษัทประกันภัยในสหรัฐอเมริกาที่กำลังประสบปัญหาทางการเงิน ข่าวลือนี้นำส่งผลให้ผู้ฝากเงินกับแบงก์ฮ้อฟิสต์เอเชียเกิดความไม่มั่นใจและเกิดการถอนเงินออกจากธนาคารเป็นจำนวนมาก อันเป็นผลให้ทางการฮ่องกงต้องประกาศการประกันเงินฝากเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ฝากเงิน

ตารางที่ ก.16 มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของบางประเทศในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศ	วงเงิน (พันล้าน เหรียญสหรัฐ)	โครงสร้าง พื้นฐาน	การกระตุ้น การใช้จ่าย	การให้ความ ช่วยเหลือ อุตสาหกรรม ที่ประสบปัญหา	สวัสดิการ สังคม
จีน	586	✓	✓	-	✓
ญี่ปุ่น*	250	-	✓	-	
เกาหลีใต้	14.64	✓	✓	อุตสาหกรรมก่อสร้าง และวิสาหกิจขนาด กลางและเล็ก	✓
เกาหลีใต้**	37.87	✓	✓	-	-
เวียดนาม	6	✓	✓	-	-
ฟิลิปปินส์	7.01	✓	✓	-	✓
ไทย	3.35	✓	✓	-	✓
สิงคโปร์	13.7	✓	✓	-	✓
มาเลเซีย	1.93	✓	✓	-	-
อินเดีย	4	✓	✓	อุตสาหกรรม สิ่งทอ ยานยนต์ อสังหาริมทรัพย์	-
ไต้หวัน	15.6	✓	✓	-	✓

ที่มา: Congressional Research Service (2009)

* รวมความช่วยเหลือภาคการเงิน

**เป็นการลงทุนในโครงการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ก.10 มาตรการระดับนานาชาติในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงมาตรการรับมือวิกฤตฯ ในระดับนานาชาติ โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ มาตรการในส่วนของกลุ่มประเทศ G-20 และของ IMF

ก.10.1 มาตรการของกลุ่มประเทศ G-20

กลุ่มประเทศ G-20¹⁹ เป็นการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการของประเทศพัฒนาแล้วและประเทศที่เป็นตลาดเกิดใหม่ เพื่อเป็นช่องทางในการสร้างความร่วมมือในด้านการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยในการประชุมผู้นำของกลุ่มประเทศ G-20 ในเดือนพฤศจิกายนปี ค.ศ. 2008 ได้มีการให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการเพื่อปฏิรูประบบการเงิน โดยมีสาระสำคัญคือ

- การสร้างความโปร่งใสและความเข้มแข็งให้กับการตรวจสอบและกำกับดูแลสถาบันการเงิน โดยให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานทางบัญชีไปดำเนินการวางแผนทางในการประเมินมูลค่าสินทรัพย์ที่มีความซับซ้อน ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในด้านการเปิดเผยข้อมูลการถือครองสินทรัพย์ และส่งเสริมเสถียรภาพในระบบสถาบันการเงิน
- การส่งเสริมความน่าเชื่อถือ (Integrity) ในตลาดการเงิน
- การปรับปรุงการกำกับดูแลบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือ (Credit rating agencies)
- การเพิ่มความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านการกำกับดูแลภาคการเงิน
- การปฏิรูปองค์กรทางการเงินระหว่างประเทศ โดยเสนอให้ IMF มีบทบาทในการเฝ้าระวังความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และขยายจำนวนสมาชิกของเวทีการหารือด้านเสถียรภาพทางการเงิน (Financial Stability Forum หรือ FSF)²⁰ ให้รวมถึงกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ (Emerging market)

¹⁹ สมาชิกของกลุ่มประเทศ G-20 ประกอบไปด้วยประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก 19 ประเทศ และสหภาพยุโรป

²⁰ เวทีการหารือด้านเสถียรภาพทางการเงิน (Financial Stability Forum หรือ FSF) ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมเสถียรภาพในระบบการเงินระหว่างประเทศ และเป็นช่องทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกำกับและดูแลระบบการเงิน โดยสมาชิกของ FSF ประกอบไปด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ผู้ว่าการธนาคารกลาง และหัวหน้าหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลสถาบันการเงินของกลุ่มประเทศ G-7 และตัวแทนขององค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น IMF, World Bank และ Bank of International Settlement

ต่อมาในการประชุมผู้นำของกลุ่มประเทศ G-20 ที่กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร เมื่อเดือนเมษายน 2009 ที่ประชุมกลุ่มประเทศ G-20 มีข้อสรุปดังนี้

- การร่วมมือในการใช้นโยบายการคลังเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยมีวงเงินรวมกันจำนวน 5 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี ค.ศ. 2010
- การจัดตั้งคณะกรรมการดูแลเสถียรภาพทางการเงิน (Financial Stability Board หรือ FSB) มาทำหน้าที่แทนเวทีการหารือด้านเสถียรภาพทางการเงิน เพื่อเป็นช่องทางให้ประเทศสมาชิกร่วมมือกันในการกำกับดูแลสถาบันการเงินและการกำหนดนโยบายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมความมีเสถียรภาพของระบบการเงินโลก
- การส่งเสริมความร่วมมือในการปราบปรามการใช้บางประเทศเป็นฐานเลี่ยงภาษี (Tax havens)
- การเพิ่มวงเงินสนับสนุนให้กับ IMF อีก 750 ล้านเหรียญสหรัฐเพื่อใช้เป็นวงเงินในการให้ความช่วยเหลือประเทศที่ประสบปัญหาวิกฤตฯ
- การให้ความช่วยเหลือกับธนาคารเพื่อการพัฒนาในภูมิภาคต่างๆ อีก 100 ล้านเหรียญสหรัฐ

โดยการดำเนินงานตามแนวทางและข้อตกลงต่างๆ นี้จะเป็นหน้าที่ของแต่ละประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

ก.10.2 มาตรการของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)

บทบาทของ IMF คือ การประสานงานด้านการให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับประเทศที่มีความจำเป็น การติดตามภาวะการณ์เศรษฐกิจมหภาคในระดับประเทศและระดับโลก การเป็นแหล่งกู้ยืมแหล่งสุดท้าย (Lender of the last resort) ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในด้านเทคนิคกับประเทศต่างๆ

นับตั้งแต่ผลกระทบของวิกฤตฯ ได้แพร่กระจายไปทั่วโลก มีประเทศหลายประเทศได้เข้าโครงการรับความช่วยเหลือด้านการเงินจาก IMF ดังที่แสดงในตารางที่ ก.17 ซึ่งประเทศที่เข้ารับการช่วยเหลือจะต้องรับเงื่อนไขการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ (Policy conditionality) ตามที่ IMF กำหนดด้วย

ตารางที่ ก.17 ประเทศที่เข้าโครงการรับความช่วยเหลือด้านการเงินจาก IMF

ประเทศ	วงเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)
อังกฤษ	15.7
ไอซ์แลนด์	2.1
ยูเครน	16.5
ปากีสถาน	7.6
เลทเวีย	2.4
เซอร์เบีย	0.52

ที่มา Congressional Research Service (2009)

นอกจากนี้ทาง IMF ยังได้ออกมาตรการเสริมสภาพคล่องระยะสั้น (Short-term Liquidity Facility หรือ SLF) เพื่อเสริมสภาพคล่องให้กับกลุ่มประเทศตลาดเกิดใหม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ซึ่งจะเป็นการกู้ที่ไม่มีเงื่อนไขทางนโยบาย (Policy conditionality) มาเกี่ยวข้อง

ก.11 ข้อสรุปมาตรการในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

มาตรการในการรับมือวิกฤตฯ ที่ประเทศส่วนใหญ่ใช้ ได้แก่ การลดอัตราดอกเบี้ยและอัดฉีดสภาพคล่องเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ และการให้ความช่วยเหลือสถาบันการเงินที่มีปัญหา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก.11.1 นโยบายการเงิน

ธนาคารกลางของประเทศหลายแห่งในโลกที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ใช้การลดอัตราดอกเบี้ยในการกระตุ้นเศรษฐกิจ และลดความตึงตัวของสภาพคล่อง อีกทั้งประเทศที่ได้รับผลกระทบในภาคการเงินรุนแรงยังได้เพิ่มปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจเพื่อบรรเทาการตึงตัวของสภาพคล่องอีกด้วย

ก.11.2 มาตรการในการช่วยเหลือสถาบันการเงิน

ผลกระทบจากความเชื่อมั่นของประชาชนในสถาบันการเงินอันเนื่องมาจากภาวะขาดทุนที่เกิดขึ้นจากสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อซับไพรม์ ทำให้รัฐบาลและธนาคารกลางใช้มาตรการประกันเงินฝากเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน และป้องกันไม่ให้เกิดการล้มของสถาบันการเงิน

อันเนื่องมาจากการแห่ถอนเงินเป็นจำนวนมาก (Bank run) ตัวอย่างของมาตรการประกันเงินฝาก เช่น การขยายวงเงินประกันที่มีอยู่เดิม หรือการขยายระยะเวลาการประกันเงินฝาก เป็นต้น

สำหรับประเทศที่สถาบันการเงินได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่รุนแรง ภาครัฐเข้ามา มีบทบาทในการช่วยเหลือสถาบันการเงินโดยการให้กู้ยืมเงินเพื่อเสริมสภาพคล่อง การเข้าไปถือหุ้นในสถาบันการเงิน การค้ำประกันเงินกู้ การค้ำประกันความเสียหายจากสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อบริษัท การเข้าไปซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Toxic asset) จากสถาบันการเงิน และในบางกรณี รัฐบาลและธนาคารกลางจะเข้าไปควบคุมกิจการของสถาบันการเงินที่ประสบปัญหาอย่างรุนแรง เช่น การเข้าควบคุมกิจการของแฟรนไชส์และเฟรตตี้แมคในสหรัฐอเมริกา หรือธนาคารนอร์ทเทิร์นร็อกในสหราชอาณาจักร

ก.11.3 มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ในช่วงที่เศรษฐกิจทั่วโลกอยู่ในภาวะชะลอตัว รัฐบาลในแต่ละประเทศได้ออกมาตรการทางการคลังในการกระตุ้นเศรษฐกิจ (Fiscal stimulus package) โดยมีสาระสำคัญ คือ

- กระตุ้นการใช้จ่ายของภาคเอกชนผ่านการลดภาษี
- เพิ่มการใช้จ่ายของภาครัฐผ่านการลงทุนในโครงการก่อสร้างและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ระบบคมนาคมขนส่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าในสหรัฐอเมริกาและยุโรป มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจจะมีการใช้จ่ายในด้านการวิจัยและพัฒนาพลังงานสะอาด และพลังงานทางเลือก ในขณะที่ในภูมิภาคเอเชีย มีเพียงเกาหลีใต้ประเทศเดียวเท่านั้นที่มีการใช้จ่ายเงินไปในด้านนี้
- การให้ความช่วยเหลือกับอุตสาหกรรมหลักของประเทศที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ อย่างรุนแรง เช่น การให้ความช่วยเหลืออุตสาหกรรมยานยนต์ในสหรัฐอเมริกา เยอรมัน สเปน อินเดีย
- การบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ผ่านทางโครงการสวัสดิการสังคมต่างๆ

ตารางที่ ก.18 สรุปมาตรการในการรับมือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

มาตรการให้ความช่วยเหลือ	สหรัฐอเมริกา	สหภาพยุโรป	ภูมิภาคเอเชีย
<u>นโยบายการเงิน</u>	✓	✓	✓
<u>มาตรการให้ความช่วยเหลือภาคการเงิน</u>			
การควบคุมกิจการสถาบันการเงินที่มีปัญหา	✓	✓	-
การให้ความช่วยเหลือสถาบันการเงินในด้านสภาพคล่อง	✓	✓	เกาหลีใต้
การซื้อสินทรัพย์ที่มีปัญหา (Toxic asset) จากสถาบันการเงิน	✓	✓	-
การขยายวงเงินการรับประกันเงินฝาก		✓	ฮ่องกง
ปรับปรุงการกำกับดูแลภาคการเงิน	✓	✓	-
<u>มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ</u>			
การให้ความช่วยเหลือรายอุตสาหกรรม	ยานยนต์	ยานยนต์	จีน (ยานยนต์ ก่อสร้าง สิ่งทอ อสังหาริมทรัพย์)

ก.12 แนวโน้มการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกจากวิกฤตการณ์การเงินที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2008

งานศึกษาของ IMF (2009b) ได้ทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้น 122 ครั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว 21 ประเทศ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า โดยเฉลี่ยแล้วภาวะเศรษฐกิจถดถอยจะมีระยะเวลาประมาณ 1 ปี และช่วงที่เศรษฐกิจขยายตัวจะเกิดขึ้นมากกว่า 5 ปี โดยภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่ยาวนานที่สุดกินเวลา 3 ปี ซึ่งปัจจัยที่มีผลทำให้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยมีความรุนแรงหรือความยาวนานมากขึ้นได้แก่

1) ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน

งานศึกษาของ IMF (2009b) พบว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่มีความเกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน จะมีความรุนแรงและยาวนานกว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยตามปกติ โดยภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน มักจะเกิดจากภาวะฟองสบู่ในราคาสินทรัพย์ ซึ่งเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินขึ้น จะทำให้ราคาสินทรัพย์ตกลงอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อเนื่องมายังความมั่งคั่งที่ลดลงของภาคเอกชน ทำให้การบริโภคลดลงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ปัญหาความ

ตั้งตัวในภาคการเงินทำให้การปล่อยสินเชื่อเป็นไปได้ยากขึ้น ประกอบกับอัตราการว่างงานที่เพิ่มขึ้น และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลง ส่งผลต่อเนื่องให้ระดับการบริโภคลดลงอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงินจะฟื้นตัวช้าและมีความรุนแรงกว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยโดยทั่วไป

2) ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายประเทศ

งานศึกษาของ IMF (2009e) ให้คำจำกัดความของภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายประเทศ (Highly synchronized recessions) คือ ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นในประเทศมากกว่า 10 ประเทศในเวลาเดียวกัน ซึ่งงานศึกษาชิ้นนี้พบว่า ภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายประเทศ จะมีความรุนแรงและระยะเวลายาวนานกว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยแบบอื่นๆ โดยที่จะมีระยะเวลาการเกิดเศรษฐกิจถดถอยนานกว่าแบบอื่นถึงร้อยละ 40

หากพิจารณาถึงภาวะเศรษฐกิจถดถอยอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2008 จะพบว่าเป็นภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน ทั้งนี้เนื่องจากต้นกำเนิดของวิกฤตฯ ครั้งนี้เกิดจากปัญหาในสินเชื่อซับไพรม์ อีกทั้งยังเป็นภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายประเทศ โดยมีประเทศพัฒนาแล้วถึง 15 ประเทศจาก 22 ประเทศ อยู่ในภาวะเศรษฐกิจถดถอยตั้งแต่ไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 โดยภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงินตามปกติ จะได้ปัจจัยสนับสนุนเชิงบวกมาจากการส่งออก หรืออุปสงค์จากภายนอกประเทศ ดังนั้น เมื่อเกิดขึ้นพร้อมกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายประเทศ จะส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในครั้งนี้มีมีความรุนแรงและยาวนานมากกว่าปกติ

อย่างไรก็ดี นโยบายการเงินและการคลังที่มีประสิทธิภาพจะสามารถลดความรุนแรงและความยาวนานของภาวะเศรษฐกิจถดถอยได้ โดยงานศึกษาของ IMF (2009e) พบว่าการใช้นโยบายการคลังและการเงินแบบขยายตัวจะสามารถลดระยะเวลาของภาวะเศรษฐกิจถดถอยได้ โดยการใช้นโยบายการเงินเพียงอย่างเดียวจะไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน เนื่องจากช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน จะทำให้ช่องทางการส่งผ่านนโยบายการเงินอย่างอัตราดอกเบี้ย และการกู้ยืมจากธนาคารไม่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การใช้นโยบายการคลัง จำเป็นจะต้องคำนึงถึงเสถียรภาพทางการเงินในระยะยาวร่วมด้วย เนื่องจากการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยใช้นโยบายการคลัง สามารถลดการบริโภคและการลงทุนของภาคเอกชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่หนี้สาธารณะอยู่ในระดับที่สูง

กล่าวโดยสรุปแล้ว วิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ มีลักษณะของภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเงิน และเกิดขึ้นพร้อมกันในหลายประเทศ อันเป็นเหตุให้วิกฤตฯ ในครั้งนี้มีความรุนแรงและยาวนานกว่าปกติ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่แต่ละประเทศจะฟื้นตัวจากภาวะเศรษฐกิจ

ถดถอยได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากการหดตัวในอุปสงค์ทั้งในและต่างประเทศ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้นโยบายการคลังเข้าช่วยเหลือ แต่จะต้องคำนึงถึงภาระหนี้สาธารณะในระยะยาวประกอบด้วย

ก.12.1 แนวโน้มการฟื้นตัวของสหรัฐอเมริกา

เศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาเริ่มแสดงสัญญาณของการฟื้นตัว โดยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจติดต่อกันนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2009 เป็นต้นมาและ IMF (2009a) คาดการณ์ว่าเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกามีการขยายตัวร้อยละ 2.7 และร้อยละ 2.4 ในปี ค.ศ. 2010 และ 2011 ตามลำดับ สาเหตุที่ IMF คาดการณ์ว่าปี ค.ศ. 2010 จะมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าปี ค.ศ. 2011 นั้นเป็นผลมาจากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจที่มีการประกาศใช้ในช่วงปี ค.ศ. 2008 - 2009 อย่างไรก็ดีตาม อัตราการว่างงานของสหรัฐอเมริกายังมีการปรับตัวสูงขึ้นจากการคาดการณ์โดยศูนย์ RSQE ของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แอนอาเบอร์ พบว่าอัตราการว่างงานในปี ค.ศ. 2010 จะอยู่ที่ระดับร้อยละ 9.5 ซึ่งเพิ่มขึ้นมาจากปี ค.ศ. 2009 ที่ระดับร้อยละ 9.3 อย่างไรก็ดีตาม อัตราการว่างงานจะมีการปรับตัวลดลงนับตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ. 2010 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการฟื้นตัวของภาคเศรษฐกิจที่แท้จริง

ก.12.2 แนวโน้มการฟื้นตัวของภูมิภาคยุโรป

สหภาพยุโรปเริ่มมีสัญญาณการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ โดยฝรั่งเศสและเยอรมันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2009 ที่ระดับร้อยละ 1.4 และ 1.3 ตามลำดับ ซึ่งถือเป็นกลุ่มประเทศแรกในสหภาพยุโรปที่หลุดพ้นจากภาวะเศรษฐกิจถดถอย และการหดตัวของเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปโดยรวมในช่วงครึ่งหลังของปี ค.ศ. 2009 อยู่ที่ระดับร้อยละ 1 เท่านั้น จากที่มีอัตราการหดตัวในช่วงครึ่งปีแรกสูงถึงร้อยละ 10

ในส่วนของแนวโน้มการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจในอนาคต IMF คาดการณ์ว่าในปี ค.ศ. 2010 เศรษฐกิจของกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปที่ใช้เงินสกุลยูโรจะมีการขยายตัวที่ร้อยละ 1 สหราชอาณาจักรจะมีการขยายตัวร้อยละ 1.4 อย่างไรก็ดีตาม IMF ยังคาดการณ์ว่าบางประเทศในยุโรป เช่น สเปน และไอร์แลนด์จะยังคงมีการหดตัวของเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2010 อยู่ และในส่วนของระบบเศรษฐกิจของตลาดเกิดใหม่ในยุโรปจะมีการขยายตัวในอัตราร้อยละ 2

IMF (2009a) ยังมีการคาดการณ์ว่าการฟื้นตัวของเศรษฐกิจสหภาพยุโรปจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากปัญหาในภาคการเงินซึ่งยังมีความอ่อนแอทำให้ภาคเอกชนมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ประกอบกับปัญหาอัตราการว่างงานที่อยู่ในระดับสูงซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถใช้อุปสงค์ภายในประเทศทดแทนการส่งออกที่มีการหดตัวจากวิกฤตฯ ได้

นอกจากนี้ ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2010 สหภาพยุโรปได้เผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจ จากการที่กลุ่มประเทศที่มีหนี้สินต่างประเทศในระดับสูงและมีการขาดดุลงบประมาณมาอย่างยาวนาน เช่น

กรีซ สเปน และโปรตุเกส ประสบปัญหาในด้านสภาพคล่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของกรีซ ซึ่งส่งผลให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่น ทำให้เงินยูโรอ่อนค่าลง ผู้นำประเทศในสหภาพยุโรปจึงมีการร่วมมือกันเพื่อหามาตรการในการให้ความช่วยเหลือกรีซในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบลุกลามไปยังประเทศอื่นๆ ในสหภาพยุโรปที่มีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนี้สาธารณะในกรีซได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างมาก จนมีการคาดการณ์ว่าปัญหาดังกล่าวจะเป็นชนวนให้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยเป็นระลอกที่ 2 ในยุโรป และอาจส่งผลกระทบต่อการหดตัวของสหรัฐอเมริกาได้เช่นกัน

ก.12.3 แนวโน้มการฟื้นตัวของภูมิภาคเอเชีย

ในส่วน of แนวโน้มการฟื้นตัวจากวิกฤต ของภูมิภาคเอเชียนั้น IMF คาดการณ์ว่าภูมิภาคเอเชียจะมีการฟื้นตัวจากวิกฤต ครั้งนี้ค่อนข้างรวดเร็ว เนื่องมาจากภาคการเงินของภูมิภาคนี้ได้รับผลกระทบจากวิกฤต ทั้งทางตรงและทางอ้อมน้อย ประกอบกับภาคการเงินในกลุ่มตลาดเกิดใหม่ของเอเชียมีความเข้มแข็งอันเนื่องมาจากบทเรียนจากวิกฤตการณ์การเงินในปี ค.ศ. 1997 นอกจากนี้ประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ตลอดจนประเทศในภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนและญี่ปุ่นได้มีการใช้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยให้มีการฟื้นตัวของการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศดังกล่าว และจะเป็นผลดีต่อประเทศในเอเชียซึ่งพึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก

จากข้อมูลของ IMF (2010) กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียมียอดการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยในปี ค.ศ. 2009 อยู่ที่ร้อยละ 6.5 และมีการคาดการณ์ว่าจะมีอัตราการเติบโตในปี ค.ศ. 2010 จะอยู่ที่ร้อยละ 8.4 ในขณะที่ญี่ปุ่นมีการมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจจ้อยละ -5.3 ในปี ค.ศ. 2009 โดยตารางที่ ก.19 จะแสดงการคาดการณ์อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของ IMF ของประเทศและกลุ่มประเทศที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย

ตารางที่ ก.19 การคาดการณ์อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศ	อัตราการเติบโตปี ค.ศ. 2010	อัตราการเติบโตปี ค.ศ. 2011
จีน	10	9.7
ญี่ปุ่น	1.7	2.2
กลุ่ม ASEAN-5	4.7	5.3

ที่มา: IMF (2010)

ก.13 ผลกระทบของวิกฤตการณ์การเงินโลกปีค.ศ. 2008 ต่อไทย

เศรษฐกิจของไทยมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศ G3 ในระดับที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งตลาดของกลุ่มประเทศ G3 นี้เป็นตลาดปลายทางที่สำคัญของสินค้าส่งออกจากไทย มูลค่าการส่งออกจากไทยไปกลุ่มประเทศ G3 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33.15 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดในปี ค.ศ. 2009 และจากการที่กลุ่มประเทศดังกล่าวประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจถดถอยอันเนื่องมาจากวิกฤตฯ ที่มีต้นกำเนิดในสหรัฐอเมริกา จึงส่งผลกระทบต่อเนื่องมายังไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อพิจารณาการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะพบว่ามีการหดตัวอย่างรุนแรงในไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 ถึงร้อยละ 7.1 แต่ในไตรมาสที่ 2 และ 3 มีการหดตัวที่น้อยลงเหลือเพียงร้อยละ 4.9 และ 2.8 ตามลำดับ และในภาพรวม เศรษฐกิจไทยในปี ค.ศ. 2009 มีการหดตัวร้อยละ 2.3 เท่านั้น เนื่องจาก การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก ซึ่งเป็นผลมาจากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทำให้ การส่งออกของไทยมีการขยายตัวมากขึ้น

ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรมของไทยหดตัวมากที่สุดในประวัติการณ์ที่ร้อยละ 18.8 เมื่อเดือนธันวาคม 2008 ในปี ค.ศ. 2009 ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรมมีการหดตัวร้อยละ 5.2 โดยอุตสาหกรรมที่มีการหดตัวที่รุนแรงได้แก่ ยานยนต์ (ร้อยละ 23.3) เครื่องใช้ไฟฟ้า (ร้อยละ 14.6) สิ่งทอ (ร้อยละ 6.2) แต่ในส่วนของสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ กลับมีการขยายตัวร้อยละ 2.1 ในส่วนของการบริโภคของภาคเอกชนเติบโตที่อัตราร้อยละ 0.8 ในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2008 และหดตัวร้อยละ 4.8 ในช่วงครึ่งปีแรกของปี ค.ศ. 2009 ซึ่งเป็นการหดตัวครั้งแรกในรอบ 10 ปี แต่เริ่มมีการขยายตัวในไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2009 ทำให้ในภาพรวมของปี ค.ศ. 2009 การบริโภคภาคเอกชน มีการหดตัวร้อยละ 2.5 ขณะที่การลงทุนหดตัวต่อเนื่องนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 2 ของปี ค.ศ. 2008 ต่อเนื่องมาตลอดทั้งปี ค.ศ. 2009 โดยมีการหดตัวถึงร้อยละ 11.4

อัตราการว่างงานในปี ค.ศ. 2009 อยู่ที่ระดับร้อยละ 1.5 เพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2008 ที่ระดับร้อยละ 1.4 โดยข้อมูลของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อุตสาหกรรมที่มีการเลิกจ้างงานสูงที่สุด ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน และอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ มีการลดการจ้างพนักงานชั่วคราวลงถึงร้อยละ 68 แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นของคำสั่งซื้อ จึงมีการจ้างพนักงานกลับเข้าทำงานเพื่อทดแทนแรงงานที่มีการเลิกจ้างไปในช่วงวิกฤตฯ

จากข้อมูลที่ได้อ้างมา จะเห็นได้ว่าไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้นและเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2008 ในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงช่องทางการส่งผ่านผลกระทบจากวิกฤตฯ มายังไทย แนวโน้มการฟื้นตัว ตลอดจนนโยบายของภาครัฐที่ใช้ในการบรรเทาผลกระทบจากวิกฤตฯ

ก.13.1 ช่องทางการส่งผ่านผลกระทบมายังไทย

ในส่วนของช่องทางการส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตฯ มายังไทยนั้น จะแบ่งการส่งผ่านออกเป็น 3 ช่องทาง ได้แก่ ช่องทางภาคการเงิน ช่องทางตลาดทุน และช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ช่องทางภาคการเงิน

ระบบสถาบันการเงินและภาคการเงินของไทย ยังได้รับผลกระทบโดยตรงจากวิกฤตฯ เพียงเล็กน้อย โดยมีสัญญาณการตื่นตัวของสภาพคล่องในภาคการเงินสูงขึ้นในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 2008 สอดคล้องกับภาคการเงินโลกที่มีการตื่นตัวในสภาพคล่องนับจากการล้มละลายของเลแมนบราเดอร์สและปัญหาสภาพคล่องของเอไอจีซึ่งจะเห็นได้จาก TED spread²¹ ของไทยที่เพิ่มขึ้นจากเดิมที่ระดับร้อยละ 0.05 ในช่วงต้นเดือนกันยายน ไปอยู่ที่ระดับร้อยละ 0.44 ในเดือนตุลาคม และประมาณร้อยละ 0.62 ในเดือนพฤศจิกายน ดังแสดงในภาพที่ ก.10 สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นที่ลดลงของการกู้ยืมเงินระหว่างสถาบันการเงินในช่วงเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ระดับ TED spread ในไทยยังนับได้ว่าต่ำกว่าประเทศอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา และยุโรป อีกทั้ง ยังมีสินทรัพย์สภาพคล่องในระดับที่สูง จึงรับมือกับสถานการณ์สภาพคล่องตึงตัวได้เป็นอย่างดี

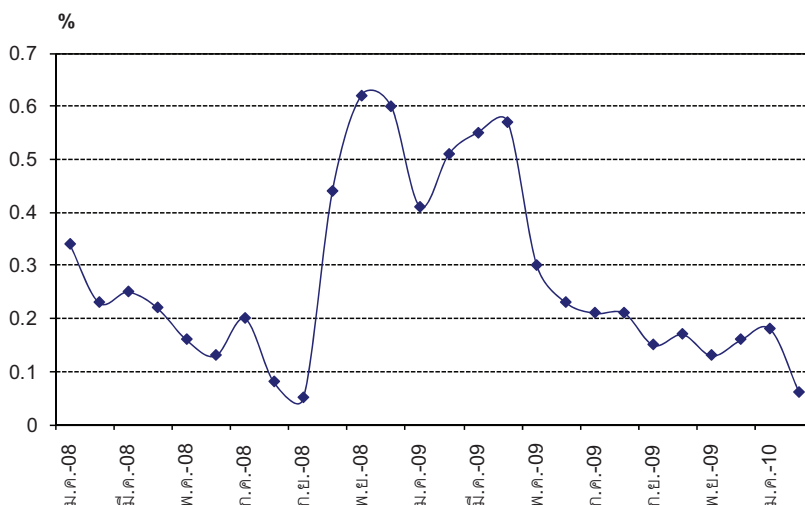
ในส่วนของสถาบันการเงินในไทย ยังนับว่ามีความเข้มแข็งอยู่มาก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับช่วงปี ค.ศ. 1997 ทั้งนี้เนื่องจากนับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 1997 ไทยได้มีการปฏิรูประเบียบในการกำกับดูแลสถาบันการเงินหลายประการ อันได้แก่

- ปรับปรุงกฎหมายล้มละลาย
- กระบวนการปรับปรุงโครงสร้างหนี้
- เพิ่มความเข้มงวดของมาตรฐานการกำกับดูแลด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล เช่น เงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง การกันสำรองหนี้สงสัยจะสูญ
- การกำกับดูแลแบบรวมกลุ่ม (Consolidated Supervision)
- การกันสำรองหนี้ด้วยคุณภาพตาม IAS 39 (2006)
- การใช้มาตรฐานเงินกองทุนตาม Basel II (2008)
- สถาบันการเงินมีนโยบายในการดำเนินงานที่รัดกุมยิ่งขึ้น เช่น การแยกกระบวนการพิจารณาสินเชื่อออกจากกระบวนการหลอกลัก

²¹ TED spread ในที่นี้ คำนวณได้จากผลต่างของอัตราดอกเบี้ยระหว่างธนาคาร 1 เดือน (Bangkok Interbank Offer Rate: BIBOR) และอัตราดอกเบี้ยพันธบัตรรัฐบาล 1 เดือน

การดำเนินนโยบายที่รัดกุมของสถาบันการเงินในไทย จะเห็นได้จากอัตราส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงในการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้นอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับอัตราส่วนดังกล่าวในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี.ศ. 1997 ดังแสดงให้เห็นได้ในตารางที่ ก.20

ภาพที่ ก.10 TED Spread ของไทย



ที่มา: CEIC

ตารางที่ ก.20 อัตราส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของสถาบันการเงินในไทย

	ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินปี ค.ศ. 1997	ปัจจุบัน
อัตราส่วนระหว่างเงินกู้และเงินฝาก (Loan to Deposit Ratio)	143.26	85.8 (พฤศจิกายน 09)
สินเชื่อต่อคุณภาพต่อสินเชื่อทั้งหมด	31.04%	5.26% (ธันวาคม 08)
สัดส่วนหนี้ต่างประเทศต่อส่วนของผู้ถือหุ้น	ร้อยละ 274	ร้อยละ 35 (ไตรมาส 2, 2008)
สำรองที่กันไว้ต่อสำรองที่พึงกัน	n/a	ร้อยละ 122.46
สัดส่วนสำรองที่กันไว้ต่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ก่อนหักสำรอง (Gross NPL)	n/a	ร้อยละ 67
สัดส่วนการถือสินทรัพย์ต่างประเทศ	n/a	ร้อยละ 8.83

นอกจากนี้ สถาบันการเงินในไทยยังมีการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง และเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงสูงกว่าเกณฑ์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดไว้ ดังที่แสดงในตารางที่ ก.21

ตารางที่ ก.21 การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องและเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง

	เกณฑ์ตามธนาคาร แห่งประเทศไทย	อัตราส่วนจริง (ไตรมาสที่ 4 ปี 2008)
การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง	ร้อยละ 6 ของเงินฝาก	ร้อยละ 11.7
อัตราส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง	ร้อยละ 8.5	ร้อยละ 16.2 (พฤศจิกายน 09)
อัตราส่วนเงินกองทุนชั้นที่ 1 ต่อสินทรัพย์เสี่ยง	ร้อยละ 4.25	ร้อยละ 11.9 (พฤศจิกายน 09)

ช่องทางตลาดทุน

ตลาดทุนในไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ อย่างเห็นได้ชัดในช่วงปี ค.ศ. 2008 ประกอบกับสถานการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศ จึงทำให้ดัชนีราคาหลักทรัพย์ปรับตัวลดลงเป็นอย่างมาก โดยมีจุดต่ำสุดที่ 384.15 และมีดัชนีราคาหลักทรัพย์ ณ สิ้นปีที่ระดับ 449.96 ซึ่งเป็นการปรับตัวลดลงร้อยละ 48 จากปี ค.ศ. 2007 ก่อนจะมีการปรับตัวขึ้นมาอย่างต่อเนื่องนับจากเดือนมีนาคมปี ค.ศ. 2009 เป็นต้นมา สอดคล้องกับภาวะของตลาดทุนทั่วโลกจนมาอยู่ที่ระดับ 734.54 เมื่อสิ้นปี ค.ศ. 2009

สาเหตุที่ตลาดหุ้นในไทยปรับตัวลดลงอย่างมาก เนื่องมาจากผลตอบแทนในตลาดหุ้นของไทยนั้น ขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่ส่งผ่านมาจากประเทศอื่นเป็นอย่างมาก จากงานศึกษาของ Diebold และ Yilmaz (2008) พบว่าผลกระทบที่ส่งผ่านจากต่างประเทศมายังผลตอบแทนของตลาดทุนไทย คิดเป็นร้อยละ 41.8 ของผลกระทบทั้งหมด การส่งผ่านผลกระทบจากต่างประเทศจะเห็นได้จากการที่การซื้อขายของนักลงทุนและกองทุนต่างประเทศ มีผลอย่างมากต่อการเคลื่อนไหวของดัชนีราคาหลักทรัพย์ของไทย ในช่วงที่นักลงทุนต่างชาติมีมูลค่าการซื้อขายหลักทรัพย์ไทยสุทธิอย่างต่อเนื่อง ตลาดหุ้นไทยจะมีการปรับตัวลดลงตลอด เนื่องจากกำลังซื้อจากนักลงทุนและสถาบันในไทยไม่เพียงพอที่จะต้านทานแรงเทขายจากนักลงทุนต่างประเทศ

นอกจากนี้ ความอ่อนไหวของนักลงทุน ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ทั้งในไทย และนักลงทุนต่างประเทศ ในช่วงที่เกิดวิกฤตฯ ขึ้น นักลงทุนต่างประเทศมีการปรับเปลี่ยนความชอบในความเสี่ยงลดลง ทำให้การลงทุนในตลาดประเทศกำลังพัฒนาลดลงตามไปด้วย ขณะเดียวกัน นักลงทุนในไทยยังมีความอ่อนไหวและความตื่นตระหนกง่าย

จึงเกิดพฤติกรรมหมูในการเทขายหลักทรัพย์ในช่วงที่ผ่านมา แม้ว่าไทยจะไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ โดยตรงก็ตาม

กล่าวโดยสรุปแล้ว ช่องทางตลาดทุน เป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถส่งผ่านวิกฤตฯ มายังไทยได้ เนื่องจากตลาดทุนของไทยขึ้นอยู่กับต่างประเทศเป็นสัดส่วนที่สูง แต่การที่ตลาดทุนในไทยสามารถฟื้นตัวกลับมาได้เร็ว จึงทำให้การส่งผ่านผลกระทบทางช่องทางนี้ยังมีไม่มากนัก เมื่อเทียบกับช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ช่องทางการค้าระหว่างประเทศ

ช่องทางการค้าระหว่างประเทศนับได้ว่าเป็นช่องทางที่สามารถส่งผ่านผลกระทบมายังไทยได้มากที่สุด เนื่องจากการชะลอตัวของระบบเศรษฐกิจโลกและการที่อุปสงค์ภายนอกประเทศปรับตัวลดลงอย่างรุนแรงนับตั้งแต่ช่วงไตรมาสที่ 4 ปี ค.ศ. 2008 อีกทั้งไทยยัง仍是ประเทศที่พึ่งพิงการส่งออกเป็นหลัก โดยการส่งออกของไทย คิดเป็นร้อยละ 64.27 ของ GDP ในปี ค.ศ. 2008 นอกจากนี้รูปแบบของการค้าระหว่างประเทศของไทยในปัจจุบัน ยังมีการเชื่อมโยงในลักษณะของการค้าในสินค้าชั้นกลางเพื่อการผลิตต่อเป็นจำนวนมาก จากการเป็นฐานการผลิตให้บริษัทข้ามชาติในลักษณะของเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่ส่งออกไปยังจีนและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชีย ดังนั้น ผลกระทบจากการค้าระหว่างประเทศจึงส่งผ่านมายังไทยทั้งการค้าทางตรงและทางอ้อม

เมื่อพิจารณาสถิติการส่งออกของไทย จะพบว่าการหดตัวลงอย่างมาก โดยในปี ค.ศ. 2009 การส่งออกมีการหดตัวร้อยละ 14.2 โดยสินค้าส่งออกสำคัญที่มีการปรับตัวลดลงได้แก่ สินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร²² (ร้อยละ 13.5) อิเล็กทรอนิกส์ (ร้อยละ 13.1) ยานยนต์ (ร้อยละ 27.7) เครื่องใช้ไฟฟ้า (ร้อยละ 13.8) สิ่งทอ (ร้อยละ 10.5) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไทยได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากวิกฤตฯ ที่เกิดขึ้น

และเมื่อพิจารณาผลกระทบด้านการค้าทางตรงจากมูลค่าการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศ G3 ในปี ค.ศ. 2009 จะพบว่าการหดตัวร้อยละ 20.72 โดยสินค้าส่งออกสำคัญไปยังกลุ่มประเทศเหล่านี้ ประกอบไปด้วย สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ชิ้นส่วนเครื่องจักรและอุปกรณ์การขนส่ง อาหาร เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของไทยทั้งสิ้น โดยในส่วนของอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ และชิ้นส่วนนั้น มูลค่าการส่งออกในกลุ่มประเทศ G3 ซึ่งประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่นมีการหดตัวร้อยละ 17.62 ร้อยละ 23.03 และร้อยละ 21.65²³ ตามลำดับในปี ค.ศ. 2009

²² การปรับตัวลดลงของมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตร เป็นผลมาจากการลดลงของราคาสินค้าในตลาดโลก

²³ ข้อมูลของเดือนมกราคม-ตุลาคม ปีค.ศ. 2009

ในส่วนของการค้าทางอ้อมนั้น หากพิจารณาจากสถิติสินค้าส่งออกของไทยในปี ค.ศ. 2009 จะพบว่ามีส่วนส่วนของสินค้าส่งออกที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศสูงถึงร้อยละ 28.4 โดยสินค้าที่สำคัญจะประกอบด้วย เครื่องคอมพิวเตอร์และส่วนประกอบ ยานยนต์ และชิ้นส่วน แผงวงจรไฟฟ้า เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบ เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ การหดตัวของสินค้าขั้นสุดท้ายในอุตสาหกรรมเหล่านี้ในตลาดปลายทาง ย่อมส่งผลกระทบต่อมายังไทยในฐานะผู้ผลิตและส่งออกชิ้นส่วนและส่วนประกอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น การส่งผ่านผลกระทบของวิกฤตฯ มายังไทย จะผ่านช่องทางการค้าระหว่างประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งจะเป็นช่องทางการส่งผ่านผลกระทบที่งานศึกษาชิ้นนี้จะให้ความสำคัญ

ก.13.2 แนวโน้มการฟื้นตัวของไทย

เศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มการปรับตัวไปในทิศทางที่ดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากการขยายตัวของเศรษฐกิจในไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2009 ที่ระดับร้อยละ 5.8 ซึ่งเป็นการขยายตัวครั้งแรกในรอบปี โดยมีปัจจัยสำคัญมาจากการฟื้นตัวของการส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตลาดสหรัฐอเมริกา จีน และกลุ่มประเทศอาเซียน การผลิตภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวร้อยละ 9.9 อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของการส่งออก อัตราการใช้กำลังการผลิตในไตรมาสที่ 4 ของปี ค.ศ. 2009 อยู่ที่ระดับร้อยละ 67.2 ปรับตัวสูงขึ้นกว่าช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อน ซึ่งอยู่ที่ระดับร้อยละ 56.5 และเมื่อพิจารณาอัตราการว่างงาน จะพบว่าการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง จากระดับร้อยละ 2 ในไตรมาสที่ 1 ของปี ค.ศ. 2009 มาอยู่ที่ระดับร้อยละ 1 ในไตรมาสที่ 4 ของปีเดียวกัน

ในส่วนของแนวโน้มเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2010 นั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการคาดการณ์ว่าเศรษฐกิจของไทยจะเติบโตที่ระดับร้อยละ 3.5 ถึง 4.5 ซึ่งเป็นผลมาจากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก ทำให้ไทยมีรายได้จากการส่งออกมากขึ้น อัตราการว่างงานในปี ค.ศ. 2010 คาดว่าจะอยู่ที่ร้อยละ 1.4 ซึ่งลดต่ำกว่าอัตราการว่างงานของปี ค.ศ. 2009 ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 1.5

อย่างไรก็ดี แนวโน้มการฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยยังมีความเสี่ยงอยู่ ถ้าภาวะเศรษฐกิจโลกมีการชะลอตัวลงอีกครั้งในปี ค.ศ. 2010 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศที่เป็นตลาดส่งออกหลักของไทย นอกจากนี้ ความผันผวนทางการเมืองในประเทศยังจะส่งผลให้เศรษฐกิจไทยมีการชะลอตัวลงด้วย

ก.13.3 นโยบายของภาครัฐบาล

ในช่วงที่ผ่านมา มีการออกนโยบายของภาครัฐบาลเพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจที่สำคัญดังต่อไปนี้

นโยบายการคลัง

- โครงการช่วยเหลือค่าครองชีพ โดยจัดสรรเงินให้ผู้ประกันตนและข้าราชการที่มีรายได้ประจําน้อยกว่า 14,000 บาทต่อเดือน ได้รับเงินช่วยเหลือคนละ 2,000 บาทครั้งเดียว
- โครงการช่วยเหลือคนตกงาน โดยการจัดอบรมผู้ว่างงานเพื่อเพิ่มศักยภาพเป็นเวลา 6 เดือน ในขณะอบรมจะได้รับเงินช่วยเหลือยังชีพเดือนละ 5,000 บาทต่อเดือน
- โครงการเรียนฟรี 15 ปีตั้งแต่อนุบาล จนถึง ม. 6 เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองและนักเรียน
- โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน สานต่อกองทุนเอสเอ็มแอล เพื่อสร้างงานและวางรากฐานในชนบท
- ต่ออายุโครงการ 5 มาตรการ ทั้งน้ำประปา ไฟ รถเมล์ รถไฟฟ้าฟรีอีก 6 เดือน
- โครงการช่วยเหลือเงินยังชีพคนชรา ที่ไม่อยู่ในระบบสวัสดิการคนละ 500 บาทต่อเดือน
- ช่วยเหลือค่าครองชีพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านคนละ 600 บาท
- โครงการจำหน่ายสินค้าราคาถูกให้กับประชาชนผู้มีรายได้น้อย
- โครงการลดผลกระทบธุรกิจการท่องเที่ยว
- โครงการสนับสนุนอุตสาหกรรมอาหารและธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- โครงการที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและสินค้าสาธารณะ เช่น รถไฟฟ้า อ่างเก็บน้ำ ถนน ปรับปรุงสถานีอนามัย อาคารที่พักอาศัยข้าราชการ ตำรวจ ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น
- การปรับลดภาษีบางประเภท เช่น การลดภาษีธุรกิจเฉพาะ เพิ่มเพดานยกเว้นภาษีสำหรับวิสาหกิจชุมชน ขยายวงเงินได้พึงประเมินขั้นต่ำที่ต้องคำนวณภาษี ยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่ผลประโยชน์จากการโอนหุ้นของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) การอนุญาตให้ผู้ซื้อที่อยู่ใหม่นำค่าใช้จ่ายในการซื้อไปหักลดหย่อนค่าใช้จ่ายไม่เกิน 3 แสนบาท ในการคำนวณภาษีเงินได้ประจำปี
- โครงการลงทุนภายใต้แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจระยะที่ 2 หรือที่รู้จักกันในนามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ซึ่งได้รับอนุมัติมูลค่าทั้งหมด 1,431,330 ล้านบาท เป็นการลงทุนระหว่างปี ค.ศ. 2009 - 2012 มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างงานและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับภาคเอกชน ตัวอย่างของโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการนี้ เช่น โครงการลงทุนด้านแหล่งน้ำและระบบชลประทานขนาดเล็ก โครงการก่อสร้างถนนในชนบท โครงการสาขาสงครามและระบบราง โครงการลงทุนในด้านเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative economy)

นโยบายการเงิน

- การลดอัตราดอกเบี้ยอย่างอิงเพื่อกระตุ้นการลงทุนและรักษาเสถียรภาพของค่าเงิน
- การให้เงินสนับสนุนเพื่อกระตุ้นการให้สินเชื่อของธนาคารของรัฐ เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคารเพื่อการส่งออกและการนำเข้า ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย
- การค้ำประกันสินเชื่อให้กับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยบริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม
- การกระตุ้นการให้สินเชื่อของสถาบันการเงิน

โดยมาตรการต่างๆ ที่ออกมายังถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงควมมีประสิทธิภาพและความสำเร็จ โดยประเด็นที่น่าเป็นห่วงคือความล่าช้าในการดำเนินนโยบาย เช่น โครงการช่วยเหลือคนตกงาน และควมมีประสิทธิภาพของโครงการในการกระตุ้นการใช้จ่ายใช้สอยของภาคครัวเรือน เช่น โครงการช่วยเหลือค่าครองชีพ นอกจากนี้ มาตรการบางอย่างยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น การกระตุ้นการให้สินเชื่อ

ก.14 เอกสารอ้างอิง

1. กรกรณ์ ชีวะตระกูลพงษ์ และสมประวิณ มันประเสริฐ (2008) “ผลกระทบของวิกฤตการณ์ซับไพรม์ต่อประเทศไทย” *จุฬาลงกรณ์ปริทัศน์*, 30(117-118), 1-23
2. ADB (2009a), *Asia Economic Monitor*, December 2009, Asian Development Bank, Philippines
3. ADB (2009b), *Asian Development Outlook 2009 Update*, Asian Development Bank, Philippines
4. ADB (2008), “The US financial crisis, global financial turmoil, and developing Asia: is the era of high growth at an end?”, ADB Economics Working Paper Series No. 139
5. ADB (2000), *Asia Recovery Report 2000*, Asian Development Bank
6. Athukorala, P. and Kohpaiboon, A. (2009), “Intra-regional trade in East Asia: the decoupling fallacy, crisis, and policy challenges”, Departmental Working Papers 2009-09, Australian National University, Economics RSPAS

7. Chia, S. (2010), "Regional trade policy cooperation and architecture in East Asia", Asian Development Bank Institute, Working Paper Series No. 191
8. Congressional Research Service (2009), *The Global Financial Crisis: Analysis and Policy Implications*, Congressional Research Service Report for Congress
9. Dash, A. and Mallick, H. (2009), "Contagion effect of global financial crisis on stock market in India", Mimeo
10. Diebold, F. and Yilmaz, K. (2008), "Measuring financial asset return and volatility spillovers, with application to global equity markets", NBER Working Paper 13811
11. Frank, N. and Hesse, H. (2009), "Financial spillovers to emerging market during the global financial crisis", IMF Working Paper, WP/09/104
12. Fukao, K., Ishido, H. and Ito, K. (2003), "Vertical intra-industry trade and foreign direct investment in East Asia", RIETI Discussion Paper Series 03-E-001
13. Horta, P., Mendes, C. and Vieira, I. (2008), "Contagion effects of the US subprime crisis on developed countries", CEFAGE-UE Working Paper 2008/08
14. Hwang, I, In, F. and Kim, T. (2009), "Contagion effects of the U.S. subprime crisis on international stock markets", Mimeo
15. IMF (2009a), *Global Financial Stability Report: Navigating the Financial Challenges Ahead*, October 09, International Monetary Fund, Washington DC
16. IMF (2009b), *Regional Economic Outlook: Europe – Securing Recovery*, October 09, International Monetary Fund, Washington DC
17. IMF (2009c), *Regional Economic Outlook: Asia and Pacific – Building a Sustained Recovery*, October 09, International Monetary Fund, Washington DC
18. IMF (2009d), *Regional Economic Outlook: Asia and Pacific – Global Crisis The Asian Context*, May 09, International Monetary Fund, Washington DC
19. IMF (2009e), *Global Financial Stability Report: Responding to the Financial Crisis and Measuring Systemic Risk*, April 09, International Monetary Fund, Washington DC

20. IMF (2008), *Regional Economic Outlook: Asia and Pacific*, April 08, International Monetary Fund, Washington DC
21. James, W. et.al. (2008), "The US financial crisis, global financial turmoil, and developing Asia: is the era of high growth at an end?", ADB Economics Working Paper Series No. 193
22. Kogid, M. et.al. (2009), "Asian financial crisis: an analysis of the contagion and volatility effects in the case of Malaysia", *International Journal of Business and Management*, 4(5), 128-138
23. Park, C. (2007), "Can East Asia weather a US slowdown", ERD Working Paper No. 95
24. Pomerleau, M. (2009), "Why is the impact of the global financial crisis on the banking system in East Asia?", ADBI Working Paper Series No. 146
25. Shirai, S. (2009), "The impact of the US subprime mortgage crisis on the world and East Asia: through analyses of cross-border capital movement", ERIA Discussion Paper Series, ERIA-DP-2009-10
26. Singapore Ministry of Trade and Industry (2009), "How reliant are East Asian economies on final demand in China and the G3?", *Economic Survey of Singapore*, First Quarter 2009, 22-29

ภาคผนวก ข.

จำนวนและลักษณะของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป
ที่ได้รับผลกระทบด้านยอดขายจำแนกตาม
ระดับความรุนแรงของผลกระทบ

จำนวนและลักษณะของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปที่ได้รับผลกระทบด้าน
ยอดขายรุนแรงมากที่สุด

ลักษณะของบริษัท	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ความสามารถในการแข่งขัน</u>					
การสร้างมูลค่าเพิ่ม				1	
กลยุทธ์การแข่งขัน				1	
ผลิิตภาพการผลิต				1	
การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม				1	
ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก			1		
<u>ความยืดหยุ่น</u>					
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การตลาด				1	
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนผลผลิต					1
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต การจ้างงาน และด้านต้นทุน				1	
ความยืดหยุ่นในด้านแหล่งเงินทุนและสภาพคล่อง				1	
ความยืดหยุ่นด้านวัตถุดิบและสินค้าคงคลัง				1	

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
<u>ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ</u>				
เครือข่ายการผลิต				1
การพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ	1			
ความเป็นเจ้าของและการกำหนดนโยบาย				1
การพึ่งพิงแหล่งเงินทุน				1
<u>การกำกับดูแลกิจการ</u>				
เครือข่ายบริษัท				1
ความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูล			1	

ลักษณะของบริษัท	สูงกว่า ค่าเฉลี่ย มาก	สูงกว่า ค่าเฉลี่ย	ใกล้เคียง ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย มาก
<u>อัตราส่วนทางการเงิน</u>					
อัตราส่วนสภาพคล่อง				1	
อัตราส่วนเงินทุนหมุนเร็ว			1		
อัตราส่วนหมุนเวียนลูกหนี้การค้า		1			
อัตราส่วนหมุนเวียนสินค้าคงเหลือ				1	
อัตรากำไรขั้นต้น				1	
อัตรากำไรสุทธิ			1		
อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์			1		
อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม		1			
อัตราส่วนความสามารถในการชำระดอกเบี้ย			1		
อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อสินทรัพย์รวม		1			
อัตราการเติบโตของรายรับรวม		1			
อัตราการเติบโตของกำไรสุทธิ		1			
อัตราการเติบโตของสินทรัพย์รวม		1			

จำนวนและลักษณะของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปที่ได้รับผลกระทบด้าน
ยอดขายรุนแรงปานกลาง

ลักษณะของบริษัท	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ความสามารถในการแข่งขัน</u>					
การสร้างมูลค่าเพิ่ม	1	4			
กลยุทธ์การแข่งขัน	1	3	1		
ผลผลิตภาพการผลิต		3	2		
การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม		3	1		1
ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก			5		
<u>ความยืดหยุ่น</u>					
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การตลาด	1	2	2		
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนผลผลิต		2	2	1	
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต การจ้างงานและด้านต้นทุน		1	2	2	
ความยืดหยุ่นในด้านแหล่งเงินทุนและสภาพคล่อง	3	1	1		
ความยืดหยุ่นด้านวัตถุดิบและสินค้าคงคลัง		1	2	2	

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
<u>ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ</u>				
เครือข่ายการผลิต		1	1	3
การพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ	5			
ความเป็นเจ้าของและการกำหนดนโยบาย			2	1
การพึ่งพิงแหล่งเงินทุน				5
<u>การกำกับดูแลกิจการ</u>				
เครือข่ายบริษัท	3	2		
ความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูล	1		4	

ลักษณะของบริษัท	สูงกว่า ค่าเฉลี่ย มาก	สูงกว่า ค่าเฉลี่ย	ใกล้เคียง ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย มาก
<u>อัตราส่วนทางการเงิน</u>					
อัตราส่วนสภาพคล่อง	1	2	1	1	
อัตราส่วนเงินทุนหมุนเร็ว		2	1	1	
อัตราส่วนหมุนเวียนลูกหนี้ การค้า	1		1	3	
อัตราส่วนหมุนเวียนสินค้า คงเหลือ			2	3	
อัตรากำไรขั้นต้น			3	2	
อัตรากำไรสุทธิ	1	2	1		1
อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์	1	2	1	1	
อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อ สินทรัพย์รวม		1	1	2	1
อัตราส่วนความสามารถ ในการชำระดอกเบี้ย	2	1	1	1	
อัตราส่วนหนี้สินระยะยาว ต่อสินทรัพย์รวม				1	3
อัตราการเติบโตของรายรับรวม		1	3		
อัตราการเติบโตของกำไรสุทธิ		3	1		
อัตราการเติบโตของสินทรัพย์รวม			3	1	

จำนวนและลักษณะของบริษัทในอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปที่ได้รับผลกระทบด้าน
ยอดขายรุนแรงน้อยที่สุด

ลักษณะของบริษัท	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ความสามารถในการแข่งขัน</u>					
การสร้างมูลค่าเพิ่ม	1	2			
กลยุทธ์การแข่งขัน	1	2			
ผลผลิตภาพการผลิต		3			
การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม		3			
ปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก			3		
<u>ความยืดหยุ่น</u>					
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การตลาด	2		1		
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนผลผลิต		2	1		
ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต การจ้างงานและด้านต้นทุน			3		
ความยืดหยุ่นในด้านแหล่งเงินทุนและสภาพคล่อง	3				
ความยืดหยุ่นด้านวัตถุดิบและสินค้าคงคลัง		2	1		

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
<u>ความเชื่อมโยงกับต่างประเทศ</u>				
เครือข่ายการผลิต		1	1	1
การพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ	3			
ความเป็นเจ้าของและการกำหนดนโยบาย		1		2
การพึ่งพิงแหล่งเงินทุน			1	2
<u>การกำกับดูแลกิจการ</u>				
เครือข่ายบริษัท	1	2		
ความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูล	2		1	

ลักษณะของบริษัท	สูงกว่า ค่าเฉลี่ย มาก	สูงกว่า ค่าเฉลี่ย	ใกล้เคียง ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย มาก
<u>อัตราส่วนทางการเงิน</u>					
อัตราส่วนสภาพคล่อง		1	2		
อัตราส่วนเงินทุนหมุนเร็ว		1	1	1	
อัตราส่วนหมุนเวียนลูกหนี้ การค้า			1	2	
อัตราส่วนหมุนเวียนสินค้า คงเหลือ		1	1	1	
อัตรากำไรขั้นต้น		1	2		
อัตรากำไรสุทธิ	1	1	1		
อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์		2	1		
อัตราส่วนหนี้สินรวม ต่อสินทรัพย์รวม				3	
อัตราส่วนความสามารถ ในการชำระดอกเบี้ย		2	1		
อัตราส่วนหนี้สินระยะยาว ต่อสินทรัพย์รวม			2	1	
อัตราการเติบโตของรายรับรวม			2	1	
อัตราการเติบโตของกำไรสุทธิ			3		
อัตราการเติบโตของสินทรัพย์รวม			2	1	

ภาคผนวก ค.

สรุปประเด็นสัมมนาระดมสมอง²⁴

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป

1. การรับมือกับวิกฤตฯ

อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตฯ ไม่มาก อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมมีการใช้มาตรการต่างๆ ในการรับมือวิกฤตฯ ได้แก่

- ในช่วงที่ยอดขายปรับตัวลดลงมาก ผู้ประกอบการเลือกที่จะลดการลงทุน โดยไม่ลดการทำงาน เนื่องจากผู้ประกอบการมีการคาดการณ์ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวจะกินเวลาไม่เกิน 3 เดือน และผู้ประกอบการมีการชะลอแผนการลงทุนระยะยาวและการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ออกไปก่อน
- ผู้ประกอบการเลือกที่จะไม่ลดการทำงาน เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และการจ้างแรงงานใหม่เพื่อทดแทนในยามที่เศรษฐกิจฟื้นตัวจะต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝนทักษะแรงงานอีกด้วย

2. การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระยะยาว

ผู้เข้าร่วมสัมมนาเสนอแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะยาว โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ด้านแรงงาน – ควรมีการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการใช้แรงงานต่างด้าว
- ด้านตราสินค้า – ผู้ประกอบการควรมีการพัฒนาตราสินค้าเป็นของตนเอง เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในอนาคต และการแข่งขันทางด้านราคาอาจส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่นที่มีต้นทุนการผลิตที่ถูกลง แต่ยังสามารถใช้ตราสินค้าของตนเองได้

²⁴ สัมมนาระดมสมอง จัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม ปีค.ศ. 2009 ณ สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน)

- ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมต้นน้ำ (ปลาหุน้ำ) – ไทยควรมีกองเรือประมงเป็นของตนเอง จะได้พึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบน้อยลงเป็นการลดราคาระดับวัตถุดิบและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการ
- ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมต้นน้ำ (กุ้ง) – ภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนและให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง เพื่อให้ได้กุ้งที่มีคุณภาพและพัฒนาสายพันธุ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด
- ด้านผลิตภาพการผลิต – ภาครัฐควรเข้ามาพัฒนาระบบโลจิสติกส์ ส่งเสริมให้ใช้การขนส่งทางเรือแทนการขนส่งทางบกภายในประเทศ ให้ความรู้กับผู้ประกอบการในเรื่องกระบวนการผลิต การบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการควบคุมการจัดเก็บสินค้า เป็นต้น

3. จุดอ่อนของอุตสาหกรรมที่เห็นได้จากวิกฤตฯ

- ผู้ประกอบการขนาดเล็กจะประสบปัญหาด้านสภาพคล่องได้ง่าย เนื่องจากการดำเนินธุรกิจในการอุตสาหกรรม การซื้อวัตถุดิบจะซื้อเป็นเงินสด แต่การขายสินค้าจะเป็นการขายเชื่อ และในช่วงวิกฤตฯ ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางจะประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินภายในประเทศ
- ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการเป็นอย่างมาก เพราะอุตสาหกรรมมีอัตราส่วนเพิ่มกำไร (Profit margin) ที่ต่ำ และการประกันความเสี่ยงจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนต้องใช้เอกสารประกอบมาก ผู้ประกอบการขนาดเล็กมักไม่สามารถปฏิบัติตามได้ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังเห็นว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่ผ่านมานั้นแข็งค่าเกินไป ทำให้ความสามารถในการแข่งขันลดลงเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่ง
- ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กยังขาดความสามารถในการวิจัยและพัฒนาด้วยตนเอง และประสบปัญหาในการผลิตสินค้าไม่ได้มาตรฐานสากล
- ในอุตสาหกรรมปลาหุน้ำกระป๋อง การขาดกองเรือประมงเป็นของตนเอง ทำให้ต้องพึ่งพิงการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ
- ในอุตสาหกรรมกุ้งยังขาดการประสานงานกันระหว่างเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกับผู้ส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงรายย่อย ทำให้แต่ละฝ่ายพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยแนวทางของตนเอง ซึ่งในบางครั้งเป็นแนวทางที่มีความขัดแย้งกัน

- การขาดการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกโดยภาครัฐ เนื่องจากสหรัฐอเมริกามีการใช้ข้อมูลเก่าในกล่าวหาว่าผู้ประกอบการไทยมีการใช้แรงงานเด็กในการผลิตสินค้า ซึ่งภาคเอกชนเป็นผู้ทำหน้าที่ชี้แจงและแก้ข้อกล่าวหาเป็นหลัก ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ

4. บทบาทของภาครัฐ

นอกเหนือจากข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะยาวดังที่ได้อธิบายไปแล้ว ผู้เข้าร่วมสัมมนาเสนอให้ภาครัฐดำเนินมาตรการต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการในการส่งสินค้าไปจำหน่ายในตลาดรัสเซีย เนื่องจากระบบการชำระเงินยังขาดความเป็นสากล และการส่งออกจะต้องทำผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพล
- ภาครัฐควรแยกเก็บภาษีสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อเป็นวัตถุดิบและเพื่อการบริโภคออกจากกัน โดยควรเก็บภาษีสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าส่งออกในอัตราที่ต่ำกว่าสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อการบริโภคในประเทศ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังเสนอให้รัฐเจรจากับสหรัฐอเมริกาในการผ่อนปรนอัตราภาษีต่อต้านการทุ่มตลาดลง
- ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เช่น การประชาสัมพันธ์มาตรฐานสินค้าของไทยว่ามีมาตรฐานในระดับสากล เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ หรือการช่วยภาคเอกชนในการแก้ข้อกล่าวหาเรื่องการใช้แรงงานเด็กของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น
- ผู้ประกอบการเสนอให้ภาครัฐกำหนดให้อุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่องเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถใช้แรงงานต่างด้าวได้เป็นกรณีพิเศษ และปรับลดค่าธรรมเนียมการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวลง
- ผู้ประกอบการเสนอให้กรมประมงร่วมมือกับสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูปในการชี้แจงผู้จัดหาวัตถุดิบ (Supplier) ในอุตสาหกรรมปลาทูน่า เช่น กองเรือจากไต้หวัน ฟิจิ ให้ทราบถึงวิธีการปฏิบัติในการจับปลาเพื่อให้เป็นไปตามกฎระเบียบ IUU ของสหภาพยุโรป
- ภาครัฐ โดยกรมการค้าต่างประเทศ ได้มีการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการจ้างนักล็อบบี้ (Lobbyist) และทนายความในการตอบโต้มาตรการทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมจากสหรัฐอเมริกา

5. การฟื้นตัวของอุตสาหกรรม

- ยอดคำสั่งซื้อเริ่มมีสัญญาณที่ดีขึ้นนับตั้งแต่ไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2009 โดยตลาดสหรัฐอเมริกามีการฟื้นตัวที่เร็วกว่าตลาดสหภาพยุโรป ผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องหาตลาดใหม่มาชดเชย เช่น ตลาดตะวันออกกลาง อเมริกาใต้ และแอฟริกา

6. ปัจจัยเสี่ยงของอุตสาหกรรม

- ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อผลประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการขนาดเล็กที่ไม่ได้ใช้เครื่องมือป้องกันความเสี่ยง
- ปัญหาการขาดแคลนแรงงานส่งผลให้มีความเสี่ยงในการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่น
- การเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียนอาจทำให้มีคู่แข่งที่ไม่ได้คุณภาพเข้ามาในประเทศ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพวัตถุดิบที่ใช้ในการแปรรูป

